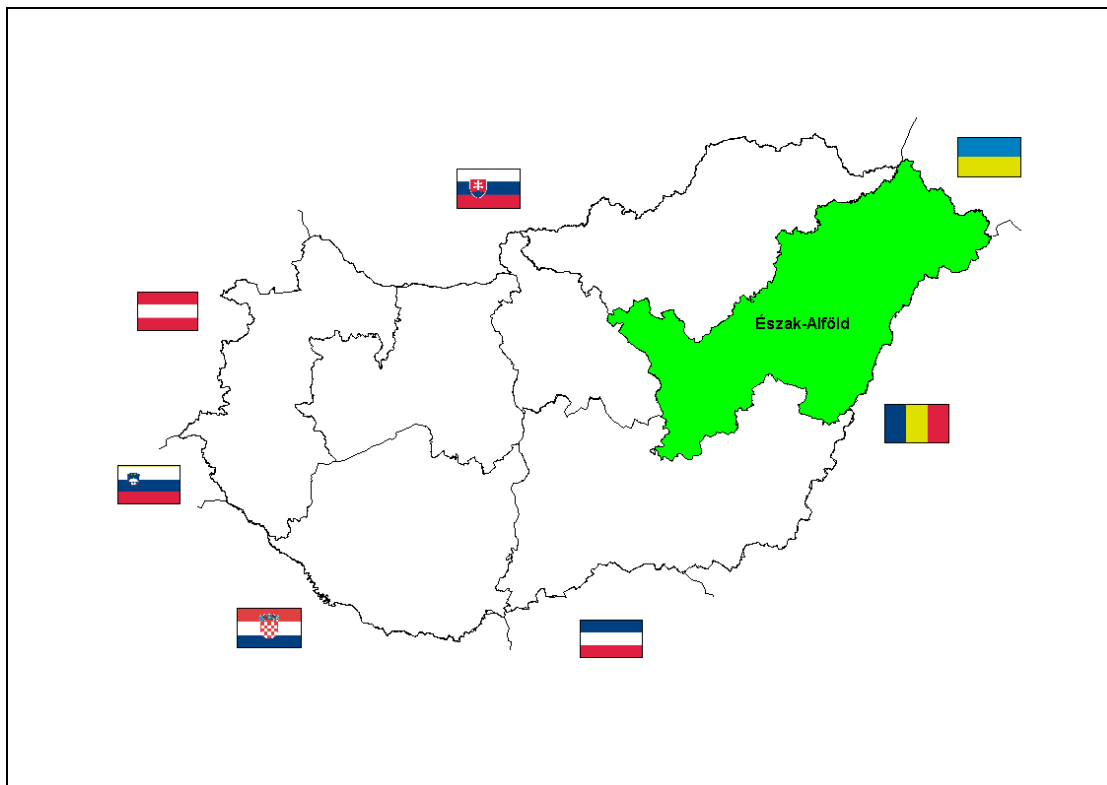

AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ STRATÉGIAI PROGRAMJA

2007-2013

2008. MÁRCIUS 28.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETŐ.....	4
1.1. A TERVEZÉST MEGHATÁROZÓ KÜLSŐ FELTÉTELEK	4
1.1.1. Az EU-s fejlesztéspolitikai keretek.....	4
1.1.2. Hazai fejlesztéspolitikai keretek	7
1.1.2.1. Normatív keretek.....	7
1.1.2.2. Tervezési keretek.....	8
2. AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ HELYZETELEMZÉSE.....	13
2.1. A RÉGIÓ FÖLDRAJZI ELHELYEZKEDÉSE.....	13
2.2. DEMOGRÁFIA	13
2.3. A RÉGIÓ TELEPÜLÉSSZERKEZETE	15
2.4. GAZDASÁGI TELJESÍTMÉNY	15
2.5. FOGLALKOZTATOTTSÁG, MUNKANÉLKÜLISÉG	19
2.6. ÁGAZATI SZERKEZET.....	23
2.6.1 Mezőgazdaság	23
2.6.2 Ipar.....	24
2.6.3 Logisztika.....	26
2.7. KÖZLEKEDÉS.....	27
2.7.1 Közúti közlekedés.....	27
2.7.2 Vasúti közlekedés.....	30
2.7.3 Vízi közlekedés.....	31
2.7.4 Légi közlekedés.....	31
2.7.5 Kerékpáros közlekedés	31
2.8. INFORMATIKAI INFRASTRUKTÚRA	32
2.9. KÜLFÖLDI TŐKEBEFEKTETÉSEK	32
2.10. OKTATÁS.....	33
2.10.1 Kutatás, fejlesztés	36
2.11. EGÉSZSÉGÜGY.....	37
2.12. SZOCIÁLIS ELLÁTÁS	39
2.13. TURIZMUS	40
2.14. LAKÁSKÖRÜLMÉNYEK, KÖZMŰELLÁTOTTSÁG	43
2.15. A RÉGIÓ KÖRNYEZETI ÁLLAPOTA	44
2.16. AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ TERVEZÉSI TERÜLETI KATEGÓRIÁI	48
2.16.1. A tervezési területi kategóriák szükségessége, kialakításuk feltételei és szempontjai.....	48
2.16.2. Tervezési területi kategóriák.....	52
3. AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ SWOT ANALÍZISE	58
4. AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ STRATÉGIAI PROGRAMJA CÉLRENDSZERÉNEK ÖSSZEFOGLALÓ ÁTTEKINTÉSE	60
4.1. A STRATÉGIA ÁTFOGÓ CÉLJA.....	68
4.2. A STRATÉGIA SPECIFIKUS CÉLJAI:.....	70
4.2.1.A stratégia 1. specifikus célja: A régió stratégiai helyzetére és humán erőforrására építő versenyképes, piacvezérelt és innováció-orientált gazdaság továbbfejlesztése. („Dinamikus régió”)	70
1.1. Prioritás: A regionális gazdasági környezet versenyképességének növelése.....	71
1.2. Prioritás: A régió elérhetőségét biztosító interregionális kapcsolatrendszerek fejlesztése	74
1.3. Prioritás: Versenyképes turisztikai termékek és hálózatok kialakítása	75
1.4. Prioritás: A régió kulturális és közösségi innovációinak megalapozása, fejlesztése.....	77
4.2.2. A stratégia 2. specifikus célja: A régió természeti, környezeti rendszereinek kialakítása, fejlesztése, megőrzése és fenntartható használata, a környezet értékékként való kezelése. („Öko-régió”)	80
2.1. Prioritás: A régió környezeti állapotának megóvása és fenntartható fejlesztése, biztonságos környezet megteremtése.....	82
2.2. Prioritás: Környezeti adottságokra épülő gazdasági tevékenységek környezeti szempontból fenntartható fejlesztése	84
4.2.3. A stratégia 3. specifikus célja: A régióban az egészséges élet lehetőségeinek biztosítása, a kapcsolódó endogén potenciál hasznosítása. („Egészséges-régió”).....	87

3.1. Prioritás: A lakosság egészségi állapotának javítása	87
3.2. Prioritás: A régió potenciáljára, természeti adottságaira alapozott komplex egészség-vertikum kialakítása	88
4.2.4. A stratégia 4. specifikus célja: A régió versenyelőnyeire alapozott piacvezérelt és innováció-orientált agrárvertikum kialakítása. („Agrár-régió”).....	91
4.1. Prioritás: A mezőgazdaság regionális adottságokhoz és piaci igényekhez igazodó élelmiszeripari célú fejlesztése	92
4.2. Prioritás: Nem élelmiszeripari célú mezőgazdasági termelés elterjedésének elősegítése	94
4.3. Prioritás: Mezőgazdasági területek eltartó-képességének és területfejlesztésben betöltött szerepének javítása	95
4.4. Prioritás: A K+F eredmények agrárgazdaságban történő alkalmazásának támogatása	96
4.2.5. A stratégia 5. specifikus célja: A régió területi különbségeinek mérséklése és a társadalmi kohézió erősítése, a foglalkoztatás bővítése. („Esélyteremtő és Felzárkózó régió”)	98
5.1. Prioritás: A periférikus területek bekapcsolása a régió fejlődésébe	98
5.2. Prioritás: A hátrányos helyzetűek társadalmi integrációjának és reintegrációjának elősegítése	100
5.3. Prioritás: A vidéki társadalom életminőségének javítása	101
5.4. Prioritás: Integrált települési környezet fejlesztése	102
4.3. A HORIZONTÁLIS ELVEK ÉRVÉNYESÍTÉSE	104
5. A MEGVALÓSÍTÁS MECHANIZMUSA	108
5.1. KONTEXTUS, FELTÉTELRENDSZER	108
5.2. INTÉZMÉNYRENDSZER	109
5.3. TÁMOGATÁSI ELJÁRÁSOK	116
5.4. MONITORING	118
5.5. A PROGRAM FINANSZÍROZÁSA	120
5.6. KONZULTÁCIÓ, TÁRSADALMASÍTÁS	122
6. A STRATÉGIAI PROGRAMHOZ KAPCSOLÓDÓ NAGYPROJEKTEK INDIKATÍV LISTÁJA ...	124

1. BEVEZETŐ

A régiók egészére kiterjedő tervezés folyamata 1076/2004-es kormányhatározat alapján vette kezdetét, melynek keretében az ország összes régiója – így az Észak-alföldi régió is – elkészíti önálló tervezési programozási dokumentumait, amelyek szükségesek az Európai Unió 2007-2013 közötti kohéziós politikájának megvalósításához, a regionális politikai támogatások felhasználásához.

1.1. A tervezést meghatározó külső feltételek

1.1.1. Az EU-s fejlesztéspolitikai keretek

Az Európai Unió az új európai modell kialakításának céljából 2000-ben megalkotta a **Lisszaboni Stratégia** néven ismert, dinamikus, versenyképes és tudásalapú társadalom és gazdaság megvalósítását célul kitűző dokumentumát, mely a globalizációs folyamatokra tekintettel fogalmaz meg az Unió jövőjére vonatkozóan iránymutatásokat és ütemtervet. A 2005-ben megújult lisszaboni stratégia két fő feladatra összpontosít: az erősebb és tartósabb növekedés megvalósítása, valamint több és jobb minőségű munkahely teremtése. Ennek a folyamatnak szerves részei a régiók, így a területi dimenzióban értelmezett regionális versenyképesség megteremtése az Észak-alföldi régió egyik alapvető átfogó célja.

A fenntartható fejlődés — vagyis a jelen nemzedék szükségleteinek kielégítése anélkül, hogy azzal megfosztanánk a jövő nemzedékeket attól, hogy kielégítsék majdani szükségleteiket - az Európai Unió egyik alapvető célkitűzése. Olyan elv, amely minden politikára, stratégiára és intézkedésre hatással van és amely megköveteli, hogy a gazdasági, környezetvédelmi és szociális politikákat egymást kölcsönösen erősítő módon alakítsák ki és hajtsák végre. A fenntartható fejlődés biztosításához kapcsolódó alapvető feladat a nem fenntartható tendenciák (az éghajlatváltozás és az energiafelhasználás, a szegénység és a társadalmi kirekesztődés veszélyforrásai, a társadalmak elöregedése, a természeti kincsekkel való gazdálkodás, a talajhasználat) visszaszorítása, illetve visszajára fordítása.

A Lisszaboni Stratégiában megfogalmazott versenyképesség növelését a **Göteborgi Stratégia** környezeti dimenziókkal egészített ki 2001-ben, létrehozva így az Európai Unió Fenntartható Fejlődés Stratégiáját. A stratégia az európai polgárok jólétéhez és – többek között – az éghajlatváltozáshoz, a szegénységhez és az egészségi kockázatokhoz kapcsolódó intézkedéseket javasol.

Az Észak-alföldi régió stratégiai céljai oly módon fogalmazódtak meg, hogy azok összhangban legyenek a nem fenntartható tendenciák megfékezését szolgáló célokkal.

A növekedést és munkahelyeket támogató kohéziós politikát az Európai Tanács 2006-ban kiadott határozata a kohézióra vonatkozó **közösségi stratégiai iránymutatásokról** szabályozza. „E stratégiai iránymutatások stratégiai referenciakeretként szolgálnak a tagállamok számára a 2007-2013 közötti időszakra vonatkozó nemzeti stratégiai referenciakeretek és operatív programok elkészítéséhez.” Az iránymutatások szerint a tagállamokban a kohéziós politika által támogatott programoknak törekedniük kell arra, hogy a forrásokat a következő három prioritásra fordítsák:

- tagállamok, régiók és városok vonzerejének növelése,
- az innováció és a vállalkozói szellem, továbbá a tudásalapú gazdaság növekedésének ösztönzése,

- több és jobb minőségű munkahely megteremtése.

A programoknak figyelembe kell vennie a következő elveket: összpontosítani kell a tudásra, kutatásra, innovációra, humánerőforrásra; hozzá kell járulni a fenntartható fejlődéshez; támogatni kell a férfiak és nők közötti esélyegyenlőség célkitűzését, valamint meg kell akadályozni mindenfajta, nemi, etnikai, vallási vagy meggyőződésen, fogyatékossgon, koron vagy szexuális irányultságon alapuló megkülönböztetést.

A kohéziós politika legfontosabb elemei a konvergencia (a növekedés és a munkahelyteremtés támogatása a legkevésbé fejlett tagállamokban és régiókban), a versenyképesség (a regionális versenyképesség és a foglalkoztatás, a változások előjelzése és elősegítése) és az együttműködés (az európai területi együttműködés, a harmonikus és kiegyensúlyozott fejlődés) elősegítése az Unió területén, melynek révén az életszínvonal és esélyteremtés terén is előrelépés érhető el. A fenti közösségi prioritások lehetőséget biztosítanak a hátrányos helyzetű régióknak az egységes európai térszerkezetbe történő beintegrálódáshoz, melyekhez az Észak-alföldi régió stratégiai céljainak megvalósítását szolgáló intézkedések szorosan kapcsolódnak.

Az Európai Unióban a gazdasági és társadalmi kohézió elérése terén megvalósított előrehaladását a 2007. szeptemberében elfogadott **Negyedik Kohéziós Jelentés** tartalmazza. A Jelentésben különös hangsúlyt kap egyrészt a 2000-2006-os programozási időszakban a kohéziós politika hatásának előzetes értékelése, másrészt a 2007-2013-as időszakra való felkészülés első értékelése a tagállamok által a Bizottságnak 2007. április végéig benyújtott nemzeti stratégiák és operatív programtervezetek alapján.

Az EU költségvetésének jelenleg mintegy 47%-át kitevő **közös agrárpolitika** második pillérét képező vidékfejlesztés a 2007-2013-as időszakban kiemelkedőbb szerephez jut, tekintettel a kohéziós politikára gyakorolt hatásának következtében. A magyarországi besorolásának megfelelően (120 fő/km²) az Észak-alföldi régió szinte teljes egészében vidéki térségnek minősül, emellett jelentős agrárpotenciállal rendelkezik, így a stratégiai célok rendszerében hangsúlyos szerepet kap a közös agrárpolitika elemeihez való kapcsolódás.

A közösségi agrár- és vidékfejlesztési politikának legfőbb eszköze az 1290/2005/EK rendelettel létrehozott **Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA)**, amely alapján az 1698/2005/EK rendelet határozza meg az EMVA által finanszírozott közösségi vidékfejlesztési támogatásra vonatkozó általános szabályokat.

Az EMVA vidékfejlesztés támogatásai célként tűzik ki a mezőgazdaság és az erdészet versenyképességének javítását és szerkezetátalakítását, a fejlesztés és az innováció támogatása révén, a környezet és a vidék minőségének javítását a termőföld-hasznosítás támogatása révén, valamint az életminőség javítását a vidéki területeken és a gazdasági tevékenység diverzifikálásának ösztönzését.

Az Európai Unióban a területfejlesztés, a társadalmi-gazdasági kohézió megvalósítása kiemelt jelentőségű. Ezt tükrözi, hogy az EU átfogó regionális politikával és a fejlesztéspolitikai célok megvalósítását támogató integrált eszközrendszerrel, a **Strukturális Alapokkal** rendelkezik. Az Alapok felhasználásának feltétele, hogy a támogathatóság kritériumainak megfelelő régiók területfejlesztési programokat dolgozzanak ki és valósítsanak meg.

A programokkal szembeni legfontosabb elvárás, hogy a lehető leghatékonyabban biztosítsák az adott régiók társadalmi-gazdasági fejlődését lemaradásuk csökkentése érdekében. A régióknak komplex programokat kell kidolgozniuk, melyek több évre szólnak (a jelenlegi programozási periódus 7 éves, a 2007-2013 közötti időszakra terjed ki). A Strukturális Alapok támogatására vonatkozó fejlesztési programok készítésének a 2007-2013-as programozási

időszakban a legfontosabb jogszabályi háttérét az Európai Regionális Fejlesztési Alapra, az Európai Szociális Alapra és a Kohéziós Alapra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról szóló 1083/2006/EK rendelet, mely a **Strukturális Alapok** működésének részletes szabályait tartalmazza, többek között a programok készítésére, tartalmi követelményeire vonatkozó előírásokat is., valamint az egyes alapok részletes felhasználási szabályairól szóló rendeletek (ERFA: 1080/2006/EK, ESZA: 1081/2006/EK, Kohéziós Alap: 1084/2006/EK) jelentik.

Az EU kohéziós politikájának másik fontos eszköze az 1994. májusában elindított **Kohéziós Alap**. Az Alapot 2004. január 1-től Magyarország is igénybe veheti. Működésének alapelvei közé tartozik, hogy a fenntartható fejlődés alapján és céljában tevékenykedik, alkalmazza a szennyező fizet elvet. Az Alap a közlekedés és a környezetvédelem területén, 2007-től pedig az energetika területén nyújt támogatást.

Az EU számos előírást és direktívát alkalmaz a régió fejlesztési igényeit megfogalmazó Koncepció és Stratégia által lefedett területekre vonatkozóan, amelyeket figyelembe kell venni a tervezés és programozás során, így pl.: Natura 2000 Bird (Madár-) és Habitat (Élőhely-) Irányelvei, Vízügyi Keretirányelv, 83/98/EK Irányelv az emberi fogyasztásra szánt ivóvíz minőségéről, valamint a települési szennyvíz kezeléséről szóló 91/271/EGK Irányelv.

A 2007-2013-as időszakban az INTERREG Közösségi Kezdeményezési Programja „**Európai Területi Együttműködés**” néven a kohéziós politika önálló célkitűzésévé válik, amelyre jelentős nagyságú forrásokat biztosítanak (mintegy 7,75 milliárd EUR). Az ún. 3. célkitűzés keretén belül magyar részvétellel határ menti, transznacionális és interregionális programok kerülnek kidolgozásra.

Határmenti együttműködések:

Az Európai Területi Együttműködés Operatív Programok (ETE OP) keretében az EU belső határai mentén – határmenti NUTS III szintű területi egységek között – valósulnak meg kétoldalú fejlesztési programok. Fő céljuk a határok elválasztó jellegének csökkentése, a határon átnyúló infrastruktúrák és együttműködések fejlesztése, ill. a határ menti közösségek kapcsolatainak erősítése. Annak elkerülése érdekében, hogy az EU új külső határai mély politikai-gazdasági választóvonalként húzódjának végig a kontinensen, az EU az **Európai Szomszédsági és Partnerségi Eszközből** (ENPI – European Neighbourhood and Partnership Instrument) támogatja a külső határokon átnyúló együttműködési programokat.

Az Észak-alföldi régió határmenti megyéi a következő ETE OP-kban vesznek részt:

- Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló Együttműködés Operatív Program 2007-2013,
- Magyarország-Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013,
- Magyarország-Románia-Szlovákia-Ukrajna ENPI Határon Átnyúló Együttműködési Program 2007-2013.

Transznacionális együttműködések:

A program célja, hogy erősítse a transznacionális együttműködést az integrált területi fejlődéshez vezető, a közösségi prioritásokhoz kapcsolódó intézkedések révén. A program fő támogatási területei az innováció, közlekedés (megközelíthetőség), környezetvédelem és versenyképesség.

Magyarország részt vesz az alábbi transznacionális programokban:

- Dél-kelet Európai Transznacionális Együttműködési Program 2007-2013,

- Közép-európai Transznacionális Együtműködési Program 2007-2013.

Az interregionális együttműködések:

Az interregionális együttműködések a regionális politika hatékonyságának erősítését és tapasztalatcserét támogatják a megfelelő területi szinten. Az interregionális együttműködés az innovációra és a tudásalapú gazdaságra, valamint a környezetvédelemre és a kockázat-megelőzésre összpontosít.

Magyarország az alábbi interregionális programokban vesz részt:

- INTERREG IVC Interregionális Együtműködés Operatív Program 2007-2013,
- INTERACT 2 Operatív Program 2007-2013,
- ESPON 2013 Operatív Program,
- URBACT 2007-2013 Operatív Program.

1.1.2. Hazai fejlesztéspolitikai keretek

Az Észak-alföldi régió fejlesztési koncepciójának kidolgozásakor az EU-s fejlesztéspolitikai keretek mellett figyelembe kell venni a hazai fejlesztéspolitikai keretrendszert. Míg az Európai Unió esetében e keretek iránymutató jelleggel, módszertani dokumentumokban jelennek meg, addig Magyarországon ezek forrásai a jogszabályok (normatív keretek) mellett a különböző országos szintű koncepciók és tervek (tervezési keretek). A régió szempontjából a következők a relevánsak:

1.1.2.1. Normatív keretek

- *A Területfejlesztési Törvény*

A területfejlesztésről és a területrendezésről szóló, többször módosított 1996. évi XXI. törvény 3.§ (2) bekezdése tartalmazza a területfejlesztés feladatait, amelyek az alábbiakban foglalhatók össze:

- a társadalmi és gazdasági megújulást elősegítő fejlesztéspolitika kidolgozása, összehangolása és érvényesítése;
- az elmaradott térségek felzárkózásának elősegítése;
- az ipari és mezőgazdasági területeken a szerkezetváltás elősegítése és a munkanélküliség csökkentése;
- az innovatív kezdeményezések feltételeinek javítása;
- a kiemelt térségek sajátos fejlődésének elősegítése;
- a vonzó vállalkozói környezet kialakítása.

- *A területfejlesztési koncepciók, programok tartalmi követelményeiről szóló rendelet*

A 18/1998. (VI. 25.) KTM rendelet – a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről – meghatározza a területfejlesztési koncepció, valamint a területfejlesztési stratégiai és operatív program részletes tartalmi követelményeit. A rendelet értelmében az országos, regionális, megyei és kistérségi területfejlesztési koncepciók és programok tartalmi követelményei azonosak, kidolgozásuk az adott térségi szintnek megfelelő részletettségűvel történik. Hazánkban valamennyi területfejlesztési tervezési dokumentumot olyan módon kell kidolgozni, hogy azok

tartalmazzák a rendeletben előírt tartalmi elemeket és megfeleljenek az előírt formai követelményeknek.

- *Az elkövetkezendő tíz évben követendő gazdaságpolitikai alapelvekről szóló határozat*

A 94/2005.(XII. 15.) számú országgyűlési határozat előírja a magyar társadalom és gazdaság kiegyensúlyozott fejlődése és a nemzetközi verseny által támasztott követelmények teljesítése érdekében az elkövetkezendő tíz évre a gazdaságpolitikai alapelveket.

1.1.2.2. Tervezési keretek

Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió

Az 1076/2004. (VII.22.) Kormányhatározat alapján az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió az egyes szakpolitikákat koncepcionális keretbe foglalva, azok számára – meghatározott időtávra (2020-ig) – közös célokat fogalmaz meg.

2005. decemberében az Országgyűlés elfogadta az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptiót, amelynek az a célja, hogy Magyarország fejlődésének irányvonalait hosszú távon, 2020-ig meghatározza és alapul szolgáljon az ÚMFT-hez.

Az OFK célul tűzte ki, hogy Magyarország 2020-ra Európa legdinamikusabban fejlődő, a fenntartható fejlődés szempontjait is követő országai közé tartozzon, ahol ennek eredményeként a jelenleginél több a munkahely, magasabbak a jövedelmek, biztonságos, tiszta és jó minőségű a környezet, egészséges és hosszabb az élet.

Mindezek érdekében az OFK a következő 15 évre az alábbi átfogó célokat határozta meg:

1. **versenyképesség**, biztosítva az értékteremtés feltételeit mind a társadalom, mind a gazdaság, mind a tudomány és kultúra képviselőinek;
2. **igazságosság**, erősítve az országon belül a társadalmi, gazdasági és területi kohéziót;
3. **biztonság**, a fenntartható fejlődés esélyét teremtve meg Magyarországon jelen és jövő generációi számára egyaránt.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió

Ugyancsak 2005. decemberében fogadta el az Országgyűlés az Országos Területfejlesztési Konceptiót, amely 2020-ig és 2013-ig meghatározza a területpolitikai célkitűzéseket a területi egyenlőtlenségek kiegyenlítésének érdekében.

Az Országos Területfejlesztési Konceptió (OTK) célja, hogy – az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióval (a továbbiakban: OFK) összhangban – kijelölje az ország területfejlesztési politikájának célkitűzéseit, elveit és prioritás-rendszerét, megteremtve a területi szempontok konzekvens érvényesítésének lehetőségét, mind az ágazati szakpolitikák, mind az országos és területi programok kidolgozásában. Ezáltal megadja a nemzeti fejlesztési tervezés, az OFK területi vetületét is.

Az OTK 5 átfogó célkitűzést határozott meg 2020-ig:

1. Térségi versenyképesség
2. Területi felzárkózás
3. Fenntartható térségfejlődés és örökségvédelem

4. Területi integrálódás Európába
5. Decentralizáció és regionalizmus

Ezek mentén meghatározta a középtávú országos területi célokat 2013-ig:

1. **Versenyképes budapesti metropolisz-térség** megteremtése.
2. A **régiókat dinamizáló fejlesztési pólusok** megerősítése és a városhálózati kapcsolatrendszer megerősítése.
3. **Elmaradott térségek**, külső és belső perifériák felzárkóztatása.
4. **Országos jelentőségű, integrált fejlesztési térségek** és tématerületek (Balaton-térség, Tisza-térség, Duna-mente, termálvíz-kincs integrált térségi hasznosítása, megújuló energiaforrások részarányának növelése).
5. **Határ-menti területek fejlesztése** és határon átnyúló térségi együttműködésük erősítése.
6. **Rurális (továbbiakban vidékies) térségek** területileg integrált fejlesztésének prioritásai (természeti, táji és kulturális értékben gazdag területek, tanyás térségek, Duna-Tisza-közi Homokhátság, aprófalvas térségek, nemzeti kisebbségek által lakott térségek, magas arányú cigány népességgel rendelkező térségek).
7. **Területi prioritások a szakpolitikák számára.**

Az OTK-ban az Észak-alföldi régió 2007-2013 közötti időszakra megfogalmazott stratégiai és területi céljai is szerepelnek.

Az I. Nemzeti Fejlesztési Terv (2004–2006)

A 2004–2006-os Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) Magyarország számára megnyíló európai uniós fejlesztési források felhasználási irányait foglalta össze. A NFT szolgált alapjául az unióval megkötött pénzügyi megállapodásnak, az ún. **Közösségi Támogatási Keret**tervnek. Hosszú távú célja az életminőség és életesély javítása volt, melynek elérését az alábbi három specifikus cél szolgálta: a gazdasági versenyképesség javítása, a humán erőforrások fejlesztése, illetve a jobb minőségű környezet kialakítása és a kiegyensúlyozottabb regionális fejlődés. Az I. Nemzeti Fejlesztési Terv öt operatív programon keresztül valósult meg. A programok végrehajtásából és eredményeiből származó tapasztalatoknak be kell épülniük a 2007-2013-a időszak országos és regionális szintű tervezési dokumentumaiba.

Nemzeti Stratégiai Referencia Keret (NSRK) - Új Magyarország Fejlesztési Terv

Az NSRK (hivatalos nevén: Új Magyarország Fejlesztési Terv - ÚMFT) a 2007-2013 közötti időszak stratégiáját fogalmazza meg, megvalósításának konkrét erőforrásait – a strukturális és kohéziós alapok felhasználásával – a hozzátartozó operatív programok foglalják rendszerbe. Magyarország Nemzeti Stratégiai Referenciakerete – összhangban a hosszabb távú fejlesztéspolitikai megalapozást szolgáló Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióval, illetve az Országos Területfejlesztési Konceptióval – arra szolgál, hogy kiterjedt helyzetelemzésen, az egyenlőtlenségek, gyengeségek és kiaknázatlan lehetőségek feltárásán keresztül, megalapozó stratégia alapján történjen meg az Európai Unió Strukturális Alapjaiból és Kohéziós Alapjából származó támogatások 2007-2013 közötti felhasználása.

Az ÚMFT az alábbi fejlesztési célokat fogalmazza meg a hét évre vonatkozóan:

Átfogó cél:

- A foglalkoztatás bővítése és a tartós növekedés elősegítése

A foglalkoztatás bővítésének specifikus céljai:

- Az egyén foglalkoztathatóságának javítása és munkaerő-piaci aktivitásának növelése,
- a munkaerő-kereslet bővítése, vagyis több és jobb munkahely teremtésének
- ösztönzése (különösen a hátrányos helyzetű térségekben), valamint
- a kereslet és a kínálat összhangját biztosító munkaerő-piaci környezet fejlesztése

A tartós növekedés specifikus céljai:

- a versenyképesség javításával
- a gazdaság bázisának szélesítésével
- az üzleti környezet fejlesztésével

Horizontális politikák:

- Fenntarthatóság (gazdasági, társadalmi, környezeti)
- Kohézió (területi, társadalmi-esélyegyenlőség)

A célokhoz kapcsolódó tematikus és területi prioritások:

1. Gazdaságfejlesztés
2. Közlekedésfejlesztés
3. Társadalmi megújulás
4. Környezeti és energetikai fejlesztés
5. Területfejlesztés
6. Államreform

Nemzeti Akcióprogram (NAP)

Az EU valamennyi tagországához hasonlóan a NAP kialakításának célja a lisszaboni stratégia hazai végrehajtását szolgáló intézkedések megalapozása, a növekedés és a foglalkoztatás stratégiai középpontba állítása a 2005-2008 közötti időszakra vonatkozóan.

Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv és Új Magyarország Vidékfejlesztési Program

Az agrár- és vidékfejlesztés céljainak finanszírozása a 2007-2013 közötti időszakban az újonnan létrehozott Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) fog történni. Az NSRK-val párhuzamosan készülő Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv és az ennek végrehajtását szolgáló Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) az EMVA forrásaira épülve határozza meg az ágazat stratégiai céljait. Az agrár-vidékfejlesztés 2007-2013 közötti céljainak megvalósítását, annak közösségi támogatását az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapról szóló 1698/2005/EK rendelet szabályozza. Ezen túlmenően az Európai Halászati Alap felhasználását célzó Halászati Stratégia és Halászati Operatív Program kerül kidolgozásra.

A ÚMVP alapján a magyar mezőgazdaság versenyképességének javításának alapvető célja egy olyan szektor kialakítása, mely a termelés és a tevékenységek diverzifikálása révén hozzájárul a hazai mezőgazdaság, illetve a vidéki lakosság életszínvonalának fejlesztéséhez 2013-ra, a jelenlegi foglalkoztatottsági szint megőrzésével és 30%-kal több hozzáadott értékkel.

Az ÚMVP az EMVA célrendszeréhez igazodóan 4 Intézkedéscsoportot (általános cél) határozott meg:

- I. intézkedéscsoport: A mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének javítása.
- II. intézkedéscsoport: A környezet és a vidék fejlesztése.

III. intézkedéscsoport: A vidéki élet minősége és a vidéki gazdaság diverzifikálása.

IV. intézkedéscsoport: A LEADER-megközelítés megvalósítása.

Nemzeti Környezetvédelmi Program

Az Országgyűlés 2003-ban határozattal fogadta el a 2003-2008 időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programot, amely a legfontosabb hazai és nemzetközi környezetpolitikai alapelvekre épül:

- A környezetvédelemben mára már hagyományosnak tekintett alapelvek (pl. az elővigyázatosság, a megelőzés, a helyreállítás, a felelősség, az együttműködés, a tájékoztatás, a nyilvánosság és a "szennyező fizet" elve).
- A fejlett országok környezeti kormányzati tevékenysége alapján számunkra példaértékűnek tekinthető további alapelvek (a megosztott felelősség; az átláthatóság biztosítása a tervezés, döntéshozás, finanszírozás, megvalósítás és ellenőrzés során; kiszámíthatóság a szabályozásban és a finanszírozásban; számonkérhetőség, világos célok, mérhető teljesítmények; partnerség, szubszidiaritás, addicionalitás, többszörös hasznú intézkedések).
- A fenntartható fejlődés alapelve.

Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program

Az Európai Unió „A környezet védelmét és a táj megőrzését szolgáló mezőgazdasági termelési módok támogatásáról” szóló 2078/92 számú Tanácsi rendeletével összhangban kialakított **Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program** a különböző környezetkímélő mezőgazdasági termelési módok és a környezet, a természet védelmét szolgáló gazdálkodás elterjedését kívánja elősegíteni. A Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program elsődleges célkitűzése olyan mezőgazdasági gyakorlat kialakítása, amely a természeti erőforrások fenntartható használatán, a természeti értékek, a biodiverzitás megőrzésén, a táj értékeinek megóvásán és egészséges termékek előállításán alapszik.

Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia

A kormány által 2005. szeptember 25-én elfogadott Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS), igazodva az EU költségvetési ciklusához 2013-ig vázolja a turizmust érintő javasolt fejlesztési irányokat. Az NTS célként tűzi ki az emberközpontú és hosszú távon jövedelmező fejlődést, a turistafogadás feltételeinek javítását, az attrakciófejlesztést, az emberi erőforrás fejlesztését, a hatékony működési rendszer kialakítását, valamint horizontális célokat.

A célok eléréséhez 8 prioritást jelöl ki:

1. A hazai turizmus versenyképességének növelése.
2. A piaci igényeknek megfelelő szálláshelykínálat és vendéglátás kialakítása.
3. A turisztikai termékfejlesztés nemzeti szintű prioritásai.
4. Innováción alapuló kínálatfejlesztés.
5. Regionális szintű desztináció-fejlesztés.
6. Az iskolarendszerű képzés erősítése.
7. A turizmus általános megítélésének és elfogadottságának javítása.
8. Regionális intézményrendszer átalakítása.

Regionális szintű tervelőzmények

Az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács 2002. októberében fogadta el „**Az Észak-Alföldi Régió területfejlesztési koncepciója és a területfejlesztési stratégiai programja, valamint operatív programja**” című fejlesztési dokumentumot, mely 5 prioritást (Gazdaságfejlesztés; Mezőgazdaság- és vidékfejlesztés; A műszaki infrastruktúra fejlesztése, környezet- és természetvédelem; Humán erőforrás fejlesztés; Szektorsemleges területek fejlesztése) tartalmaz a fejlesztések megvalósítására vonatkozóan.

2006-ban került elfogadásra az **Észak-alföldi Régió Innovációs Stratégiája és Operatív Programja (RIS)** elnevezésű dokumentum, melynek célja az volt, hogy megteremtődjenek a keretei egy innovációs és technológia-transzfer rendszer kialakításának, amely segít integrálni az üzleti és pénzügyi támogatásokat, kapcsolatot teremt az egyetemi szférával, innovatív vállalkozásokkal, oktatási és kutatási intézményekkel, megfelelő gazdasági környezet jöjjön létre az innovatív vállalkozások számára, megteremtődjenek a keretei az innovatív tevékenységekhez rendelt erőforrások hatékony elosztásának és a társadalmi szemlélet átalakításának.

2. AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ HELYZETELEMZÉSE

2.1. A régió földrajzi elhelyezkedése

Az Észak-alföldi régió a Magyar Köztársaság keleti határán fekszik, három megyéből (Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg) áll. Hazánkban határos az Észak-magyarországi, a Dél-alföldi és a Közép-magyarországi régiókkal, a légvonalban két legtávolabb fekvő település (Tiszabecs – Tiszasas) távolsága 247 km. A régió rendelkezik 207,4 km európai uniós (szlovákiai és romániai), valamint 136,6 km EU-n kívüli (ukrajnai) határszakasszal. A határmenti kapcsolatok vonatkozásában elsősorban a centrumvárosok interregionális együttműködésének földrajzi keretei rajzolódnak ki: a Nyíregyháza - Ungvár, valamint a Debrecen - Berettyóújfalu - Nagyvárad városkapcsolatokra épülve már konkrét együttműködések fogalmazódtak meg, ezek azonban sok esetben még csak esetlegesek.

Az Észak-alföldi régió területe 17.729 km² (az ország második legnagyobb régiója), a lakónépesség száma 2005. január 1-én 1.541.818 fő, a 2005. közepén tartott mikrocenzus alapján 1.540.424 fő, 2007. január 1-én 1.525.317 fő (az ország második legnépesebb régiója).

2.2. Demográfia

A lakosság száma (*1. táblázat*), – követve az országos tendenciákat – 2001 és 2005 között csökkent ennek mértéke azonban kisebb volt, mint az országos átlag, és a régiók rangsorában a 3. helyet, 2006-ra pedig már a 2. helyet jelentette. A kedvező folyamat mögött alapvetően a természetes népesedési folyamatok állnak: az Észak-alföldi régióban – hasonlóan az ország többi régiójához – az elmúlt időszakban természetes fogyást lehetett tapasztalni, melynek nagysága 2003-ban 2,7‰, 2004-ben 2,2‰, 2006-ban pedig 2,1‰ volt. A természetes szaporodást/fogyást meghatározó tényezők közül az Észak-alföldi régió mind a születési, mind pedig a halálozási arányszámot tekintve – az országos átlagnál lényegesen jobb adattal – az elsők között található. Lényegesen rosszabb a helyzet a migrációs folyamatok tekintetében: a régió hosszú ideje jelentős népesség-kibocsátónak tekinthető, és ennek eredményeként negatív a migrációs mérlege.

Az Észak-alföldi régiót alkotó megyéket tekintve megállapítható, hogy a természetes népesedési folyamatokat tekintve legjobb helyzetben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye van (*2. táblázat*): a népességcsökkenés mértéke itt volt a legkisebb, emellett 2006-ban a megyék rangsorában a születési arányszámot tekintve az első helyen állt (Hajdú-Bihar megye a 4. volt), míg a halálozási arányszám vonatkozásában Hajdú-Bihar megyével közösen a 3-4. helyet foglalta el. A migrációs tendenciákat tekintve éppen fordított a helyzet: az elvándorlás tekintetében Szabolcs-Szatmár-Bereg megye hosszú ideje csak Budapestet és Borsod-Abaúj-Zemplén megyét tudja megelőzni.

A megyéken belüli folyamatokat vizsgálva megállapítható, hogy a lakosságszám-növekedést felmutató települések jelentős része Debrecen, Nyíregyháza és Solnok közelében található, amely elsősorban a megyeszékhelyekről történő kivándorlással magyarázható. Az ellenkező véglet (legnagyobb mértékű lakosságszám-csökkenéssel jellemezhető települések) esetében is jól kirajzolódik egy térbeli tendencia: ezen települések döntő része periférikus, rossz megközelíthetőséggel jellemezhető helyzetben, az ország-, vagy a megyehatár közelében fekszik.

Az Észak-alföldi régió az ország legfiatalabb korösszetételű térségnek számít (1. táblázat): mind 2001-ben, mind pedig 2005-ben az öregedési index itt volt a legalacsonyabb, a 2001/2005 közötti változás nagyságát (az öregedés mértékét) tekintve pedig csak a Közép-magyarországi régió értéke volt jobb. A régión belül a legjobb helyzetben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye van, amelynek az öregedési indexe – az országban egyedülként – még 2005-ben is kisebb volt egynél.

A régió demográfiai viszonyaira igen jelentős hatással van a cigány népesség magas aránya. A magukat cigánynak vallók arányának nagysága alapján (a népesség egészén belül 3,1%) 2001-ben a régiók között a 2. helyen volt az Észak-magyarországi régió mögött. Ennél jóval többen élnek azonban olyan életkörülmények között és olyan életformában, amelynek alapján környezetük cigánynak tartja őket. A cigányság területi elhelyezkedését tekintve megállapítható, hogy az urbanizáltabb, gazdaságilag fejlettebb középső részén kisebb arányban, míg az ország- és régióhatár-menti, illetve a Tisza menti hátrányosabb helyzetű térségekben nagyobb arányban élnek a cigányok.

1. táblázat A lakosságszám és a lakosság korösszetételének változása a 2001-es népszámlálás és a 2005-ös mikrocenzus között a magyarországi régiókban

	2001 (fő)	2005 összesen (fő)	2005/ 2001 (%)	2005				2001 öregedési index	2005 öregedési index
				a	b	c	d		
Közép-magyarországi régió	2.861.798	2.842.374	99,32	14,3	36,5	26,8	22,4	1,44	1,56 (1,08*)
Közép-dunántúli régió	1.120.634	1.109.899	99,04	15,6	36,1	27,9	20,4	1,12	1,30 (1,16)
Nyugat-dunántúli régió	1.004.300	999.716	99,54	14,7	36,0	28,2	21,1	1,27	1,44 (1,13)
Dél-dunántúli régió	992.368	975.815	98,33	15,5	34,7	28,4	21,4	1,24	1,39 (1,12)
Észak-magyarországi régió	1.290.392	1.268.669	98,32	16,9	34,3	27,2	21,6	1,16	1,28 (1,10)
Észak-alföldi régió	1.551.171	1.540.424	99,31	17,8	36,0	26,8	19,4	0,99	1,09 (1,10)
Hajdú-Bihar megye	552.998	548.981	99,27	17,5	36,6	26,8	19,2	1,00	1,10 (1,10)
Jász-Nagykun-Szolnok megye	415.917	410.131	98,61	16,3	34,6	27,1	22,0	1,20	1,35 (1,13)
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	582.256	581.312	99,84	19,1	36,5	26,6	17,7	0,85	0,93 (1,09)
Dél-alföldi régió	1.377.652	1.353.433	98,24	15,3	35,0	27,5	22,2	1,28	1,45 (1,13)
Magyarország	10.198.315	10.090.330	98,94	15,6	35,7	27,4	21,4	1,23	1,37 (1,11)

a – 0-14 év (%), b – 15-39 év (%), c – 40-59 év (%), d – 60- (%)

öregedési index – a 60 éven felüliek és a 15 éven aluliak hányadosa

* - a 2005-ös és a 2001-es érték hányadosa

Forrás: a 2001-es népszámlálás adatai, a 2005-ös mikrocenzus adatai

2. táblázat A magyarországi régiók népmozgalmi adatai 2004 és 2006 között (1.000 lakosra jutó értékek)

	Születési arányszám			Halálozási arányszám			Belföldi vándorlási különbözet		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Közép-magyarországi régió	9,4	9,9	10,4	12,8	13,0	12,7	3,0	3,3	5,1
Közép-dunántúli régió	9,2	9,3	9,4	12,4	12,5	12,6	0,6	0,7	1,2
Nyugat-dunántúli régió	8,6	9,0	9,1	12,8	13,1	12,4	1,6	1,2	0,6
Dél-dunántúli régió	9,0	9,1	9,2	13,5	13,8	13,5	-1,9	-1,8	-2,4
Észak-magyarországi régió	9,7	9,8	10,1	14,1	14,5	14,0	-3,1	-3,0	-4,9
Észak-alföldi régió	10,2	10,3	10,5	12,5	13,1	12,6	-2,3	-3,0	-4,2

Hajdú-Bihar megye	10,2	10,4	10,2	12,0	12,5	12,1	-0,9	-1,9	-2,4
Jász-Nagykun- Szolnok megye	9,6	9,3	9,7	13,7	14,3	13,9	-2,2	-3,4	-5,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	10,7	10,9	11,3	12,0	12,7	12,1	-3,8	-3,6	-4,8
Dél-alföldi régió	8,7	9,0	9,0	13,7	14,1	13,6	-1,1	-1,0	-1,3
Magyarország	9,4	9,7	9,9	13,1	13,5	13,1	-	-	-

Forrás: KSH

2.3. A régió településszerkezete

A városi jogállással rendelkező településeket alapul véve az Észak-Alföld Magyarország egyik legvárosodottabb régiója: 2006-ban az országos 9,2%-kal szemben településeinek 16,2%-a város, (ez összesen 63 várost jelent), 2007-ben pedig ezt az arányt tovább növelve már 64 városi jogállású településsel rendelkezik (16,4%).

A 2006. január 1-jei lakónépességgel számolva az országos 66,9%-os értékkel szemben a régiós lakosság 65,9%-a élt városokban, ezzel a régió a harmadik helyet foglalta el. Igen jelentős problémát jelent, hogy a régió városai között jelentősen felülreprezentáltak az e vonatkozásokban gyenge teljesítőképességű, a városhierarchia alsó fokain álló települések. Az MTA RKK által elvégzett, az egyes városok 2000-ben betöltött **funkcionális** szerepkörét tükröző vizsgálatok alapján Debrecen – az ország 5 regionális központjának egyike – a regionális szinthez kötődő funkciók mindegyikével rendelkezik, míg Szolnok és Nyíregyháza megyeközpontnak tekinthető (az országban 13 ilyen van). Bizonyos mértékű elmaradás figyelhető meg a középvárosok esetében: az ország 25 ilyen városa közül csak Kisvárdá és Mátészalka fekszik az Észak-Alföldön.

Átlagosnak tekinthető a régióban a kisvárosok száma (13, az országban 77), közülük azonban csak Karcag, Mezőtúr és Jászberény tekinthető teljes értékűnek (az utóbbi hosszú ideig a középvárosok csoportjába tartozott, és csak az elmúlt évtizedben csúszott vissza ebbe a csoportba), míg a többiek (Berettyóújfalu, Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló, Püspökladány, Kunszentmárton, Tiszafüred, Törökszentmiklós, Fehérgyarmat, Nyírbátor, Vásárosnamény) csak hiányos értékűnek számítanak. Bizonyos mértékű felülreprezentáltságot mutat a legalsó kategória, a törpevárosok köre, ahol az ország 92 városából 23 a régióban található, közülük 8 teljes értékű (Balmazújváros, Hajdúnánás, Polgár, Kisújszállás, Kunhegyes, Tiszaföldvár, Nagykálló, Tiszavasvári), 15 pedig hiányos értékű (Biharkeresztes, Derecske, Hajdúdorog, Létavértes, Nádudvar, Téglás, Jászapáti, Jászárokszállás, Martfű, Túrkeve, Baktalórántháza, Csenger, Tiszalök, Újfehértó, Záhony).

2006-os adatok alapján a régióban a 10.000 fő alatti állandó népességgel rendelkező települések száma 364 volt (amiből 40 városi jogállású), amelyek lakosságszáma az összes település népességének több mint felét adja (50,84%), míg az 5.000 fő alattiaké 325 db (ebből 9 városi jogállású), ami a települések népességének harmadát (33,35%) jelenti.

2.4. Gazdasági teljesítmény

Az Észak-alföldi régió a GDP/fő mutatót tekintve 2005-ben az országos átlag kétharmadát sem érte el, ezzel a magyar régiók között az utolsó helyet foglalta el (3. táblázat), amely a 27 tagú Európai Unió átlagának mindössze 42%-a volt. Ezzel az értékkel öt lengyelországi, egy szlovákiai, öt bulgáriai és 7 romániai régiót tudott megelőzni.

Az Észak-alföldi régióon belül a legkedvezőbb helyzetben Hajdú-Bihar megye található, amely a megyék sorrendjében az 1994-es 9. és 1996-os 10. helyezéstől eltekintve általában a 12. és 13. helyen állt, 2005-ben azonban már ismét a 10. helyet foglalta el. Jász-

Nagykun-Szolnok megye az 1990-es évtized döntő részében a 13-14. pozíciókat foglalta el, a későbbiekben azonban hátrább csúszott (1999-ben 17., 2002-ben és 2003-ban 16., 2005-ben 17. hely). A legrosszabb helyzetben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye található, amely végig a sereghajtók között (19. és 20. hely) helyezkedett el (2003-ban és 2005-ben is 19. hely).

Az Észak-alföldi régió elmaradottságát jól tükrözi az a tény is, hogy a 311/2007 (XI.17.) Kormányrendelet alapján a 28 kistérségből 24 tartozik a területfejlesztés szempontjából kedvezményezett kistérségek (a kivételt a debreceni, a szolnoki, a nyíregyházi és a hajdúszoboszlói jelentik) közé, melyek közül 9 a hátrányos helyzetű, 7 a leghátrányosabb helyzetű, 8 pedig a komplex programmal segített leghátrányosabb helyzetű kistérségek közé.

A termelékenységet tükröző, 2003-as GDP/foglalkoztatott mutatót tekintve (4. táblázat) az Észak-alföldi régió helyzete némileg kedvezőbb, mint a GDP/fő mutató esetében. Igaz, ebből a szempontból is a 6. helyen áll a régiók sorrendjében, de az országos átlaghoz viszonyítva helyzete kb. 8%-kal jobb, valamint lemaradása is kisebb a közvetlenül előtte álló Dél-alföldi és Dél-dunántúli régiókhoz képest. A régión belül kiemelkedik Hajdú-Bihar megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye esetében ugyanakkor feltűnő az országos átlaghoz viszonyított GDP/fő és a GDP/foglalkoztatott értékek közötti több, mint 10%-os különbség, ami gazdaság jelentős termelékenységére utal.

3. táblázat A GDP/fő értéke a magyarországi tervezési-statisztikai régiókban az országos átlag %-ban (1996-2005)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Közép-magyarországi régió	148,4	151,0	150,0	153,6	154,9	157,3	162,2	158,2	157,9	163,2
Közép-dunántúli régió	92,3	96,5	98,6	94,4	97,8	94,4	88,8	93,3	95,3	94,0
Nyugat-dunántúli régió	104,8	105,0	110,2	114,6	114,3	105,9	103,8	108,9	104,5	99,2
Dél-dunántúli régió	79,6	77,2	76,7	77,2	74,9	74,8	73,6	72,4	71,6	69,4
Észak-magyarországi régió	68,7	66,8	67,3	65,7	64,6	64,8	63,9	64,7	66,7	65,9
Észak-alföldi régió	70,0	68,6	67,1	63,6	63,6	66,9	65,3	66,5	65,9	63,6
Hajdú-Bihar megye	77,9	76,1	75,4	71,4	71,6	75,1	73,9	76,7	76,3	74,2
Jász-Nagykun-Szolnok megye	75,2	74,7	71,7	67,0	66,7	70,8	68,1	66,3	64,7	62,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	58,6	57,1	56,0	53,8	53,8	56,5	55,2	57,1	56,9	54,7
Dél-alföldi régió	80,6	77,2	75,5	73,6	71,5	71,5	70,5	69,6	70,2	67,8

Forrás: Magyarország nemzeti számlái 2004-2005, KSH, 2007

4. táblázat A GDP/foglalkoztatott értéke a magyarországi tervezési statisztikai régiókban az országos érték %-ban (1998-2005)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Közép-magyarországi régió	138,0	140,7	142,6	144,2	148,4	146,2	140,89	145,12
Közép-dunántúli régió	94,1	89,2	92,2	88,0	82,5	83,7	89,80	87,78
Nyugat-dunántúli régió	95,5	100,2	100,0	92,3	90,8	98,1	95,18	90,17
Dél-dunántúli régió	79,8	81,1	78,1	80,5	79,2	76,4	77,23	73,90
Észak-magyarországi régió	78,5	76,4	73,5	75,4	72,9	72,7	76,11	77,07
Észak-alföldi Régió	78,4	73,4	73,3	76,2	74,6	73,5	75,02	73,09
Hajdú-Bihar megye	84,8	77,9	78,9	81,3	80,5	82,0	82,31	82,49
Jász-Nagykun-Szolnok m.	79,8	73,1	71,5	76,0	74,9	69,6	71,15	69,02
Szabolcs-Szatmár-Bereg	70,6	68,8	68,9	71,0	68,0	67,6	70,23	66,50
Dél-alföldi régió	75,9	75,2	73,0	73,3	72,5	74,0	75,23	72,60

Forrás: az érintett évek statisztikai évkönyvei

A GDP ágazatok szerinti megoszlását tekintve (5. táblázat) megállapítható, hogy az Észak-alföldi régióban az országos átlagot meghaladja a mezőgazdaság, a közigazgatás és kötelező társadalombiztosítás, az oktatás, valamint az egészségügyi és szociális ellátás részesedése, míg a szállítás, raktározás, posta és távközlés, a pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai, az ingatlanügyletek, bérbeadás, gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás, valamint az egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatás ágazatokban jelentős elmaradás tapasztalható. A régión belül Hajdú-Bihar megye elsősorban a villamosenergia-, gáz-, gőz- és vízellátás (ennek az az oka, hogy a megyében található a TITÁSZ és a TIGÁZ központja), a szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás (Hajdúszoboszló és Debrecen kiemelkedő idegenforgalmi szerepe), valamint az egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatás, Jász-Nagykun-Szolnok megye a bányászat, feldolgozóipar (Elektrolux és Samsung, valamint beszállítóik jelenléte), míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megye a szállítás, raktározás, posta és távközlés ágazatokban (a megye kiemelkedő logisztikai fontossága) emelkedik ki.

5. táblázat A bruttó hozzáadott érték megoszlása ágazatok szerint 2004-ben (%)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	összesen
Közép-Magyarország	1,03	16,99	2,83	4,42	13,41	1,50	10,13	6,21	21,89	7,89	4,50	4,18	5,01	100,00
Közép-Dunántúl	4,73	38,80	2,96	4,90	8,38	1,59	4,95	1,94	13,11	7,14	4,70	3,80	3,02	100,00
Nyugat-Dunántúl	5,79	34,98	2,21	4,84	8,09	2,22	6,65	2,26	13,27	7,16	4,78	4,09	3,66	100,00
Dél-Dunántúl	9,13	14,09	5,73	5,81	9,98	2,48	6,68	2,67	14,48	11,28	7,47	6,09	4,11	100,00
Észak-Magyarország	6,98	25,86	5,17	5,25	8,46	1,78	5,92	2,24	11,40	10,62	6,92	5,87	3,51	100,00
Észak-Alföld	8,43	22,23	3,10	5,98	9,81	2,02	6,74	2,33	12,19	9,47	8,15	5,56	3,99	100,00
Hajdú-Bihar	8,14	26,75	1,73	4,29	10,10	1,50	5,19	2,09	12,19	12,36	6,49	5,89	3,29	100,00
Jász-Nagykun-Szolnok	11,03	18,45	1,83	6,50	10,62	1,75	6,54	2,22	11,05	12,04	8,46	6,25	3,25	100,00
Szabolcs-Szatmár-Bereg	9,20	22,18	2,33	5,71	10,15	1,80	6,27	2,23	11,82	11,06	7,82	5,87	3,57	100,00
Dél-Alföld	11,59	18,45	2,22	5,11	10,90	1,66	6,27	2,57	13,71	10,70	7,14	5,76	3,92	100,00
Magyarország	4,79	22,34	3,07	4,87	11,11	1,72	7,88	4,03	16,89	8,79	5,54	4,73	4,22	100,00

A – mezőgazdaság, vad- és erdőgazdálkodás, halászat, B – bányászat, feldolgozóipar, C – villamosenergia-, gáz-, gőz- és vízellátás, D – építőipar, E – kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikkek javítása, karbantartása, F – szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás, G – szállítás, raktározás, posta és távközlés, H – pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai, I – ingatlanügyletek, bérbeadás, gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás, J – közigazgatás, kötelező társadalombiztosítása, K – oktatás, L – egészségügyi és szociális ellátás, M – egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatás

Forrás: Magyarország nemzeti számlái, 2004-2005, KSH 2007

2.5. Foglalkoztatottság, munkanélküliség

A foglalkoztatottak számát tekintve (6. táblázat) az Észak-alföldi régióban – szinkronban az országos tendenciákkal – hosszú ideig folyamatos emelkedést lehetett megfigyelni, 2003 és 2005 között ugyanakkor jelentős visszaesés következett be, ám a 2006-os év adatai alapján újból emelkedés következett be. A régión belüli 2005-ig tartó csökkenés a legnagyobb mértékben Jász-Nagykun-Szolnok megyét érintette, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében már 2005-től kismértékű emelkedés kezdődött, mely 2006-ban is folytatódott.

6. táblázat A foglalkoztatottak számának alakulása 1999 és 2006 között a magyarországi régiókban (1.000 fő)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Közép-magyarországi régió	1.158,2	1.172,9	1.177,6	1.189,6	1.205,6	1.226,3	1.238,9	1241,1
Közép-dunántúli régió	441,7	446,3	451,3	456,8	476,0	455,3	459,5	466,4
Nyugat-dunántúli régió	427,7	431,3	430,1	436,4	425,9	424,6	425,5	428,0
Dél-dunántúli régió	354,8	358,4	353,3	348,6	357,9	350,9	353,9	351,4
Észak-magyarországi régió	418,3	429,6	428,9	430,3	437,3	431,1	418,7	422,8
Észak-alföldi régió	504,3	508,9	516,1	512,2	534,0	523,5	517,4	529,5
Hajdú-Bihar megye	188,7	188,7	192,3	191,1	196,4	196,7	190,7	196,4
Jász-Nagykun-Szolnok megye	144,1	147,3	145,4	143,3	152,1	144,6	142,3	147,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	171,5	172,9	178,4	177,8	185,5	182,2	184,4	186,1
Dél-alföldi régió	504,3	508,8	511,0	496,7	485,2	488,7	487,9	490,9
Magyarország	3.809,3	3.856,2	3.868,3	3.870,6	3.921,9	3.900,4	3.901,5	3930,1

Forrás: KSH

A foglalkoztatási arány elemzése (7. táblázat) rögtön rávilágít az Észak-alföldi régió egyik jelentős gyengeségére: a 15-74 éves korcsoporton belül magyarországi viszonylatban is igen alacsony a foglalkoztatottak aránya (a foglalkoztatottak számát követve 2003 és 2005 között ennél a mutatónál is visszaesés következett be), amellyel a régió 2006-ban is csupán az Észak-magyarországi régiót tudja megelőzni. A régió megyéi közül azonos helyzetben (47,4%) van Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megye (országos viszonylatban 12 és 13. hely), ugyanakkor Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 2006-ban az utolsó helyet foglalta el.

7. táblázat A foglalkoztatási arány változása 1999 és 2006 között a magyarországi régiókban (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Közép-magyarországi régió	52,6	53,4	53,8	54,4	55,1	56,3	56,6	56,2
Közép-dunántúli régió	51,8	52,3	52,7	53,2	55,3	53,7	53,6	54,6
Nyugat-dunántúli régió	55,4	55,9	55,7	56,4	55,1	54,5	54,8	55,3
Dél-dunántúli régió	46,4	46,9	46,3	45,8	47,2	46,4	47,1	47,1
Észak-magyarországi régió	42,5	43,7	43,8	44,1	45,0	44,6	43,6	44,3
Észak-alföldi régió	43,2	43,6	44,4	43,9	45,9	45,0	44,7	45,8
Hajdú-Bihar megye	45,7	45,7	46,5	46,7	47,5	47,4	46,1	47,4
Jász-Nagykun-Szolnok megye	45,2	46,4	45,9	45,3	48,3	46,2	45,8	47,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	39,5	39,7	40,9	40,8	42,7	41,9	42,5	42,9
Dél-alföldi Régió	48,2	48,7	49,0	47,8	47,0	47,3	47,4	47,7
Magyarország	48,9	49,6	49,8	49,9	50,6	50,5	50,5	50,9

Forrás: A munkaerőfelmérés idősorai, KSH, Budapest, 2004, Az érintett megyék statisztikai Évkönyvei, Munkaerőpiaci helyzetkép 2005, KSH 2006, Területi statisztikai évkönyv 2006

A foglalkoztatottak ágazatok szerinti megoszlását és a 2001 és 2005 közötti tendenciákat vizsgálva (8. táblázat) az alábbi fontosabb folyamatok és tények figyelhetők meg:

- A mezőgazdaságban dolgozók aránya az Észak-alföldi régióban – követve az országos tendenciákat – visszaesett, ezen mutató szempontjából a régió ugyanakkor a Dél-dunántúli régióval közösen a második helyet foglalja el. A régión belül a mezőgazdaság kiemelkedő főleg Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyékben játszik fontos szerepet a foglalkoztatásban.

- Az ipar foglalkoztatásban betöltött szerepe az országos átlagnak megfelelő, a régiókkal összehasonlítva ugyanakkor megállapítható, hogy ez az érték csak a Közép-magyarországi és a Dél-alföldi régiókban alacsonyabb. A régión belül Jász-Nagykun-Szolnok megye magas aránya emelkedik ki.

- A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya 2001 és 2005 között jelentős mértékben emelkedett. 2005-ben elmaradt ugyan az országos átlagtól, ennek ellenére az Észak-alföldi régió a Közép-magyarországi régió (Budapest szerepe) után a második helyet foglalta el. A régión belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megye értéke a legmagasabb, amellyel a „megyék” sorrendjében Budapest, Pest megye és Somogy megye után a 4. helyen található. A régió és különösen Szabolcs-Szatmár-Bereg megye jó helyezése ezen mutató szempontjából első pillantásra meglepőnek tűnik, a magas érték ugyanakkor az iparnak a foglalkoztatásban betöltött alacsony szerepére utal. A szolgáltatások 2006-os adatainak részletesebb elemzése (9. táblázat) ugyanakkor további problémákra is rámutat: a régióban az országos átlagnál alacsonyabb az elsősorban a magánszféra által uralt szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás, a pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai, valamint a ingatlanügyletek, bérbeadás, gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatási ágazatokban alkalmazottak aránya, ezzel szemben magas azon ágazatok részesedése (közigazgatás, kötelező társadalombiztosítás, oktatás, egészségügyi és szociális ellátás, az egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatási), amelyek finanszírozásában az állam döntő szerepet játszik.

8. táblázat A foglalkoztatottak ágazatok szerinti megoszlása a 2001-es népszámlálás és a 2005-ös mikrocenzus időpontjában a magyarországi régiókban (%)

	2001			2005		
	a	b	c	a	b	c
Közép-magyarországi régió	1,5	25,2	73,3	1,4	23,3	75,3
Közép-dunántúli régió	5,1	43,4	51,5	4,1	42,9	53,1
Nyugat-dunántúli régió	5,7	40,9	53,4	4,9	39,0	56,1
Dél-dunántúli régió	8,2	32,7	59,1	6,6	32,8	60,7
Észak-magyarországi régió	4,2	37,3	58,5	3,7	35,7	60,5
Észak-alföldi régió	7,8	32,4	59,8	6,6	31,3	62,1
Hajdú-Bihar megye	8,8	31,6	60,4	7,7	30,8	61,5
Jász-Nagykun-Szolnok megye	8,5	36,3	55,2	7,2	32,9	60,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	5,9	31,0	63,1	5,0	30,5	64,5
Dél-alföldi régió	12,5	31,6	55,9	12,0	29,8	58,2
Magyarország	5,5	32,9	61,6	4,9	31,4	63,8

a – mezőgazdaság, b – ipar, c - szolgáltatások

Forrás: a 2001-es népszámlálás adatai, a 2005-ös mikrocenzus adatai

A foglalkoztatási viszonyokkal szoros összefüggést mutat az Észak-alföldi régió munkanélküliségi helyzete (10. táblázat). A régió munkanélküliségi rátája 1999. és 2003. között jelentős mértékben csökkent, az utóbbi években azonban meredek emelkedést mutatott, és ennek következtében 2006-ban újra a 6. helyen állt. A régión belül a legjobb helyzetben

Hajdú-Bihar megye van (4,7%), míg legrosszabb a helyzete Szabolcs-Szatmár-Bereg megyének a maga 13,6%-os munkanélküliségi rátájával.

A magas munkanélküliségi ráta mellett igen kedvezőtlenek a munkanélküliség minőségi jellemzői is (11. táblázat): a pályakezdők arányát tekintve az Észak-alföldi régió a legrosszabb mutatókkal rendelkezik, míg a 180 napnál hosszabb ideje munkanélküliek esetében csak az Észak-magyarországi régiót tudja megelőzni.

A kedvező jelek között lehet ugyanakkor megemlíteni, hogy a régióban fejlett másodlagos munkaerőpiac épült ki, amely többek között magában foglalja a közhasznú foglalkoztatást, a szociális földprogramot és a szociális közmunka programot.

9. táblázat A szolgáltatásban alkalmazottak megoszlása különböző részterületek szerint a magyarországi régiókban 2006-ban (%)

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
Közép-magyarországi régió	22,7	5,0	10,8	3,5	22,2	13,4	8,9	8,5	5,1
Közép-dunántúli régió	22,8	6,5	11,9	1,9	14,8	13,1	12,5	11,9	4,6
Nyugat-dunántúli régió	21,7	7,5	13,9	2,1	12,1	13,3	11,9	11,9	5,6
Dél-dunántúli régió	21,3	5,7	10,2	2,1	9,5	16,1	16,8	13,9	4,4
Észak-magyarországi régió	20,3	5,5	1,8	1,9	7,9	19,0	14,7	14,2	4,7
Észak-alföldi Régió	22,5	5,2	11,6	1,7	9,4	16,5	16,0	12,9	4,3
Hajdú-Bihar megye	23,2	6,4	11,1	1,8	10,9	13,5	17,8	10,7	4,7
Jász-Nagykun-Szolnok megye	23,8	4,4	10,9	1,8	8,3	17,2	13,9	14,7	4,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	20,9	4,3	12,6	1,5	8,4	19,3	15,5	14,1	3,5
Dél-alföldi régió	24,3	5,5	10,8	2,1	9,2	15,6	15,7	12,3	4,4
Magyarország	22,4	5,5	11,3	2,6	15,6	14,6	12,1	10,9	4,8

A – kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikkek javítása, karbantartása, B – szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás, C – szállítás, raktározás, posta és távközlés, D – pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatásai, E – ingatlanügyletek, bérbeadás, gazdasági tevékenységet segítő szolgáltatás, F – közigazgatás, kötelező társadalombiztosítás, G – oktatás, H – egészségügyi és szociális ellátás, I – egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatás

Forrás: Területi statisztikai évkönyv, KSH

10. táblázat A munkanélküliségi ráta változása 1999 és 2006 között a magyarországi régiókban (%)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Közép-magyarországi régió	5,2	5,2	4,3	3,9	4,0	4,5	5,2	5,1
Közép-dunántúli régió	6,1	4,8	4,3	5,0	4,6	5,6	6,3	6,1
Nyugat-dunántúli régió	4,5	4,2	4,1	4,0	4,6	4,6	5,9	5,7
Dél-dunántúli régió	8,2	7,8	7,7	7,9	7,9	7,3	8,8	9,0
Észak-magyarországi régió	11,5	10,1	8,5	8,8	9,7	9,7	10,6	11,0
Észak-alföldi régió	10,1	9,2	7,8	7,8	6,8	7,2	9,1	10,9
Hajdú-Bihar megye	8,8	7,1	6,4	6,6	6,0	5,7	8,4	9,2
Jász-Nagykun-Szolnok megye	10,8	9,4	7,3	7,8	5,6	6,2	8,3	9,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	11,0	11,2	9,6	9,1	8,4	9,5	10,3	13,6
Dél-alföldi régió	5,7	5,2	5,4	6,2	6,5	6,3	8,2	7,8
Magyarország	7,0	6,4	5,7	5,8	5,9	6,1	7,2	7,5

Forrás: KSH

Az új évezredben fokozatosan enyhült az 1990-es évtizedre jellemző vállalkozói boom, és ennek eredményeként mérsékeltebb ütemben emelkedett a működő vállalkozások száma (12. táblázat). Az összes vállalkozást tekintve 2000 és 2001 között – hasonlóan az országos trendekhez – egy kismértékű visszaesés következett be, ez után azonban tovább folytatódott a növekedés. Ennek mértéke 2000 és 2004 között elérte a 107%-ot volt, amely jelentős mértékben felülmúlta az országos értéket (102,9%). A régióon belül a növekedés a

legnagyobb Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében volt (111,0%), míg a legkisebb Jász-Nagykun-Szolnok megyében (102,1%). Ez a növekedés azonban a 2005-ös évre lelassult, s a 2004-es értéknek csupán 80,9%-át érte el. Szintén kedvező volt a kép 2000 és 2004 között a nagyobb tőkeerejű társas vállalkozások esetében: a régiós növekedési ütem szemben az országos 115,7%-kal, 122% volt. A régióon belül az összes vállalkozáshoz hasonlóan Szabolcs-Szatmár-Bereg megye helyzete legjobb (134,4%-os növekedés) és Jász-Nagykun-Szolnok megyéé a legrosszabb (114,8%). 2005-ben az összes működő vállalkozás számának növekedési üteméhez hasonlóan a társas vállalkozások számának növekedése is lelassult: a 2004-es érték 77,8%-ára (31.195 db) esett vissza.

11. táblázat A munkanélküliség minőségi jellemzői 2006-ban a magyarországi régiókban (%)

	A	B
Közép-magyarországi régió	5,2	39,9
Közép-dunántúli régió	7,5	41,1
Nyugat-dunántúli régió	6,6	42,0
Dél-dunántúli régió	8,6	52,0
Észak-magyarországi régió	10,8	56,2
Észak-alföldi régió	10,9	53,4
Hajdú-Bihar megye	9,9	53,5
Jász-Nagykun-Szolnok megye	7,9	48,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	13,0	55,5
Dél-alföldi régió	9,3	49,5
Magyarország	9,1	50,0

A - a munkanélkülieken belül a pályakezdők aránya (%), B - a munkanélkülieken belül a 180 napon túl munkanélküliek aránya (%)

Forrás: TEIR

12. táblázat A működő vállalkozások számának alakulása 2000 és 2005 között az Észak-alföldi Régióban

		2000	2001	2002	2003	2004	2005
Hajdú-Bihar megye	A	36.543	35.906	37.987	38.520	39.074	32.513
	B	13.832	14.406	14.961	15.910	16.321	13.641
Jász-Nagykun-Szolnok megye	A	24.739	23.129	25.337	25.777	25.253	20.881
	B	8.027	8.351	8.528	9.118	9.219	7.626
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	A	34.107	34.704	36.220	37.900	37.872	29.302
	B	10.806	11.500	12.735	14.053	14.521	9.928
Észak-alföldi régió	A	95.389	93.739	99.544	102.197	102.199	82.696
	B	32.665	34.257	36.224	39.081	40.061	31.195
Magyarország	A	846.753	840.261	859.764	882.064	871.595	707.756
	B	359.236	371.702	385.279	409.104	415.751	334.783

A – összes vállalkozás, B – társas vállalkozás

Forrás: TEIR

A kedvező folyamatok ugyanakkor csak csökkenteni tudták az Észak-alföldi régió vállalkozások szempontjából megfigyelhető hátrányos helyzetét (13. táblázat). A relatíve alacsony vállalkozói kedvet mutatja, hogy a fajlagos mutatók szempontjából a régió döntően

csak az Észak-magyarországi régiót tudja megelőzni, és az országos értékhez viszonyított lemaradás nagyobb tőkeerejű társas vállalkozások esetében sokkal jelentősebb. Az egyéni vállalkozások arányát tekintve a régió a középmezőnyben foglal helyet, ez a tény ugyanakkor szoros kapcsolatban áll a kényszervállalkozásoknak magas számával.

13. táblázat A működő vállalkozások fajlagos mutatói a magyarországi régiókban 2005-ben

	A	B	C
Közép-magyarországi régió	95,97	59,68	37,81
Közép-dunántúli régió	65,85	25,81	60,79
Nyugat-dunántúli régió	70,42	26,36	62,56
Dél-dunántúli régió	62,46	24,62	60,58
Észak-magyarországi régió	49,19	18,27	62,86
Észak-alföldi régió	52,78	19,91	62,28
Hajdú-Bihar megye	58,22	24,42	58,04
Jász-Nagykun-Szolnok megye	50,17	18,32	63,47
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	49,49	16,76	61,11
Dél-alföldi régió	60,26	22,26	63,06
Magyarország	69,53	32,89	58,56

A – 1.000 lakosra jutó vállalkozások száma, B – 1.000 lakosra jutó társas vállalkozások száma, C – az egyéni vállalkozások aránya az összes vállalkozásból (%)

Forrás: TEIR

2.6. Ágazati szerkezet

2.6.1 Mezőgazdaság

Az Észak-alföldi régió Magyarország agrárfejlesztése szempontjából súlyponti stratégiai területet képez. Az ország mezőgazdasági területének 21,7%-át köti le, és ezzel a magyarországi régiók között – a Dél- Alföld után – a második. A bruttó hozzáadott érték (5. táblázat) és a foglalkoztatás (8. táblázat) alapján a régió mindhárom megyéjében fontos szerepet tölt be a mezőgazdaság.

A mezőgazdasági terület átlagos aranykorona-értéke (16,26 AK) elmarad az országostól (18,15 AK)¹. Jelentősek a belső különbségek: míg Szabolcs-Szatmár-Beregben országosan a legalacsonyabb (12,31 AK), addig Hajdú-Biharban és Jász-Nagykun-Szolnokban az országos átlag körüli (17,08 AK, illetve 19,41 AK) ez az érték.²

Az éghajlat leginkább a hő- és fényigényes, szárazságtűrő kultúrák termesztésének kedvez, de a **termésátlagot** az időjárás is jelentősen befolyásolhatja. A régió vízkormányzási lehetőségei a szántóföldi öntözéses technológiák széles választékához nyújtanak kedvező alapot.

Fontos érték, hogy a régió átlagon felüli adottságokkal és termelési tapasztalatokkal rendelkezik bizonyos mezőgazdasági, illetve élelmiszeripari termékek előállításához, amely kedvező alapot nyújt az innovatív és versenyképes agrárgazdaság kialakításához. Gond viszont, hogy alig-alig működik hatékony termelési- feldolgozási- értékesítési együttműködés a mezőgazdasági termelők, vállalkozások között, és kevés a magas feldolgozottságú mezőgazdasági termék. Az Észak-alföldi régióban 2005-ben 28 db termelői csoport működött³ (országos szinten 153 db), elsősorban növénytermesztési ágazatokban (gabona, olajos magvak stb.).

¹ 2000. évi adatok.

² Forrás: MTA RKK.

³ 2005. augusztus 31-ig elismert termelői csoportok – forrás: FVM

További probléma a **termelésbiztonság** háttere, azaz a hatékony gazdálkodáshoz szükséges fizikai infrastruktúra, logisztikai rendszerek mennyiségi és minőségi jellemzői, valamint a minőségbiztosítás, az agrárinnovációs és marketing tevékenység több területen jelentkező hiányosságai, vagy nem megfelelő színvonala.

A 2007-es adatok alapján a mezőgazdasági területen belül a szántó 21,5%-a, a konyhakertek 15,2%-a, a gyümölcsös 40,7%-a, a szőlő 4,4%-a, a gyepterületnek pedig 22,8%-a található a régióban. A struktúrából Jász-Nagykun-Szolnok a magas szántóterületi arányával, Szabolcs-Szatmár-Bereg a gyümölcsös, Hajdú-Bihar pedig a gyepterületével tűnik ki, melyhez jelentős területet érintő, régióspecifikus termékek előállításához kapcsolódó gazdálkodás kötődik.

Az ökológiai gazdálkodás a régió termőterületének az indokoltnál és lehetségesnél jóval kisebb részét érinti. A 2000. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) szerint az ország 3.148 biogazdaságából 540 található a régióban, ebből 94 ellenőrzött gazdaság. 41 gazdaság a gazdálkodáson kívül egyéb tevékenységet is végez (pl. élelmiszer-feldolgozás, vendégfogadás, kézművesség stb.).

Az elmúlt évtizedben a **földterület művelésiág- szerkezetében** történt változások a termőterület csökkenésének és a művelés alól kivett terület növekedésének tudható be. A növénytermesztésen belül a régióban termelik a legtöbb cukorrépat, dohányt és napraforgót, emellett meghatározó a burgonya, a búza, a rizs, a rozs, a kukorica, valamint a különböző gyümölcs- és zöldségfélék előállításában.

Az országos átlagot (11,4 %) meghaladó a **gyepfelület** aránya (13,1%), különösen Hajdú-Biharban számottevő a súlya (20,1%). A korábban gazdag fűhozamot biztosító rét- és legelőterületek nagy része jelenleg kihasználatlan, ugyanakkor több terület alkalmas az energiaerdők, energiafű, energiagyep stb. telepítésére, melyhez kapcsolódóan nagy lehetőségek rejlenek az alternatív energiatermelés növelésére a régió energiaellátásában.

Az állattenyésztés a régió agrárgazdaságának erős szektora: annak ellenére, hogy az elmúlt évtizedben lényegesen veszített jelentőségéből 2006-ban továbbra is ebben a régióban tartották a legtöbb **szarvasmarhát** (23,4%) és **juh**ot (42,2%), s a Dél-alföldi régió után a legtöbb **sertést** (24,8%) és **tyúkfélét** (23,7%). A **szarvasmarha-, és sertéstartás** különösen Hajdú-Bihar megyében jelentősebb, míg elsősorban Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye specialitása a juhtartás. A távlati piaci jelzések a marhahús mérsékelt keresletét prognosztizálják, ugyanakkor a **juh- és kecskehús** iránt növekvő igényeket jeleznek. A régió adottságai mellett a termelési hagyományok is megalapozzák a két állatfaj tenyésztésének fejlesztését. A régió állattenyésztésében új távlatokat nyitó terület lehet az őshonos állatfajtákhoz kapcsolódó szürkemarha, mangalica, valamint rackajuh tenyésztése, melynek elsősorban külf piacokra történő értékesítése mellett a kutatás-fejlesztés, génmegőrzés, biotechnológia területén is jelentős szerep jut.

A **vadászat és a horgászat** fejlesztése alapvetően a turizmushoz kapcsolódóan lehetséges. Az Észak-Alföld ebből a szempontból bőséges tartalékát nyújtja a még kihasználatlan lehetőségeknek. A vízjárásos és vizes élőhelyek egyszerre kínálnak turisztikai, vadászati és horgászati élményeket, a halászat, a vadászat, a hal- és élővad-tenyésztés számára kedvezőek az adottságok.

2.6.2 Ipar

Az ipari termelés tekintetében 2000 és 2006 között az Észak-alföldi Régióban egy igen jelentős fejlődés játszódott le (14. táblázat): a 2006-os érték a 2000-es értéknek 177%-a, amely felülmúlta az országos 165%-os értéket. A régión belül a leggyorsabb ütemű fejlődés

Jász-Nagykun-Szolnok megyében ment végbe (200%), de Hajdú-Bihar megye (173,4%), növekedési üteme is nagyobb volt az országos átlagnál.

Az ipar fajlagos mutatóinak a vizsgálata is azt mutatja, hogy az új évezred elején az Észak-alföldi régió ipara gyors ütemben fejlődött (15. táblázat). Mind az egy lakosra, mind pedig az egy ipari alkalmazottra jutó ipari termelés értékét vizsgálva a régió 2004-ben az országos átlaghoz viszonyítva jobb mutatókkal rendelkezett, mint 2000-ben. A régióon belül a legjobb helyzetben Jász-Nagykun-Szolnok megye található, míg a fejlődés üteme a leggyorsabb Hajdú-Bihar megyében volt. A növekedés ugyanakkor csak a lemaradást csökkentette és alig változtatott az Észak-alföldi régió régiók között elfoglalt pozícióján (5-6. hely), sőt nőtt a lemaradás az előtte elhelyezkedő Észak-magyarországi régióhoz képest.

Az ipar export-orientáltsága szempontjából egy kismértékű emelkedés figyelhető meg. A régiót alkotó megyék fő exportágazatai tekintetében mind hasonlóságok, mind eltérések felfedezhetőek: a textil, bőrtermék, lábbeli gyártása mind a három megyében fontos exportáló, a vegyipar exportja Hajdú-Bihar (Debrecen – TEVA) és Szabolcs-Szatmár-Bereg (Nyíregyháza – Michelin) megyékben, a gépipar pedig Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok (Jászberény – Elektrolux, Jászfényszaru - Samsung Rt.) megyékben haladja meg a megyei átlagot, míg Jász-Nagykun-Szolnok megyében ugyanez mondható el a fa-, papírtermék gyártása, nyomdaipari tevékenység ágazatról.

14. táblázat Az ipari termelés alakulása az Észak-alföldi régióban 2000 és 2006 között (milliárd Ft)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Hajdú-Bihar	336,3	387,5	413,6	440,5	510,6	514,3	583,2
Jász-Nagykun-Szolnok	392,4	452,2	479,9	508,3	527,7	590,0	785,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg	303,7	355,8	382,8	406,7	427,6	388,4	460,2
Észak-alföldi régió	1.032,4	1.195,5	1.276,3	1.355,5	1.465,9	1492,7	1829,3
Magyarország	11.557,3	12.479,7	12.662,2	13.823,1	15.402,2	16371,5	19147,1

Forrás: KSH

15. táblázat Az ipari termelés fajlagos értékei a magyarországi régiókban 2000-ben, 2004-ben és 2006-ban (az export részaránya tekintetében 2005) (aktuális áron)

	A			B			C		
	2000	2004	2006	2000	2004	2006	2000	2004	2005
Közép-magyarországi régió	82,2	86,7	77,47	106,2	99,1	108,69	38,5	44,7	41,2
Közép-dunántúli régió	219,6	218,6	258,57	153,5	150,8	155,85	73,1	72,1	75,8
Nyugat-dunántúli régió	215,7	186,0	167,10	136,1	120,9	111,96	78,6	74,9	73,2
Dél-dunántúli régió	61,8	62,0	44,25	69,1	76,6	49,63	40,7	61,9	44,3
Észak-magyarországi régió	69,5	80,8	96,81	71,1	88,5	101,39	40,9	50,5	50,8
Észak-alföldi régió	58,6	62,3	62,92	69,4	75,7	61,09	42,8	45,0	41,4
Hajdú-Bihar megye	53,7	60,9	56,13	64,4	77,4	58,09	26,5	28,6	24,7
Jász-Nagykun-Szolnok megye	82,7	84,1	101,97	79,3	83,0	65,75	51,6	56,1	60,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	46,1	48,2	41,92	64,5	66,7	59,66	61,4	64,5	56,3
Dél-alföldi régió	56,7	55,0	52,09	58,9	61,0	45,71	38,0	37,2	36,7
Magyarország	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	55,3	57,3	55,1

A – egy lakosra jutó ipari termelés értéke (Magyarország= 100,0), B – egy ipari alkalmazottra jutó ipari termelés értéke (Magyarország= 100,0), C – az export részaránya az ipari értékesítésből

Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyve

Az ipar foglalkoztatottsági viszonyait általában vizsgálva (16. táblázat) megállapítható, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében jelentősen nőtt a foglalkoztatottak száma, míg a másik két megyében csökkenés ment végbe. Az ágazatok szempontjából nyertesnek az építőipar, a fa-, papírtermék gyártása, nyomdaipari tevékenység, a fémalapanyag, fémfeldolgozási termékek gyártása és a gépipar tekinthető, míg jelentős

létszám-csökkenés következett be a máshová nem sorolt feldolgozóipar, a vegyipar és a textil, bőrtermék, lábbeli gyártása ágazatokban. Ennek ellenére ez utóbbi ágazat, az élelmiszer (a cukorgyártás régióban történő megszűnése ellenére), ital, dohány gyártása és a fa-, papírtermék gyártása, nyomdaipari tevékenység esetében lehet megfigyelni az országos arányszámoknál nagyobb értékeket. A régió belül Hajdú-Bihar megyében a vegyipar (TEVA Gyógyszergyártó Rt.) és a bányászat, villamos-energia-, gáz-, gőz-, vízellátás ágazat (gáz- és áramszolgáltatók központja), Jász-Nagykun-Szolnok megyében a fémalapanyag, fémfeldolgozási termékek gyártása és a gépipar (Elektrolux és Samsung, valamint beszállítók), míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az élelmiszer, ital, dohány gyártása és a vegyipar (Michelin gumigyártó vállalat) szerepe nagyobb az országos átlagnál.

16. táblázat Az iparban alkalmazottak megoszlása ágazatok szerint 2000-ben és 2006-ban az Észak-alföldi régióban

	Hajdú-Bihar megye		Jász-Nagykun-Szolnok megye		Szabolcs-Szatmár-Bereg megye		Észak-alföldi régió	
	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006
A	3.231 (8,0%)	9.652 (29,1%)	1.603 (4,3%)	6.121 (18,9%)	2.460 (6,8%)	7.749 (21,1%)	7.294 (6,4%)	23.522 (23,0%)
B	8.011 (19,7%)	6.996 (21,1%)	4.755 (12,8%)	3.944 (12,2%)	7.805 (21,6%)	7.105 (19,3%)	20.571 (18,1%)	18.045 (17,7%)
C	8.644 (21,3%)	3.563 (10,8%)	6.977 (18,9%)	4.711 (14,6%)	8.822 (24,4%)	8.436 (23,0%)	24.443 (21,5%)	16.710 (16,3%)
D	2.274 (5,6%)	4.100 (12,4%)	1.811 (4,9%)	2.476 (7,7%)	2.389 (6,6%)	3.366 (9,2%)	6.474 (5,7%)	9.942 (9,7%)
E	3.273 (8,1%)	3.402 (10,3%)	1.936 (5,2%)	1.530 (4,7%)	4.186 (11,6%)	3.113 (8,5%)	9.395 (8,3%)	8.045 (7,9%)
F	310 (0,8%)	388 (1,2%)	641 (1,7%)	619 (1,9%)	365 (1,0%)	450 (1,2%)	1.316 (1,2%)	1.457 (1,4%)
G	1.913 (4,7%)	2.498 (7,5%)	2.401 (6,5%)	3.167 (9,8%)	1.914 (5,3%)	2.118 (5,8%)	6.228 (5,5%)	7.783 (7,6%)
H	8.286 (20,4%)	8.343 (25,2%)	13.409 (36,2%)	13.461 (41,6%)	5.034 (13,9%)	8.983 (24,5%)	26.729 (23,5%)	30.787 (30,1%)
I	1.024 (2,5%)	810 (2,4%)	1.209 (3,3%)	554 (1,7%)	988 (2,7%)	1.133 (3,1%)	3.221 (2,8%)	2.497 (2,4%)
J	3.616 (8,9%)	3.042 (9,2%)	2.267 (6,1%)	1.895 (5,9%)	2.211 (6,1%)	2.028 (5,5%)	8.094 (7,1%)	6.965 (6,8%)
K	40.482 (100,0 %)	33.142 (100,0%)	37.009 (100,0%)	32.357 (100,0%)	33.714 (100,0%)	36.732 (100,0%)	113.765 (100,0%)	102.231 (100,0%)

A – építőipar, B – élelmiszer, ital, dohány gyártása, C – textil, bőrtermék, lábbeli gyártása, D – fa-, papírtermék gyártása, nyomdaipari tevékenység, E – vegyipar, F – nemfém ásványi termékek gyártása, G – fémalapanyag, fémfeldolgozási termékek gyártása, H – gépipar, I – máshová nem sorolt feldolgozóipar, J – bányászat, villamos-energia-, gáz-, gőz-, vízellátás, K – összesen

Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyve

Az ipar fejlődése szempontjából országos szinten igen fontos szerepet töltenek be az ipari parkok, amelyek száma 2007.végén 199 volt. Ezek közül 31 működik az Észak-alföldi régióban (15,57%), ezek alacsony kihasználtságát ugyanakkor jól jelzi, hogy a megindult fejlesztések (például Nyíregyházi Ipari Park, Debreceni Regionális és Innovációs Ipari Park, Szolnoki Ipari Park) ellenére több mutató (például beépítettség, foglalkoztatottak száma, beruházások nagysága) szempontjából a régió a 6-7. helyet foglalja el.

2.6.3 Logisztika

Az Észak-alföldi régió fekvésének köszönhetően meghatározó szerepet játszhat az **árufuvarozási logisztika** területén. Az ország méretét, gazdasági aktivitását, közlekedési infrastruktúráját és földrajzi elhelyezkedését figyelembe véve 11 logisztikai körzetről és 13 országos logisztikai központból álló – a vámeljárási kiemelt helyszínként funkcionáló – hálózat került lehatárolásra, ebből három (Záhony, Debrecen, Szolnok) a régióban található (1. ábra). A logisztikai tevékenység területén több kezdeményezés kezdte meg működését az elmúlt években, amelyek többsége a szállítmányozás területén érdekelt cég részvételével alakult.

Kombinált terminálok találhatók Szolnokon, Debrecenben és Záhonyban, míg konténer terminálok Szolnokon, Karcagon, Debrecenben, Nyíregyházán, Mátészalkán és Záhonyban működnek.

2.7. Közlekedés

Az adottságok kihasználása ugyanakkor a közlekedési hálózat megfelelő fejlesztését igényli, ezt azonban nagymértékben hátráltatja az a tény, hogy az Észak-alföldi régióban az európai jelentőségű közlekedési folyosók és a legnagyobb közlekedést lebonyolító irányok nem mindig esnek egybe. A régiót a Helsinki folyosók közül a IV. számú vasúti része, a Budapest– Újszász– Szolnok– Békéscsaba, és az V. számú Budapest– Füzesabony– Nyíregyháza–Záhony irányban érinti, ugyanakkor a régió hagyományos, mind a három megyét érintő közlekedési fő tengelyét a Budapest–Szolnok–Debrecen–Nyíregyháza–Záhony nemzetközi törzshálózati vasúti fővonal, illetve a 4. sz. főút, a kétszámjegyű utak, az M3-as, továbbá a létező, illetve tervezett TEN- folyosók képezik. (1. ábra).

1. ábra A Transz-Európai Közlekedési Hálózat és az országos jelentőségű logisztikai központok Magyarországon

Forrás: www.kti.hu

2.7.1 Közúti közlekedés

Az Észak-alföldi régió az országos közúthálózat hosszát tekintve a magyarországi régiók között a második helyen áll, a fajlagos mutatók szempontjából ugyanakkor az utolsó előtti helyet foglalja el (17. táblázat). Ez arra vezethető vissza, hogy a régió nagy részében

ritka és nagy kiterjedésű települések alkotják a településhálózatot. Az egyedüli kivételt Szabolcs-Szatmár-Bereg megye északkeleti része képezi, és ez okozza a megye magasabb, az országos átlagot is meghaladó értékét.

Az úthálózat útjelleg szerinti megoszlását vizsgálva az egyik legfeltűnőbb sajátosság a gyors megközelíthetőséget leginkább biztosító autópályák és autótutak alacsony aránya (18. táblázat). A átadásra került új szakaszok (Görbeháza-Nyíregyháza, Görbeháza Debrecen), javítják ugyan az érintett települések megközelíthetőségét, a régió jelentős része (például Jász-Nagykun-Szolnok megye és a Bihari térség) ugyanakkor még hosszú ideig kívül esik mind a gyorsforgalmi úthálózat 15, mind pedig a 30 perces vonzáskörzetén (2. ábra). Különös problémát jelent főleg Jász-Nagykun-Szolnok megye számára, hogy a régió egyik közlekedési főtengeletét jelentő 4-es sz. főút 2x2 sávú gyorsforgalmi úttá fejlesztése késlekedik, illetve megközelítését hátrányosan érinti a hiányzó M4-es autópálya. A megyeszékhelyek körüli elkerülő gyűrűk teljes körű kiépítése az átmenő forgalom gyorsabb levezetése érdekében szükséges.

17. táblázat Az országos közúthálózat régiókénti adatai (2006)

	Összesen (km)	A	B
Közép-magyarországi régió	2687	38,8	9,4
Közép-dunántúli régió	4001	36,0	36,1
Nyugat-dunántúli régió	4933	43,5	49,4
Dél-dunántúli régió	4446	31,4	45,9
Észak-magyarországi régió	4792	35,7	38,3
Észak-alföldi régió	5085	28,7	33,3
Hajdú-Bihar megye	1636	26,3	30,0
Jász-Nagykun-Szolnok megye	1317	23,6	32,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	2132	35,9	37,0
Dél-alföldi régió	5115	27,9	38,1
Magyarország	31058	33,4	30,9

A – 100 km²-re jutó úthálózat, B – 10.000 főre jutó úthálózat

Forrás: Területi statisztikai évkönyv 2006

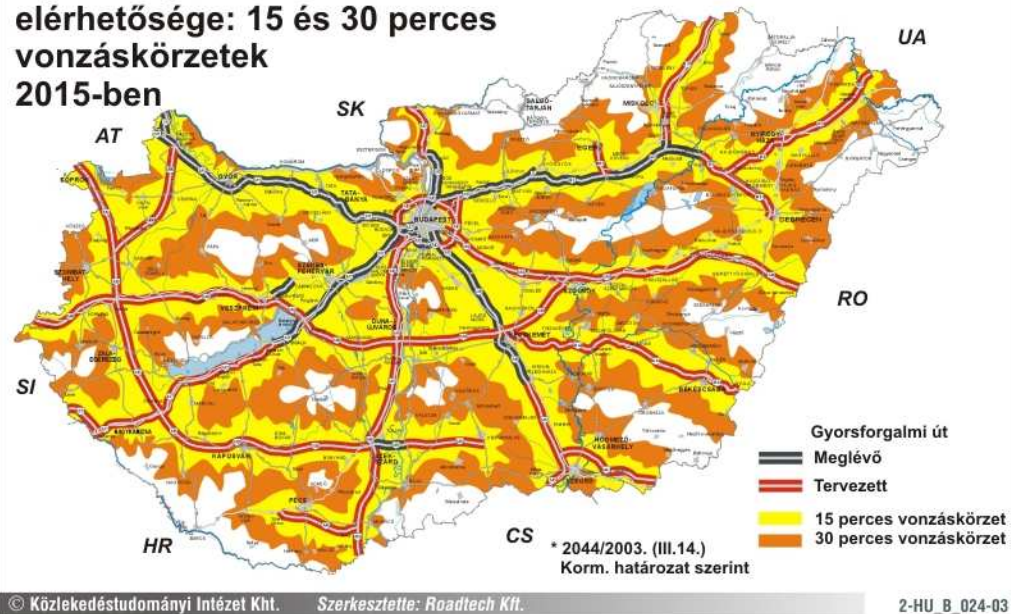
18. táblázat Az Észak-alföldi régió országos közúthálózatának megoszlása (2006, %)

	Autópálya, autótút	Elsőrendű főút	Másodrendű főút	Egyéb országos közút	összesen
Hajdú-Bihar megye	3,73	9,05	15,59	71,64	100,0
Jász-Nagykun-Szolnok megye	0,00	8,58	21,18	70,31	100,0
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	0,28	8,82	9,76	81,14	100,0
Észak-alföldi régió	1,32	8,83	14,59	75,28	100,0
Magyarország	2,94	7,07	14,20	75,79	100,0

Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyvei

A gyorsforgalmi úthálózat kedvezőtlen elérhetősége mellett igen rossz a települések általános elérhetősége is. 2006-ban a régió 27 kistérségéből csak öt tartozik az első két kategóriába, míg 15 sorolható az utolsó két csoportba (3. ábra).

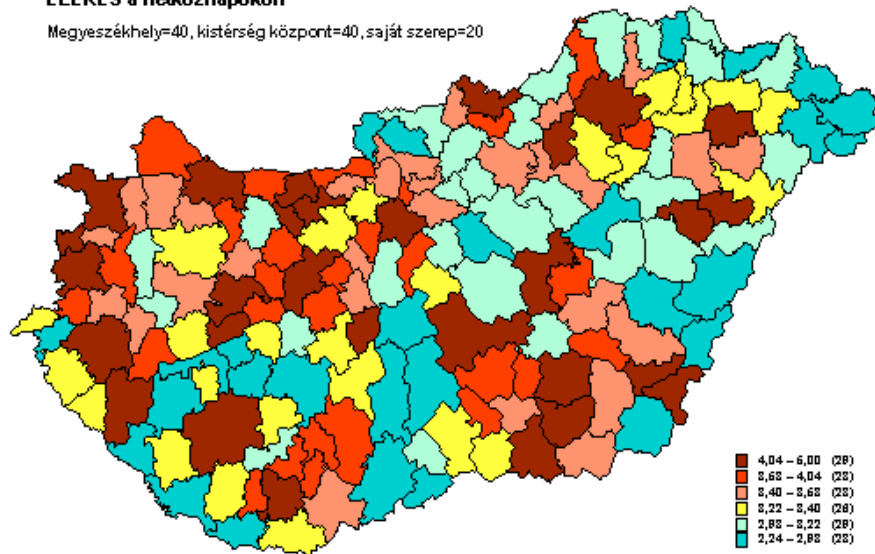
**Gyorsforgalmi úthálózat*
elérhetősége: 15 és 30 perces
vonzáskörzetek
2015-ben**

2. ábra A gyorsforgalmi úthálózat tervezett elérhetőségi viszonyai 2015-ben
Forrás: www.kti.hu

ELÉRÉS a hétköznapokon

Megyeszékhely=40, kistérség központ=40, saját szerep=20

3. ábra A települések hétköznapok közötti elérhetősége⁴

⁴ Az "Elérés a hétköznapokon" mutató kiszámításánál az alábbi tényezőket vették figyelembe:
 - Saját megye székhelye, illetve a legközelebbi megyeszékhely közötti elérési idejének átlaga percben, 40%-os súllyal,
 - Saját kistérség központja, illetve a legközelebbi kistérség-központ közötti elérési idejének átlaga, 40%-os súllyal,
 - Saját szerep, az adott település intézményi ellátottsága (mennyire van ráutalva más település felkeresésére), pontszám, 20%-os súllyal.
 A települési **pontszámok** a fenti három tényezéből adódnak.

A közúti közlekedés további jellemző forgalmi problémája a tiszai átkelések kérdése. A Tiszán jelenleg 10 híd biztosítja a forgalmat. A viszonylag ritkán elhelyezkedő hidak miatt a Tisza menti sáv szakaszokban forgalmilag árnyékban lévő területként jelenik meg, miközben a hidakra vezető utakra jelentős közúti forgalom hárul. Kiemelt igényként fogalmazódik így meg a régióban a következő hidak megépítése: Jász-Nagykun-szolnok megyében a szolnoki belvárosi híd, a Tiszapüspöki M4-es híd, a tizsakürti M44-es híd, a pusztataskonyi közös közúti-vasúti híd kiváltása új közúti híddal; Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a Vásárosnamény- Záhony gyorsforgalmi út (M300, M34) új Tisza-híddal történő megépítése, a porcsalmi Szamos-híd, az Olcsvaapáti Szamos-híd, illetve a balsai Tisza-híd.

Napjainkban Magyarországon a közlekedési infrastruktúrában a legtöbb problémát a közúthálózat minősége jelenti, és ebből a szempontból az Észak-alföldi régió helyzete igen kedvezőtlennek tekinthető (19. táblázat). Az országos közúthálózat minőségét vizsgálva két fontos megállapítás tehető:

- a burkolat állapotát és a pályaszerkezet teherbírását tekintve a régió az utolsó helyek valamelyikét foglalja el, egyedül a felület egyenetlensége szempontjából jobb a helyzet;
- a régió a főútvonal-hálózat szempontjából minden esetben előkelőbb helyet foglalt el, mint a mellékútvonal-hálózat vonatkozásában.

19. táblázat Az országos közúthálózat minőségi jellemzői az egyes régiókban (2005. január 1., %, a régiós adatok a megyei közútkezelők adataiból aggregálva)

	A		B		C	
	D	E	D	E	D	E
Közép-magyarországi régió	2,15	2,11	4,56	3,37	3,82	3,00
Közép-dunántúli régió	2,08	2,02	4,61	3,58	3,95	2,71
Nyugat-dunántúli régió	1,99	1,71	4,55	3,12	4,08	2,49
Dél-dunántúli régió	2,37	2,20	4,25	3,76	3,84	2,22
Észak-magyarországi régió	2,06	1,96	4,06	3,15	3,83	2,56
Észak-alföldi régió	2,09	1,88	4,15	3,12	3,98	2,59
Hajdú-Bihar megye	2,41	2,01	3,79	3,01	3,77	2,49
Jász-Nagykun-Szolnok megye	1,72	1,61	4,29	2,94	4,02	2,65
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	2,08	1,93	4,30	3,28	4,10	2,62
Dél-alföldi régió	2,19	2,11	4,30	3,16	3,97	2,59
Magyarország	2,13	1,97	4,32	3,14	3,90	2,54

A – a burkolat állapota, B – a pályaszerkezet teherbírása, C – a felület egyenetlensége, D – főúthálózat, E – mellékúthálózat,

1 – rossz, 2 – nem megfelelő, 3 – tűrhető, 4 – megfelelő, 5 – jó

Forrás: <http://web.kozut.hu> (a Magyar Közút Állami Közútkezelő Fejlesztő Műszaki és Információs Kht. honlapja)

2.7.2 Vasúti közlekedés

A régió vasúthálózata vonalsűrűség tekintetében az országos átlag feletti, a villamosított és az automata biztosító berendezéssel ellátott vonalak aránya azonban az országos átlag alatt marad. A megyék közötti különbségeket tekintve megállapítható, hogy míg Jász-Nagykun-Szolnok megye minden tényezőben jelentősen meghaladja az országos átlagot, addig a másik két megye jelentősen elmarad attól mind a villamosítottság, mind a kétvágányú vonalak terén.

Értékük: legjobb: 6,00 - leggyengébb: 1,00 pont.

A pályák állapotát tekintve sajátos kettősség figyelhető meg: a nemzetközi forgalomban fontos szerepet betöltő vonalak (Budapest- Szolnok- Debrecen- Nyíregyháza- Záhony, Szolnok- Békéscsaba, Miskolc-Nyíregyháza) fejlettségüknek köszönhetően lehetővé teszik a 100km/h feletti közlekedést is (a további fejlesztéseknek köszönhetően ez a sebesség még emelkedni is fog), ezzel szemben a mellékvonalakon a forráshiány miatt jelentősen elhasználódtak a pályák, állandósultak a sebességkorlátozások (ezek napjainkban az összes pályahossz közel felére kiterjednek). További problémát jelent az elavult járműpark (a mozdonypark gerincét alkotó vontatójárművek átlagéletkora 40 év). A kombinált szállítás lehetősége alulhasznált, bár az infrastruktúra rendelkezésre áll.

A tömegközlekedés szempontjából további problémát jelent, hogy az elővárosi tömegközlekedés nem megfelelő (bizonyos helyeken a VOLÁN társaságok járatainak alacsony kihasználtsága, máshol a járatok túlterheltsége miatt), nem szolgálja a város és a vonzásokörzete közötti kapcsolatot.

2.7.3 Vízi közlekedés

A régió vízi útjain menetrend szerinti személyszállítás nincs, néhány menetrendszerű kompjárat üzemel a folyón. Idegenforgalmi célú hajózás esetenként jelenik meg elsősorban a Tiszán. A tiszai hajózás főként turisztikai szempontú, eseti jellegű: a sporthajózás, vízi turizmus jelen van, különösen a Felső-Tisza térségében.

A teherszállítás alkalmi jelleggel valósul meg, tekintettel a hajózási korlátozások állandósulására, a kapcsolódó infrastruktúra kiépítetlenségére, és ezáltal a szállítási igények lecsökkenésére. A régióban országos közforgalmi kikötő nem található, a Tiszán időszakos hajózással személyforgalmi 12 kikötő működik. A Tiszával, mint vízi úttal az arra alkalmas szakaszokon – az érintett Dél-alföldi Régióval közösen – érdemes foglalkozni.

2.7.4 Légi közlekedés

A légi közlekedés szempontjából kiemelkedő jelentőséggel rendelkezik a **debreceni repülőtér**, amely 2003 áprilisától már állandó nemzetközi határnyitású kereskedelmi repülőtérként működik. Az objektumot a jelenleg érvényes kormányhatározat az államilag támogatható két regionális nemzetközi kereskedelmi repülőtér egyikeként említi. Jelenlegi forgalmának döntő részét nemzetközi turisztikai charter-járatok adják. Bár 2005-ben beindult a menetrendszerinti közlekedés is, 2006-ban azonban ezen szolgáltatás szüneteltetésre került. A repülőtér nagyságánál és fekvésénél fogva nemzetközi személy- és teherszállítási tranzit repülőtérre fejlődhet.

Szolnok és Nyíregyháza repülőtere csak hosszútávon válhat menetrendszerinti belföldi és nemzetközi járatok célállomásává. A kunmadarasi repülőtér középtávon potenciálisan teherszállítási tranzit repülőtérre is fejlődhet, fejlesztésének lehetőségét a megfelelő színvonalú (TEN) közlekedéshálózati kapcsolatok kiépítése határozza meg.

2.7.5 Kerékpáros közlekedés

Az Észak-alföldi Régiót napjainkban 6 országos **kerékpárúthálózat** érinti, amelyek az országos törzshálózat 5.493 km-nek 14,1%-át teszik ki (772,3 km). Az utak többsége (52,8%) árvízvédelmi töltésen, 37,4%-uk pedig közút mellett vezet. A kerékpárutak alacsony száma és hossza, hálózatosságának kezdeti stádiuma, valamint a régiós népesség erősítésre szoruló környezeti tudata akadályozza e környezetbarát közlekedési mód elterjedését.

2.8. Informatikai infrastruktúra

Az elmúlt években lezajlott informatikai fejlesztések ellenére az info-kommunikációs technológiák elterjedtségében az Észak-alföldi régió napjainkban még igen kedvezőtlen helyzetben van (20. táblázat). A legtöbb mutató tekintetében az utolsó helyek valamelyikét foglalja el, ami alól csak a honlappal rendelkező önkormányzatok aránya jelent kivételt, ez azonban alapvetően a régió települési struktúrájával (a kis létszámú települések relatíve alacsony aránya) magyarázható.

20. táblázat A magyarországi régiók informatikai helyzete 2003-2004 folyamán

	A	B	C	D	E	F	G
Közép-magyarországi régió	52,8	10.585	35	19	78	70	47
Közép-dunántúli régió	59,0	4.382	34	10	52	74	41
Nyugat-dunántúli régió	54,4	5.944	28	10	35	60	21
Dél-dunántúli régió	52,5	4.998	30	9	35	71	18
Észak-magyarországi régió	45,8	3.812	25	6	31	53	21
Észak-alföldi régió	29,8	3.389	28	7	49	58	21
Hajdú-Bihar megye	38,5	4.012	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Jász-Nagykun-Szolnok megye	26,5	3.374	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	23,3	2.812	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.
Dél-alföldi régió	36,8	2.617	25	8	55	65	36
Magyarország	47,2	5.881	30	12	43	64	29

A – a lakások kábeltelevízió-hálózatba való bekapcsoltsága 2004-ben (%), B – az 100.000 főre jutó ISDN-vonalak száma 2004-ben, C – A háztartások számítógépes ellátottsága 2003-ban (%), D – otthoni Internet-hozzáféréssel rendelkező háztartások aránya 2003-ban (%), E – honlappal rendelkező önkormányzatok aránya 2003-ban (%), F – Internet-hozzáféréssel rendelkező vállalkozások aránya 2003-ban (%), G – saját honlappal rendelkező vállalkozások aránya 2003-ban (%)

Forrás: Az Észak-alföldi régió Információs Társadalom Stratégiát megalapozó koncepció

2.9. Külföldi tőkebefektetések

Az új évezredben – a megközelíthetőség javulásának hatására – a külföldi tőke is egyre inkább felfedezte a Tiszántúlt, és ennek következtében fokozatosan nőtt a térségbe érkező külföldi tőke mennyisége (például Michelin, Elektrolux, Flextrionics, National Instruments, FAG, TEVA, Samsung Rt., T-Systems, British Telecom). Az Észak-alföldi régióban a 2000 és 2004 közötti növekedés 2,22-szeres volt, amely lényegesen felülmúlta az országos 1,75-szörös értéket (21. táblázat). 2004 és 2006 között azonban a külföldi tőke mennyiségének növekedése a régióban jelentősen lelassult (1,07-szeres növekedés), és nem érte el az országos (1,42-szeres) növekedési szintet. A külföldi tőke növekedéséhez hasonló tendencia figyelhető meg a külföldi vállalatok esetében is: míg az országos értékek a vizsgált időszakban (2000-2004) stagnáltak, addig a régióban majdnem kétszeres növekedés ment végbe, amely mögött elsősorban a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében működő ukrán és román eredetű vállalkozások számának a növekedése állt (a régiót alkotó másik két megyében az országos tendenciákhoz hasonló folyamatok játszódtak le). Ezen folyamatok lassú változást generáltak a régióbeli kis- és középvállalkozások körében, és megindult egy beszállítói hálózatokban való részvételre alkalmas feldolgozóipari vállalati kör kialakulása. 2004 és 2006 között azonban a külföldi érdekeltségű vállalatok száma drasztikusan visszaesett, a 2000-es értékeknek csupán 60%-át érte el.

21. táblázat A külföldi tőke jelenléte az Észak-alföldi régióban

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Hajdú-Bihar megye	A	299	290	256	273	266	255	234
	B	104.115	122.248	198.204	228.698	223.677	204.934	242.286
Jász-Nagykun-Szolnok megye	A	251	246	247	228	216	208	180
	B	66.491	85.125	119.574	137.271	145.301	159.854	179.321
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	A	680	1.197	1.805	2.105	1.979	802	324
	B	35.910	44.599	50.273	68.321	95.785	89.563	76.341
Észak-alföldi régió	A	1.230	1.733	2.308	2.606	2.461	1.265	738
	B	206.516	251.972	368.051	434.290	464.763	454.351	497.948
Magyarország	A	26.634	26.809	26.797	26.793	25.506	26.019	24.176
	B	5.576.600	6.292.100	6.995.200	8.706.600	9.761.900	11.583.400	13.911.258

A – külföldi érdekeltségű vállalatok, B – a külföldi érdekeltségű vállalatok esetében a saját tőkéből a külföldi tőke mennyisége (millió Ft)

Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyve

A külföldi tőke mennyiségét tekintve továbbra is dominál Hajdú-Bihar megye (gáz- és áramszolgáltató vállalatok – TIGÁZ, E-ON – központja), az elmúlt időszakban ugyanakkor a másik két megye is javított a helyzetén.

A régió országon belüli pozíciója – a korábban vázolt fejlődés hatására – kismértékben javult (22. táblázat), ugyanakkor az egy vállalkozásra jutó külföldi tőke nagyságát és az 100.000 lakosra jutó külföldi vállalkozások számát tekintve a régiós adatot igen nagymértékben meghatározza Szabolcs-Szatmár-Bereg megye értéke.

22. táblázat A külföldi tőke fajlagos mutatói a magyarországi régiókban 2000-ben és 2006-ban

	A		B		C	
	2000	2006	2000	2006	2000	2006
Közép-magyarországi régió	246,5	239,8	113,9	100,9	574,1	570,9
Közép-dunántúli régió	69,9	73,5	113,9	126,5	162,6	139,5
Nyugat-dunántúli régió	73,1	112,6	67,9	113,4	285,5	238,6
Dél-dunántúli régió	18,3	12,7	29,7	24,3	163,5	125,4
Észak-magyarországi régió	45,2	27,1	180,1	130,9	66,5	49,8
Észak-alföldi régió	23,8	23,6	77,9	117,3	80,9	48,4
Hajdú-Bihar megye	33,8	32,1	162,4	179,9	55,2	42,9
Jász-Nagykun-Szolnok megye	26,7	32,1	115,7	173,1	61,1	44,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	12,2	9,6	27,0	40,9	119,7	56,2
Dél-alföldi régió	31,6	16,6	55,2	42,1	151,6	94,9
Magyarország	100,0	100,0	100,0	100,0	265,3	240,2

A – egy lakosra jutó külföldi tőke összege (Magyarország=100), B – egy vállalkozásra jutó külföldi tőke összege (Magyarország=100), C – 100.000 lakosra jutó külföldi vállalkozás

Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyve

2. 10. Oktatás

Magyarországon az iskoláskorú gyermekek száma a nyolcvanas évek vége óta folyamatosan csökken. Ez a tény, és az iskolák számának növekedése eredményezte a fajlagos mutatók javulását, egyúttal jelentősen csökkentette az oktatás költséghatékonyágát.

Az Észak-alföldi régióban hasonló tendencia figyelhető meg. A régió 596 általános iskolájában 2001/2002-ben több, mint 165.045 gyermek tanult, ezek a számok 2004/2005-re 563 iskolára és 156.365 gyermekre, a 2006/2007-es tanévben 551 iskolára és 147.331 gyermekre módosultak. A pedagógusok száma hosszú ideig nem követte ezt a csökkenést (2000/2001 – 14.708, 2003/2004 – 14.797), az elmúlt évben azonban az anyagi okok már ezen a téren is éreztették hatásukat (2004/2005 – 14.436, 2006/2007 – 13.956). Ennek következtében megállt az egy pedagógusra jutó tanulók számának örvendetes csökkenése (ez ugyanis magasabb színvonalú oktatást tesz lehetővé), sőt egy kismértékű növekedés is megkezdődött.

A megyék között az általános iskolások számát tekintve a legnagyobb csökkenés Hajdú-Bihar megyében (a 2006/2007-es érték a 2001/2002-nek 87,5%-a), míg a legkisebb Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (az adott érték 91,5%) ment végbe. Az egy pedagógusra jutó tanulók számát tekintve a legnagyobb érték Jász-Nagykun-Szolnok megyében (10,7), míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és Hajdú-Bihar megyében azonos érték (10,5) figyelhető meg.

Az 1990-es évtizedben – a nemzetközi és országos változási folyamatokkal (például az oktatáspolitikai pártoktól függetlenül prioritásává vált, hogy a felsőoktatásba belépők aránya a nyolcvanas évek végi 8-10%-ról érje el a korosztály 40-50%-át,) összhangban – az Észak-alföldi régióban is alapvető strukturális átalakulás ment végbe a középfokú oktatásban (23. táblázat). Jelentős mértékben csökkent a szakiskolákban tanulók száma és aránya, és ezzel párhuzamosan növekedett a másik két iskolatípus jelentősége. A folyamat mögött két tényező hatása ismerhető fel: egyrészt a korábbi nagyipari vállalatok összeomlása az ottani szakmunkásképzés megszűnéséhez vezetett, másrészt a felsőoktatás kapuinak szélesre tárásával fokozatosan növekedett az oda történő bejutáshoz szükséges érettségit kínáló szakközépiskolák és gimnáziumok népszerűsége (különösen nagymértékű volt a szakközépiskolák előretörése).

A fejlődés eredményeként az 1990/1991-es tanévi 76.464 fős tanulói létszámmal szemben a 2006/2007-es tanévben 431 oktatási intézményben (szakiskola – 133, gimnázium – 141, szakközépiskola 157) összesen 89.663 fő tanult. Az utóbbi évben ugyanakkor már új tendenciák is megjelentek, amelyek tartóssága csak egy-két év múlva ítélni lehet: a 2003/2004-es, a 2004/2005-ös és a 2006/2007-es tanéveket vizsgálva megállapítható, hogy nőtt a szakiskolai képzésben résztvevők száma (23.251 → 23.392 → 22.994), és csökkent a szakközépiskolákba járók száma (36.706 → 36.586, bár a 2006/2007-es évben ez a tendencia megfordulni látszik: → 36.830).

Az egyes megyéket összehasonlítva a 2006/2007-es tanévben az 1.000 lakosra jutó középiskolások száma Hajdú-Bihar megyében a legnagyobb (61,2 fő), míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (56,2 fő) a legkisebb (a régiós átlag 58,8 fő). Az iskolatípusok szempontjából (24. táblázat) Hajdú-Bihar megyében a gimnazisták és szakközépiskolások, Jász-Nagykun-Szolnok megyében a szakiskolások és szakközépiskolások, míg Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a szakiskolások és gimnazisták aránya haladja meg a régiós értéket. A régiós értéket az országos átlaggal összehasonlítva legjelentősebb eltérés a szakiskolások arányában figyelhető meg (itt a régiós adat kisebb), míg a másik két esetben – régiós fölényrel – a különbség kisebb.

23. táblázat A különböző típusú középfokú oktatási intézményekben tanulók aránya az Észak-alföldi régióban az egyes tanévekben (%)

	1990/1991	2001/2002	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007
szakiskola	44,9	27,3	26,5	26,4	25,8	25,6
gimnázium	26,2	31,5	31,7	32,2	32,8	33,3
szakközépiskola	29,0	41,2	41,8	41,4	41,3	41,1

Forrás: az érintett évek megyei statisztikai évkönyvei

24. táblázat Az Észak-alföldi régiót alkotó megyék középfokú oktatási intézményeiben tanulók aránya a 2006/2007-es tanévben (%)

	szakiskola	gimnázium	szakközépiskola
Hajdú-Bihar megye	23,7	33,9	42,4
Jász-Nagykun-Szolnok megye	27,8	30,8	41,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	26,0	34,5	39,5
Észak-alföldi régió	25,6	33,3	41,1
Magyarország	22,6	35,0	42,5

Forrás: az érintett évek megyei statisztikai évkönyvei

A régió felsőoktatási intézményhálózata történelmileg alakult ki, benne országos egyedi képzést nyújtó intézmények is megtalálhatóak (Debreceni Egyetem, Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola, Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Szolnoki Főiskola, Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Bólyai János Katonai Műszaki Főiskola Szolnoki Intézete, Nyíregyházi Főiskola, Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola).

Debrecen nemcsak a régió, hanem az ország egyik meghatározó és gyorsan fejlődő egyetemi központja, egyetemi képzésre a régióon belül csak itt van lehetőség. A főiskolai képzés egyik regionális központja **Nyíregyháza**, amelynek tanárképző, gazdálkodási, mezőgazdasági, gépész és egészségügyi főiskoláinak szakjai legerősebben saját megyéjét, illetve a szomszédos borsodi és hajdúsági térségek fiataljait vonzzák. **Szolnok** főiskolai vonzása szórtabb, a népszerű kereskedelmi képzés miatt itt kisebb a területi koncentráció. A régió további felsőoktatási intézményei Hajdúböszörményben, Jászberényben és Mezőtúron találhatóak és diákjaik között döntő a saját megyéjükből származók aránya. A régió felsőoktatási potenciáljában meghatározóak a pedagógus- (Debrecen, Nyíregyháza, Hajdúböszörmény), az agrár- (Debrecen, Nyíregyháza, Mezőtúr), valamint az egészségügyi (Debrecen, Nyíregyháza) képzési kapacitások. Gazdasági képzés Debrecenben, Nyíregyházán és Szolnokon, jogi képzés Debrecenben folyik.

Az Észak-alföldi régió korábban bemutatott felsőoktatási intézményeiben a hallgatói létszám alakulását tekintve az országoshoz hasonló tendenciák figyelhetők meg: az 1990/91-es tanév 12.819 fős hallgatói létszámával szemben a 2006/2007-es tanévben már 48.107 fő tanult a felsőoktatási intézményekben. A fajlagos mutatókat tekintve a régió helyzete közepesnek tekinthető (25. táblázat): az 1.000 lakosra jutó hallgatók vonatkozásában az utolsó előtti helyen áll (ha csak a nappali szakos hallgatókat vizsgáljuk, a 3. helyen), az 1.000 lakosra jutó oktatók tekintetében pedig a 4. helyen. A régióon belül a legjobb mutatókkal Hajdú-Bihar megye rendelkezik: az 1.000 lakosra jutó hallgatók esetében a 6. (nappali szakos hallgatóknál a 4.) helyet, míg az 1.000 lakosra jutó oktatók esetében szintén a 4. helyet foglalja el.

25. táblázat A magyarországi régiók felsőoktatási adatai a 2006/2007-es tanévben

	1.000 lakosra jutó hallgatók száma (fő)	1.000 lakosra jutó oktatók száma (fő)	Nappali szakos hallgatók aránya (%)
Közép-magyarországi régió	55,50	3,63	64,4
Közép-dunántúli régió	18,65	1,06	66,5
Nyugat-dunántúli régió	31,91	1,48	57,1
Dél-dunántúli régió	34,44	2,23	58,6
Észak-magyarországi régió	31,69	1,15	39,1
Észak-alföldi régió	31,54	1,55	61,0

Hajdú-Bihar megye	46,59	2,95	73,2
Jász-Nagykun-Szolnok megye	17,59	0,65	47,6
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	27,06	0,85	47,2
Dél-alföldi régió	30,66	2,22	60,6
Magyarország	37,18	2,19	59,9

* - a külföldre kihelyezett tagozaton tanulókkal együtt

Forrás: Területi statisztikai évkönyv, 2006

A hallgatói létszám emelkedése ugyanakkor nem egyformán érintette az egyes megyéket és képzési típusokat (26. táblázat). A hallgatói létszámokat tekintve Hajdú-Bihar megye az elmúlt 15 évben elvesztette egyeduralgoló szerepét, és főleg Szabolcs-Szatmár-Bereg megye előretörése tekinthető igen dinamikusnak. A folyamat mögött alapvetően az állt, hogy mind Jász-Nagykun-Szolnok, mind Szabolcs-Szatmár-Bereg megye felsőoktatási intézményei igen nagy figyelmet fordítottak a nappali képzésen kívüli oktatási formákra (Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében például az ezekben az oktatási formákban résztvevők aránya majdnem a kétszeresére nőtt az 1990/1991-es tanévhez képest) és ennek következtében az ilyen képzésen résztvevők száma a 2006/2007-es tanévben már mind a két megyében meghaladta a nappali képzésben résztvevők számát.

26. táblázat Az Észak-alföldi régiót alkotó megyék felsőoktatási intézményeik hallgatóinak megoszlása az 1990/1991-es és a 2006/2007-es tanévekben (%)

	1990/1991			2006/2007		
	összes	nappali	egyéb	összes	nappali	egyéb
Hajdú-Bihar megye	61,8	64,2	54,6	52,8	63,4	36,3
Jász-Nagykun-Szolnok megye	13,3	11,0	20,2	14,8	11,5	19,8
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	24,9	24,8	25,3	32,4	25,1	43,9
Észak-alföldi régió	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

egyéb – esti, levelező, távoktatás

Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyvei

A tudományos utánpótlás biztosításának záloga lehet, hogy Magyarországon a legtöbb tudományágban (20 doktori iskolában 23 tudományág) a Debreceni Egyetem folytat doktori (PhD) képzést. A teljesítmény és minőségi mutatók alapján az egyetemek között felosztott állami ösztöndíjas PhD hallgatói helyek számának vonatkozásában az ELTE mögött a Debreceni Egyetem a második az intézmények rangsorában.

Az Észak-alföldi régió felsőoktatásával kapcsolatban ugyanakkor bizonyos problémákat is meg lehet említeni. Egyrészt a régió felsőoktatási potenciáljának szűk keresztmetszete a műszaki felsőoktatás, ami előbb-utóbb a gazdaságfejlődés gátjává válhat. Másrészt a régió felsőfokú oktatási intézményeiben végzett szakemberek gyakran nem maradnak a régióban. Ennek elsősorban az ország más részein elérhető magasabb keresetek, a jóléti infrastruktúra alacsonyabb regionális színvonala és a régióban lévő munkahelyek alacsony száma az oka.

2.10.1 Kutatás, fejlesztés

A felsőoktatással a legtöbb esetben szoros kapcsolatban álló kutatás-fejlesztés az Észak-alföldi régió egyik erősségének tekinthető, ugyanakkor bizonyos problémákat is felvet (27. táblázat). A K+F kiadások GDP-ből való részesedését és a K+F kiadások egy lakosra jutó értékét, illetve a K+F szektorban dolgozók számát tekintve is a régió a harmadik helyen áll. A régióon belül ugyanakkor rendkívül erős Hajdú-Bihar megye (azon belül is elsősorban a

Debreceni Egyetem) dominanciája: a megye legtöbb értéke meghaladja az országos átlagot, többszöröse a Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék megfelelő adatának, és országos viszonylatban is dobogós helyeken áll.

A K+F tevékenység területi koncentrálttsága (ez valószínűleg emelkedni is fog a 2005-ben megalakult Regionális Egyetemi Tudásközpont sikeres működése eredményeként) mellett további problémát jelent, hogy a kis- és középvállalkozások többségének aktivitása ezen a téren – néhány kivételtől eltekintve – rendkívül gyenge. Legtöbb esetben nem épültek ki a K+F intézményeket, valamint a vállalatokat összekapcsoló, hatékonyan működő hálózati struktúrák. Emellett hiányzik a régió arculatát meghatározó globális helyi székhelyű jelentős cég a régióban, amely markánsan meghatározná az alkalmazott kutatások és a kutató-fejlesztő tevékenység finanszírozási lehetőségeit.

27. táblázat A K+F tevékenység legfontosabb adatai az Észak-alföldi régióban 2006 folyamán

	Magyar-ország	Észak-alföldi Régió	Hajdú-Bihar megye	Jász-Nagykun-Szolnok megye	Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
K+F helyek száma	2.787	310	207	32	71
K+F kiadás GDP %-ban	0,9	0,8	1,7	0,3	0,2
K+F kiadás/lakos (Ft)	23.639	11.876	26.400	4.712	3.135
K+F szektorban dolgozók száma (fő)	25.971	2.018	1.411	240	367
K+F szektorban dolgozók aránya (%) az összes foglalkoztatottból	0,66	0,38	0,72	0,16	0,20

Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyvei,

2.11. Egészségügy

Az országosnál alacsonyabb halálozási arányszám (2. táblázat) ellenére a lakosság egészségi állapota nem mondható kedvezőnek. Az egyes korosztályokat részletesebben vizsgálva kitéjük, hogy minden korcsoportban rosszabbak a régiós adatok az országos értékeknél. A 0-9 éves korcsoportban ugyanakkor feltűnő Szabolcs-Szatmár-Bereg megye rendkívül kedvezőtlen helyzete (28. táblázat). A halálokokat tekintve az magyarországi arányokhoz hasonló értékkel az országos sorrend figyelhető meg: keringési rendszer betegségei, daganatos megbetegedések, emésztőrendszer betegségei, légzőrendszer betegségei, az országos részesedésnél 5%-kal nagyobb arány egyedül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az emésztőrendszer betegségei esetében létezik.

28. táblázat A különböző korcsoportok halálozási mutatói 2006-ban az Észak-alföldi régió megyéiben (100.000 megfelelő korú lakosra jutó halálozás)

	0-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-
Hajdú-Bihar megye	61,1	33,2	50,2	122,1	567,3	1196,9	4797,9
Jász-Nagykun-Szolnok megye	45,7	31,6	79,1	150,4	587,8	1218,3	4944,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	112,4	35,8	66,9	149,3	589,7	1269,0	5132,3
Észak-alföldi régió	78,3	33,8	63,9	139,6	584,7	1229,4	4957,0
Magyarország	76,0	31,2	57,8	127,6	525,6	1164,4	4746,3

Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyvei, TEIR

A kedvezőtlen egészségügyi adatok összhangban lehetnek azzal a ténnyel, hogy az ellátás színvonala nem tekinthető igazán magasnak (29. táblázat). A gyógyszerári ellátottság és mentőszolgálat szempontjából ugyan az Észak-alföldi régió a 2-3. helyet foglalja el (az előbbi mutató szempontjából ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a régió 130 településén semmilyen közforgalmú gyógyszerár nem üzemel), az egy házi orvosra jutó lakosok száma alapján az utolsó helyen áll, míg a kórházi ágyak fajlagos mutatóit tekintve azonban csak a Dél-alföldi és a Közép-dunántúli régió van rosszabb helyzetben. A régióban az egészségügyi rendszerben végrehajtott 2007-es szerkezetváltással öt súlyponti kórház jött létre (a Hetényi Géza Megyei Kórház Szolnokon, a Kátai Gábor Kórház- Rendelőintézet Karcagon, a DEOEC Debrecenben, a Jósa András Megyei Kórház Nyíregyházán, és a Szatmár-Beregi Kórház Fehérgyarmaton).

29. táblázat Az egészségügyi ellátás adatai 2006-ban a magyarországi régiókban

	A	B	C	D	E	F
Közép-magyarországi régió	19,2	4,80	1,99	1.981	9.808	91,8
Közép-dunántúli régió	19,7	7,58	0,76	2.086	13.111	72,4
Nyugat-dunántúli régió	18,4	8,01	0,71	1.987	12.163	78,2
Dél-dunántúli régió	21,4	9,09	0,62	1.883	13.171	76,2
Észak-magyarországi régió	18,8	10,15	0,95	2.065	14.557	76,5
Észak-alföldi régió	20,1	9,90	0,85	2.127	13.846	72,6
Hajdú-Bihar megye	20,2	11,18	0,98	2.091	12.322	78,6
Jász-Nagykun-Szolnok megye	20,3	9,91	0,72	2.081	14.193	66,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	20,0	8,68	0,84	2.199	15.108	70,9
Dél-alföldi régió	22,9	8,94	0,65	1.971	12.889	71,5
Magyarország	20,0	7,53	0,85	2.012	12.315	79,3

A – a 100.000 főre jutó gyógyszerárak száma, B – 100.000 főre jutó futó mentőgépkocsik száma, C – 100 km²-re jutó futó mentőgépkocsik száma, D – egy házi orvosra jutó lakosok száma, E – egy házi orvosra jutó betegforgalom, F – 10.000 lakosra jutó működő kórházi ágyak száma

Forrás: Területi statisztikai évkönyv

2.12. Szociális ellátás

A régiós gazdaság országos átlaghoz viszonyított fejletlensége valamint az ebből származó alacsony jövedelmek igen jelentős szociális problémákat okoznak. Ezt jól tükrözik a 30. táblázat adatai, amelyek szerint az Észak-alföldi régió a legtöbb mutató tekintetében a 6-7. helyen áll. A régión belül a legrosszabb helyzetben Szabolcs-Szatmár-Bereg megye van, amely a megyék sorrendjében szinte az összes mutató esetében a 19-20. helyet foglalja el. A speciális ellátást igénylők esetében külön problémát jelent, hogy a **veszélyeztetett gyermekek számát tekintve** a régió mutatója meghaladja az országos átlagot, és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye országos viszonylatban is az első helyet foglalja el. Emellett a vidéki régiók közül az Észak-alföldi régióban található a legtöbb fogyatékossgal élő ember, a 2001. évi népszámlálás adatai szerint 92.156 fő (1990-ben még 55 370 fő volt). Ennek fényében különösen kedvezőtlen, hogy a rossz anyagi helyzet ellenére az egy főre jutó havi átlagos rendszeres szociális segély összege országos szinten is a régió három megyéjében a legalacsonyabb.

A rossz szociális helyzetben lévőkön igen kiterjedt intézményhálózat igyekszik gondoskodni. A régióban 2006-ban 196 tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést biztosító intézmény, 266 idősek klubja, 18 fogyatékosok intézménye működött, és 80 településen lehetett falugondnoki szolgáltatást igénybe venni (ez ugyanakkor 2003-ban 72, 2004-ben pedig még 53 volt). Gyermekotthonokban 1.850, nevelőszülőknél 2.591 gyerek volt elhelyezve (2004-ben az 1.000 lakosra jutó számuk 2,94, ami lényegesen magasabb az országos 2,10-es értéknél). A szociális ellátás fajlagos mutatóit tekintve az is megállapítható, hogy az Észak-alföldi régió a többi régióval összehasonlítva sem rendelkezik rossz értékekkel (30. táblázat), igaz a speciális ellátotti csoportok esetében gyakran hiányoznak a szociális nappali és átmeneti elhelyezési formák.

30. táblázat A szociális ellátásra rászoruló és a szociális ellátás adatai a magyarországi régiókban 2004-ben

	A	B	C	D	E	F	G	H
Közép-magyarországi régió	7,9	80,9	31,0	62,1	27,9	16.624	2,20	11,21
Közép-dunántúli régió	6,9	90,6	29,9	58,3	57,5	15.973	2,04	12,74
Nyugat-dunántúli régió	6,4	114,2	36,5	62,5	40,1	16.352	1,97	18,08
Dél-dunántúli régió	12,2	108,9	44,4	75,2	209,8	15.781	2,12	11,67
Észak-magyarországi régió	10,0	148,4	50,4	66,0	352,8	16.117	1,89	16,42
Észak-alföldi régió	11,7	118,0	52,5	73,9	285,1	15.322	1,87	17,95
Hajdú-Bihar megye	11,1	86,2	42,1	69,0	246,3	15.574	1,84	13,79
Jász-Nagykun-Szolnok megye	9,8	132,1	43,3	79,3	193,6	15.329	1,82	19,92
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	13,4	138,1	69,0	74,8	386,5	15.168	1,94	20,49
Dél-alföldi régió	7,9	91,1	61,7	85,4	59,4	16.184	1,96	16,60
Magyarország	9,0	103,5	42,6	68,4	143,5	15.864	2,01	14,50

A – gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló kiskorúak ezer azonos korúra jutó száma, B – szociális étkeztetésben részesülők 10.000 lakosra jutó száma, C – nappali ellátásban részesülők 10.000 lakosra jutó száma, D – tartós elhelyezést nyújtó intézményekben ellátottak 10.000 lakosra jutó száma, E – rendszeres szociális segélyben részesülők 10.000 lakosra jutó száma, F – egy főre jutó havi átlagos rendszeres szociális segély (Ft), G – a tartós bentlakásos és átmeneti elhelyezést nyújtó otthonokban/intézményekben egy foglalkoztatottra jutó gondozottak száma, H – az alap- és nappali szociális ellátásban foglalkoztatottak 10.000 lakosra jutó száma
 Forrás: Magyarország statisztikai évkönyve 2004, KSH - Budapest, 2005, TEIR

2.13. Turizmus

Az Észak-alföldi régió turisztikai vonzerőkben gazdag és változatos terület, de a vonzerők jelentős része csak helyi vagy regionális vonzáskörrel rendelkezik, és kevés a komplex turisztikai termék. A régió turizmusában a jelenlegi adottságok alapján **jellemző turisztikai termék** az egészségturizmus (gyógy- és termálturizmus, wellness), ökoturizmus és az aktív turizmus, a rendezvényturizmus (kulturális, sport és gasztronómia), valamint a falusi turizmus. A régióban kiemelkedő a falusi turizmus és a gyógy- és termálturizmus szereplőinek egyesületi szervezettsége.

A régió talán legnagyobb potenciális természeti erőforrása és egyben turisztikai értéke a **gyógy- és termálvízkincs**. A régióban 209 termáلكút van, mintegy félszáz (47 db) településen található fürdő, 28 fürdőben gyógyvíz van. Adottságait eddig legnagyobb mértékben Hajdú-Bihar megye használta ki, nemzetközi szinten is kiemelkedő Hajdúszoboszló jelentősége. Három kiemelt gyógyhely a régióban Debrecen, Hajdúszoboszló és Szolnok, kedvelt fürdők vannak Nyíregyházán, Berekfürdőn, Cserkeszőlőn, Hajdúnánáson, Püspökladányban, Kisvárdán és Túrkevény. Az elmúlt időszakban közel 8 Mrd Ft értékben valósultak meg fürdőfejlesztések, ami a kínálat alapvető megújítását eredményezte. A gyógy- és termálvíz nemzetközi vonzerővé válásának feltételei ugyanakkor csak néhány helyen adóttak, ennek elsősorban a színvonalas fürdők és medencék alacsony száma, a termálvízkezelés településenkénti hasonló összetétele, valamint a kapcsolódó gyógyszolgáltatások kiépítetlensége az oka.

A **természeti és táji értékek** közül kiemelkedik a **Hortobágy**, amely Közép-Európa legnagyobb füves pusztája. A Hortobágyi Nemzeti Park hazánk első nemzeti parkja és egyben a Világörökség része is. Mellette még egy nemzeti park (Körös-Maros Nemzeti Park), 4 tájvédelmi körzet, 19 természetvédelmi terület, valamint további 123 helyi védettségű terület található a régióban. Sajnos a természeti területek legnagyobb része turisztikailag kevésbé kiépített, hiányoznak a többnyelvű promóciós kiadványok, ami csökkentheti a fogadó- és versenyképességüket. A jövőben tovább fog növekedni a régióban az **ökoturizmus**

jelentősége, ennek érdekében kiemelt gondot kell fordítani a régió védett területeire, valamint a jelenleg védelem alatt nem álló, de az eredeti, természeteshez közeli állapotot megőrzött területekre is.

A régió kiemelkedik vízhez kapcsolódó vonzerőkben, a **Tisza és mellékfolyói**, a **Tisza-tó** a nyári időszakban jelentős számú turistát vonzanak, a Tisza felső szakasza Szolnokig frekventált vízitúra útvonalnak számít. A folyóvizek az ökoturizmus egyik legfontosabb alapelemeinek tekinthetők, a horgász, vadász, lovasturizmus sok látogatót vonz a természetbe. Ezen vonzerők fejlesztésének legfontosabb pillére a kapcsolódó infrastruktúra és az alapszolgáltatások kiépítése.

Az Észak-alföldi régió a magyarországi reformáció kiemelkedő központja: **vallási értékei, műemlékei** is számottevőek, az ehhez kapcsolódó látnivalók, események sok turistát vonzanak, elsősorban a régióból és annak tágabb környezetéből. További fontos turisztikai értéket képviselnek a tradicionális, hagyományos életmód és gazdálkodás népi emlékei, néphagyományai (Jászság, Nagykunság, Hortobágy, Hajdúság, Szatmár, Bereg), a népi kismesterségek, valamint a nagyrészt kihasználatlan kastélyok és kúriák, melyek hasznosítása ugyancsak kiaknázható lehetőséget jelentenek a jövőre nézve. A régió gazdag múzeumokban, történelmi, néprajzi emlékekben, ugyanakkor ezek vonzerővé fejlesztése még csak néhány esetben indult meg.

A **rendezvényturizmusnak** jelentős hagyományai vannak a régióban, minden évben jelentős számú fesztivált rendeznek, többségük művészeti (például néptánc-fesztiválok és színházi fesztiválok) vagy hagyományőrző témájú (lovasnapok, Gulyásfesztivál, Juhászfesztivál stb.), helyi vagy regionális kisugárzású. Nemzetközi hírű a Debreceni Virágkarnevál, amit karneváli hétté bővítettek, abból a célból, hogy minél hosszabb időt töltsenek el a turisták Debrecenben és környékén. A **vásárok, kiállítások, konferenciák** elsősorban a megyeszékhelyekre koncentrálódnak, nagyobb létszámú rendezvények megszervezésére jelenleg csak Debrecen alkalmas, a másik két megyeszékhely, illetve Jászberény csak kisebb létszámú szakmai események lebonyolítását tudja megszervezni.

A turisztikai vonzerőket tekintve a szomszédos Észak-magyarországi régió is jelentős potenciállal rendelkezik, mely eltérő az Észak-alföldi régió turisztikai kínálatától (várak, kastélyok, borturizmus, stb.). Ugyanakkor a földrajzi közelség, a célterületek közötti viszonylag kis távolság kedvező lehetőségeket rejt a komplex, komplementer turisztikai fejlesztések vonatkozásában.

Az Észak-alföldi régióban kialakított idegenforgalmi termékek az elmúlt időszakban igen jelentős számú turistát vonzottak, számuk növekedése azonban 2003-ban megállt, és 2004-ben már csökkenés volt megfigyelhető, amely a Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben közel azonos mértékű, míg Jász-Nagykun-Szolnok megyében sokkal kisebb ütemű volt (31 A, B, táblázat). A vendégek száma 2005-től újra növekedésnek indult a régióban, 2006-ban már elérte a 719.857 főt, melyhez legnagyobb mértékben továbbra is a hajdú-bihar megyei növekedés járult hozzá. A vendégéjszakák számát tekintve a visszaesés a régió két keleti megyéjében már 2003-ban elkezdődött, és nagyobb mértékben sújtotta Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét, Jász-Nagykun-Szolnok megyében ugyanakkor csak 2004-ben jelentkezett és folytatódott 2006-ban is. A vendégéjszakák számának növekedése így csupán Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében figyelhető meg 2005-től.

Az adottságok ellenére az Észak-alföldi régió fajlagos idegenforgalmi mutatói nem tekinthetők igazán kedvezőnek (32. táblázat): a régió csak a Dél-alföldi régiót, a külföldiek vonatkozásában pedig a Dél-alföldi és az Észak-magyarországi régiót tudja megelőzni, értékei jelentős mértékben elmaradnak az országos átlagtól.

Az idegenforgalom nagysága szempontjából az Észak-alföldi régióban ugyanakkor egy sajátos kettősség figyelhető meg, amely alapvetően azzal van összefüggésben, hogy a **turisztikai szolgáltatások** terén nagy területi aránytalanságok léteznek. A kapacitás és a látogatottság egyrészt igen jelentős mértékben koncentrálódik a kiemelkedő vonzerővel rendelkező területeken fekvő településekre (ez még erősebb a külföldiek esetében), amelyek megfelelő kínálattal rendelkeznek mind a fogadóképesség tekintetében, mind pedig az egyéb szolgáltatások terén (33. táblázat). Jól bizonyítja ezt a koncentrációt az a tény, hogy a régióban a vendégéjszakák számának majdnem 80%-át (a külföldiek esetében pedig 85%-át) hét település vendégéjszakáinak száma teszi ki. Másrészt 2004 folyamán a régió 135 településén regisztráltak vendégeket (ez a teljes településállomány több, mint 1/3-át jelenti), amely megteremtheti a bázisát a területileg diverzifikált idegenforgalmi fejlesztéseknek, ez azonban további beruházásokat igényel.

31. A, táblázat Az idegenforgalom fejlődése az Észak-alföldi régióban 2001 és 2006 között (kereskedelmi és magán szálláshelyek együtt)

	VENDÉGEK SZÁMA (FŐ)					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Hajdú-Bihar megye	298.718	335.678	347.260	328.930	353.006	436.890
Jász-Nagykun-Szolnok megye	128.747	133.999	160.713	159.423	155.758	152.995
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	135.432	139.734	131.970	124.891	124.408	129.972
Észak-alföldi régió	562.897	609.411	639.943	613.244	633.172	719.857

Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyvei

31. B, táblázat Az idegenforgalom fejlődése az Észak-alföldi régióban 2001 és 2006 között (kereskedelmi és magán szálláshelyek együtt)

	VENDÉGÉJSZAKÁK SZÁMA (DB)					
	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Hajdú-Bihar megye	1.258.195	1.327.492	1.289.745	1.232.790	1.307.579	1.587.658
Jász-Nagykun-Szolnok megye	491.902	464.486	523.129	516.461	484.821	478.088
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	324.830	318.432	280.323	272.695	275.786	306.003
Észak-alföldi régió	2.074.927	2.110.410	2.093.197	2.021.946	2.068.186	2.371.749

Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyvei

32. táblázat A magyarországi régiók fajlagos idegenforgalmi adatai 2006-ban (kereskedelmi és magán szálláshelyek együtt)

	A	B	C	D	E
Közép-magyarországi régió	19,7	970,6	760,5	2392,3	1916,1
Közép-dunántúli régió	90,3	739,9	213,1	2409,8	1011,0
Nyugat-dunántúli régió	89,7	1309,4	478,6	4395,6	2110,7
Dél-dunántúli régió	160,9	1061,0	282,5	3480,4	1329,2
Észak-magyarországi régió	42,8	602,7	88,5	1464,5	235,3
Észak-alföldi régió	36,0	472,3	105,0	1555,0	465,3
Hajdú-Bihar megye	49,7	799,9	197,2	2909,2	945,3
Jász-Nagykun-Szolnok megye	39,9	378,8	67,5	1185,1	308,2
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	20,3	225,7	42,3	531,5	120,7

Dél-alföldi régió	26,5	360,8	79,8	923,7	207,7
Magyarország	54,2	785,1	352,6	2259,7	1122,9

A – az 1.000 lakosra jutó férőhelyek száma, B – az 1.000 lakosra jutó vendégek száma, C – az 1.000 lakosra jutó külföldi vendégek száma, D – az 1.000 lakosra jutó vendégéjszakák száma, E – az 1.000 lakosra jutó külföldi vendégéjszakák száma

Forrás: Területi statisztikai évkönyv 2006

33. táblázat Az Észak-alföldi régió idegenforgalom szempontjából legfrekvenciáltabb településeinek kapacitása és látogatottsága 2006-ban (a vendégéjszakák alapján az első hét helyen álló települések, kereskedelmi és magán szálláshelyek együtt, zárójelben a külföldiekre vonatkozó adatok)

	Férőhelyek száma	Vendégek száma	Vendégéjszakák száma
Hajdúszoboszló	16.776	254.134 (67.247)	1.039.721 (373.412)
Debrecen	5.445	134.477 (27.290)	413.029 (115.665)
Nyíregyháza	2.435	55.005 (14.779)	124.255 (43.831)
Berekfürdő	2.027	29.369 (2.915)	102.348 (17.495)
Cserkeszlő	1.578	24.480 (3.024)	94.092 (28.326)
Szolnok	1.366	36.812 (9.919)	79.520 (23.212)
Abádszalók	4.251	16.237 (407)	39.417 (1.478)
Részesedés a régió értékéből	61,7%	76,5% (78,5%)	79,8% (85,0%)

Forrás: TEIR

2.14. Lakáskörülmények, közműellátottság

Az Észak-alföldi régió lakásállományának infrastrukturális ellátottsága az új évezredben igen jelentős fejlődésen ment keresztül. A közüzemi ivóvízellátást biztosító vezetékhalózat hossza 2001 és 2006 között 9.544,3 km-ről 10.139 km-re növekedett, és ezzel párhuzamosan nőtt a hálózatba bekapcsolt lakások száma is. A növekedés eredményeként 2006-ban a régióban a vízcsőhálózatba bekapcsolt lakások száma 571.860, amellyel a régiók sorrendjében a második helyet foglalja el. Az ivóvízellátás döntően a **felszín alatti készletekből** biztosított, a **tiszai felszíni vízkivétel** teljes körűen Szolnok térsége és részlegesen Debrecen vízellátását oldja meg.

A fejlődés mellett ugyanakkor a régió ivóvízellátásával kapcsolatban igen komoly problémák is megemlíthetők:

- A régió jelentős részén kiemelkedő problémát jelent az ivóvíz **rétegeredetű arzén-, ammónium-, nitrit-, vas-, mangán- és bór-tartalma**.
- Az elavult állapotban lévő **ivóvízvezeték-hálózatok** rontják a szolgáltatott ivóvíz minőségét.
- Bár a megyék szintjén nem mutatkoznak jelentős különbségek, egyes kistérségekben még alacsony a közüzemi ivóvíz-hálózatba bekapcsolt lakások aránya (2006-ban pl. nyírbátori – 85,3%; csengeri – 86,2%;)

34. táblázat A régió lakásainak ellátottsága a környezeti infrastruktúra szempontjából (2001. január 1. és 2006. december 31.)

	A		B		C	
	2001	2006	2001	2006	2001	2006
Hajdú-Bihar megye	92,6	94,5	37,4	53,5	83,7	90,1
Jász-Nagykun-Szolnok megye	93,0	95,0	31,4	52,7	65,3	88,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	87,2	92,8	29,8	50,7	75,0	90,6
Észak-alföldi régió	90,8	94,0	33,0	52,3	75,4	89,7

A – a közüzemi ivóvíz-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, B – a közüzemi szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, C – a rendszeres hulladékgyűjtésbe bekapcsolt lakások aránya
 Forrás: az érintett megyék statisztikai évkönyvei

Az elmúlt időszakban a régióban igen nagy figyelmet és jelentős anyagi erőforrásokat fordítottak a közüzemi szennyvízcsatorna-hálózat fejlesztésére, és ennek eredményeként 2001 és 2006 között mind a csatornahálózat hossza (3.138,3 km → 5.246,2km), mind pedig a hálózatba bekapcsolt lakások száma (193.940 → 318.019) nagymértékben emelkedett (34-35. táblázat). A fejlődés azonban csak a lemaradás mértékét volt képes csökkenteni, és 2006 elején az Észak-alföldi régió országos viszonylatban az utolsó előtti helyeket foglalta el. Azokon a településeken, ahol nincs szennyvízcsatorna-hálózat vagy csak részlegesen épült ki, a szennyvizet **szikkasztókban, derítőkben** gyűjtik, melyek általában nincsenek megfelelő szigeteléssel ellátva. Ebből adódóan jelentős mértékű talajszennyezéssel kell számolni, s a szennyezések gyakran elérik a talajvizet, sőt olyan területeken, ahol a rétegvízbázis fölött nincs összefüggő vízzáró réteg, ezek a vízkészleteket is károsodhatnak.

- A régió szennyvízhelyzetével kapcsolatban az alábbi problémák említhetők meg:
- Sok településen a **kiépített szennyvízcsatorna-hálózatra** a magas csatornadíjak miatt a **lakások nem kapcsolódnak rá**, így a talaj, a talajvíz, és sok esetben a rétegvízbázis szennyezése tovább folytatódik.
 - A régióon belül egyes térségek helyzete még a régiós átlagnál is sokkal rosszabb.
 - A szennyvíztisztító telepekre érkező előtisztítatlan vagy nem kellően tisztított ipari szennyvíz kedvezőtlen hatása rontja a tisztítási hatásfokot.
 - A folyékony hulladékot a szippantókocsit üzemeltető vállalkozók sok esetben a szennyvízcsatorna hálózatba ürítik. A csatornahálózatba ürített előtisztítatlan folyékony hulladék a telepek működésében zavarokat okoz.
 - Nincs megfelelő képzettségű üzemeltető személyzet, nem fordítanak figyelmet a berendezések műszaki állapotának fenntartására, illetve fejlesztésére.

35. táblázat A magyarországi régiók lakásállományának ellátottsága a környezeti infrastruktúra szempontjából (2006)

	A	B
Közép-magyarországi régió	96,3	84,6
Közép-dunántúli régió	96,5	72,5
Nyugat-dunántúli régió	97,2	72,3
Dél-dunántúli régió	96,4	63,8
Észak-magyarországi régió	89,3	59,1
Észak-alföldi régió	94,0	52,3
Hajdú-Bihar megye	94,5	53,5
Jász-Nagykun-Szolnok megye	95,0	52,7
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	92,8	50,7
Dél-alföldi régió	89,5	47,8
Magyarország	94,3	67,4

A – a közüzemi ivóvíz-hálózatba bekapcsolt lakások aránya, B – a közüzemi szennyvízcsatorna-hálózatba bekapcsolt lakások aránya

Forrás: TEIR

2.15. A régió környezeti állapota

Az Észak-alföldi régióban az uniós támogatásnak (ISPA és Kohéziós Alap) köszönhetően folyamatosan növekszik a **rendszeres és szervezett hulladékgyűjtésbe** bevont lakások aránya (89,7% (2006), ami még mindig elmarad az országos 92,1%-tól, (2006)) és

terjed a szelektív szemétyűjtés, ennek ellenére ma még csak a korszerű hulladékgyűjtés megvalósításáról beszélhetünk.

A régióban a legsúlyosabb, leghamarabb megoldandó **hulladékgyűjtési problémák a következők:** a felhagyandó szemételepek környezeti ártalmi, a szelektív gyűjtés alacsony aránya, a szelektíven összegyűjtött hulladékok újrahasznosítása, újrafeldolgozása nem megoldott, az állati tetemek környezeti problémái és komposztálásának hiánya, a keletkező hulladékok mennyiségének folyamatos növekedése, nincs kiépítve a korszerű monitoring rendszer és a komplex környezetvédelmi ipar.

A régióban az alacsonyabb iparosodottság miatt a **levegő szennyezettsége** elmarad az országostól, „csak” a megyeszékhelyek közvetlen környezetében található szennyezettebb területek. A rendszerváltás után a légszennyezettség mértéke érezhetően csökkent, egyrészt az ipari szennyezők megszűnése, illetve a megmaradt üzemek technológiai korszerűsödése, másrészt a lakossági földgázhasználat szinte általánossá válása következtében. Mára a **közlekedési és a lakossági fűtési légszennyezés** a meghatározó az ipari helyett, így a széndioxid, az ólom és a szénmonoxid helyett a nitrogén-oxidok váltak a vezető légszennyező faktorokká.

A közlekedés károsító hatásának eredménye a felszín közeli ózonkoncentrációk növekedése is, amely gyakran túllépi a határértéket. Az ülepedő por mennyisége a nyári hónapokban megemelkedik, ami a szárazabb időjárásnak és az intenzív mezőgazdasági tevékenységnek köszönhető. A szálló por elsősorban a főközlekedési utak mellett jellemző.

A régió **felszíni vízfolyásai** a Zagyva kivételével az országhatáron túlról erednek, ami meghatározó vízminőségeikben. A régiót felfűző Tisza folyó vízminősége „jó, tűrhető”, és javuló tendenciát mutató. Határon túlról eredő mellékfolyói – Szamos, Kraszna, Túr, Sebes-Körös – vízminősége széles sávban ingadozik, ennek oka a folyó országhatáron túli szakaszain elhelyezkedő koncentrált ipari, bányászati és kommunális szennyező források.

A Tisza hazai eredetű mellékfolyója, a Zagyva vize a felső szakaszon elhelyezkedő ipari térségek kibocsátásainak és a folyó rendkívüli alacsony vízhozamának következtében „szennyezett, erősen szennyezett”. A régió vidéki településeinek kommunális ellátottsága (szennyvízelvezetés és -tisztítás) fejletlen, mely az ipar és a mezőgazdaság elfolyó szennyvizei mellett további környezeti terhelést okoz. A Hortobágy-Berettyó, a Keleti-főcsatorna, a nagyobb öntöző főcsatornák vizeinek minősége döntően a Tiszától függ.

A régióban található az ország második legjelentősebb **állóvize**, a Tisza-tó, amelynek vízminősége döntően kiváló, problémát okoz azonban a feliszapolódás, valamint az algásodás, a sulyom elszaporodása. Sajátos problémát jelentenek a **Tisza-menti holtágak**, amelyek állapota rendkívül különböző, több esetben rossz, azokat főleg mezőgazdasági kemikáliák és a lakossági szennyvíz-kibocsátás veszélyezteti. Értékük nemcsak természetvédelmi, hanem mezőgazdasági, rekreációs és környezetvédelmi szempontból is felbecsülhetetlen.

A régióban a **talajvízszint** kistájanként eltérő mélységekben található, szennyezettsége és veszélyeztetettségi foka eltérő. A talajvíz mélysége általában 2-4 méter között van, minőségét főként a csatornázatlan települések szennyezései (rosszul, vagy egyáltalán nem szigetelt emésztőkből, szikkasztókból származó szennyezések), és a mezőgazdasági szennyezések (állattartás során képződő (híg)trágya nem megfelelő tárolása, a mezőgazdasági területeken alkalmazott műtrágyák, peszticidek maradékai) rontják le.

A régió egyik legfontosabb természeti kincse a **rétegvíz**. A rétegvíz kihasználtsága 26%-os és elsősorban a városokban koncentrálódik. A koncentrált rétegvíz-kitermelések döntő mértékben Debrecen, Nyíregyháza, Jászberény, Törökszentmiklós, Mezőtúr, Tiszaföldvár-Martfű, Túrkeve térségében figyelhető meg. Komoly problémát jelent a

rétegvizek réteg-eredetű szennyeződése a régióban, elsősorban az arzén-, nitrit-, ammónia-, bór-, vas- és mangán-szennyezés.

A régió **erdősültsége** 2006-ban az országos átlagnál alacsonyabb (11,4% az országos 19,1%-kal szemben), emellett komoly gondot okoz az erdőterületek fragmentáltsága. Az erdőterületek aránya a régióon belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legmagasabb, 19,7%. A régió természeti értékeivel kapcsolatban elmondható, hogy az **eredeti növénytakasulások** viszonylag kis területen maradtak fenn. Mindemellett a régióban a folyóvizekhez, Magyarország első nemzeti parkjához, a világörökség részét képező Hortobágyhoz kapcsolódóan számottevő nagyságú természetvédelmi oltalom alatt álló területek találhatók. A Hortobágyi Nemzeti Park illetőségébe tartozó 1.747.774 ha (17.477 km²) területen a nemzeti park kategóriába tartozik 82.486 ha, a tájvédelmi körzet kategóriába (4 db) 53.779 ha, a természetvédelmi területhez (20 db) 7.196 ha, amely a védett lápok, szikes tavak és az átfedésben lévő Natura 2000 területekkel együtt a régió területének 21,3%-át (3768,7 km²) jelenti.

A régió **országos jelentőségű élőhelytípusai** az erdei homoktalajokon, a homoki gyepeken, a löszpusztagyepeken, a lápréteken, az ártéri erdőkben, a hullámtéri kaszálóréteken és a szikes gyepeken és mocsárréteken találhatók. A régió legjelentősebb védett fajai a tűzok, a kopár sziki fészkelő madarak, a nappali ragadozómadarak, a lápipóc és a folyómenti szakadó partok rovarritkaságai és madarai.

Ezen élőhelytípusok, és az élőhelytípusoktól többé-kevésbé független védett fajok egy része mára kritikus állapotba került, a feldarabolódás, élőhely-csökkenés, antropogén beavatkozás, faji diverzitás- csökkenés, kiszáradás stb. veszélyezteti ezeket.

Az **épített környezetet** tekintve a régió településeiről elmondhatjuk, hogy a dinamikus növekedés közben nagyrészt elvesztették hagyományos arculatukat, a tradicionális építészet emlékei csak néhány településen maradtak meg. A települések épített környezetében leginkább a régi települési szerkezetek nagyarányú megmaradása a jellemző. Kisebbszámúban, de védett értékűként maradtak fenn a tájra jellemző építészeti emlékek.

A zöldterületek hiánya és a burkolt belterületi utak alacsony aránya jellegzetes alföldi örökség. A zöldterületek hiánya mellett gyakori problémát jelentenek a rendezetlen közterületek, a rossz minőségű járdák, és az aszfaltburkolattal nem rendelkező utak, melyek nagymértékben hozzájárulnak a magas porszennyezettségi értékek kialakulásához.

A települési **zajterhelést** a még kevés számú elkerülő út kiépülése (például Szolnok, Törökszentmiklós, Hajdúszoboszló) egyelőre csak kismértékben csökkentette. A közutak mellett további zajszennyezést jelent a vasúti forgalom. Nem igazán kezdődött még meg az ipari üzemek kitelepülése sem a belterületekről.

A régió szinte minden településén gondot jelent a **lakásállomány, középületek, műemlékek állagromlása**, a felújítások pénzügyi fedezete általában nem biztosított.

Az elmúlt időszakban a területhasználat változása a legfejlettebb térségekben, a megyeszékhelyeket körülvevő agglomerálódó térségekben, illetve az autópályaépítés mentén volt a legintenzívebb, ahol már igen jelentős problémák merültek fel. 2006-ban a művelésből kivett területek (települési területek és infrastruktúra által igénybevett területek) aránya az Észak-alföldi régióban magasabb (18,4%), mint az országos átlag (17,4%). Ez az érték a régióon belül Hajdú-Bihar megyében a legalacsonyabb (14,4%). A közutak által igénybevett területek aránya a régióban a kivett területek 1,6%-a.

Az Észak-alföldi régió környezetbiztonságában elsősorban az **árvíz- és belvízvédelem**, és a határon túl eredő folyóvizek szennyezése jelenti a legjelentősebb kockázati tényezőt.

Ma az **árvízvédelmi töltések** kiépítettsége nem felel meg a mértékadó árvízszinteket figyelembe vevő előírásoknak. A régió árvízi veszélyeztetettsége mind országos, mind

nemzetközi összehasonlításban kiemelkedően magas, például 1998 és 2001 között minden évben, majd 2004-ben és 2006-ban is rendkívüli árvízhelyzet alakult ki a Tisza mentén. Az ezredforduló árvízi eseményeinek elemzése alapján megállapítható, hogy az árvízszintek emelkedése a Tisza felső és középső szakaszán jóval meghaladta az alsó szakaszon észlelteket. A rendkívüli árvízhelyzetek kialakulásának oka a szélsőségesen magas csapadék mellett a kotrások elmaradása miatt a folyók feliszapolódása, a hullámtereken a növényzet elburjánzása, feltöltődése, a határon túli vízgyűjtő területeken a jelentős erdőirtások következtében a víztartó képesség csökkenése volt. A fenyegető helyzet megoldásában, a problémák hatásának csökkentésében az elkövetkező években igen fontos szerepet fog játszani a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése.

A **belvízrendezés** öblözeti összefogást igényel. A domborzati viszonyokból adódóan a belvízelvezetés nem oldható meg teljes körűen gravitációs úton. Az 1980-as évek száraz időszakában és a rendszerváltást követő agrárszerkezet-váltás idején a belvízrendszereket elhanyagolták, amely a belvízelvezetés idejének jelentős meghosszabbodásához vezetett (1-2 hétről 3-4 hétre nőtt az időszak).

Ezek együttesen olyan alpinfrastruktúrát jelentenek a régióban, amely a jövőbeni fejlődés meghatározó tényezője. A határon túl eredő kockázatok csökkentése pedig az Európai Unió Vízügyi Keretirányelve alapján megvalósuló nemzetközi Tisza vízgyűjtő program keretében lehetséges.

Az Európai Unió előírások szerint Magyarországon 2010-ig a jelenlegi 3,6%-ról 12%-ra kell növelni a hazai energiafelhasználáson belül a **megújuló energiaforrások** arányát, valamint a megújulókból termelt villamos energia részarányát a jelenlegi 0,8%-ról 3,6%-ra kell növelni. Ehhez képest az Észak-alföldi Régióban az adottságokhoz és lehetőségekhez mérten messze alulhasznosított a napelem-rendszerekben, a napkollektorokban, a szélturbina generátorokban, a biomassza alapú kapcsolt hő- és villamos energia-termelő berendezésekben, a biomasszával fűtött lakóhelyek számának növelésében és a folyékony bioüzemanyag hasznosításában rejlő lehetőségek kihasználása. További számottevő lehetőség a geotermikus energia hasznosítása.

A régióban ma még nem igazán jellemző a megújuló energia hasznosítása, és az eddigiek során csak egyedi fejlesztések valósultak meg: Kunhegyesen van az ország egyetlen biodiesel üzeme, Nyírbátorban jött létre az első hazai biogázüzem, Vásárosnaményben és Mátészalkán faapríték tüzelésre tértek át a helyi kommunális hőközpontokban.

Ezen túlmenően a Tisza-tó térségében energiafű termelésére és hasznosítására készülnek, Jász-Nagykun-Szolnok megye nyugati felén tucatnyi település készül a szélenergia hasznosítására. A geotermikus energia hasznosítása lényegében valamennyi termálkúttal rendelkező településen megfogalmazódott a régióban, de ma még nem kihasznált, pedig az Alföldön a geotermikus grádiens értéke a világátlag háromszorosa.

2. 16. Az Észak-alföldi régió tervezési területi kategóriái

A tervezési területi kategóriák (továbbiakban: „tércategóriák”) nem azonosak a régió különböző részszempontok (pl.: városok funkcionális tipizálása és versenyképessége, közigazgatási beosztás, természeti kistájak rendszere stb.) szerint lehatárolt területi egységeivel, hanem olyan terek meghatározását jelentik, amelyek területfejlesztési beavatkozási stratégia szempontjából lehetőleg homogén egységeket alkotnak.

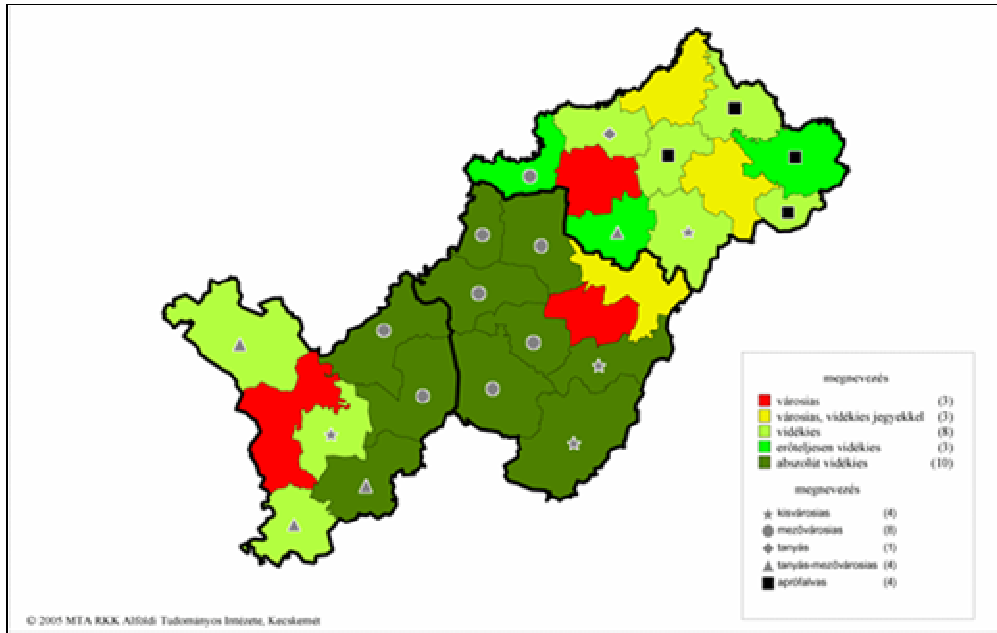
2.16.1. A tervezési területi kategóriák szükségessége, kialakításuk feltételei és szempontjai

A hatékony területi tervezés megköveteli egy régió belüli világos tércategória-rendszer kialakítását. Az Európai Unió Lisszaboni Stratégiájának megfelelően cél a **versenyképesség erősítése** mind a régió egészében, mind az egyes térségek szintjén. A cél elérése úgy biztosítható leginkább, ha a fejlesztési forrásokat – a helyi adottságok maximális figyelembevételével – a legperspektivikusabb ágazatokra és területekre koncentrálnak (a **koncentráció elve ugyancsak érvényes EU-alapelv**).

A régió **belső kohéziójának** erősítése érdekében a tervezési tevékenységnek valamennyi település számára alternatívákat kell mutatnia, miközben az egyes területi **egységek adottságai igen eltérőek**, nincs egységes recept a sikerességükre. A tércategóriák kialakításának végső célja ezért a nagyjából hasonló problémákkal, adottságokkal és lehetőségekkel rendelkező települések összefogása azzal a céllal, hogy a későbbiekben a fejlesztési prioritások egy olyan meghatározott – tércategóriánként eltérő – kombinációját rendeljük hozzájuk, amelyek – a regionális tervezésben részt vevők meglátása szerint – reális jövőbeli alternatívákat kínálnak számukra.

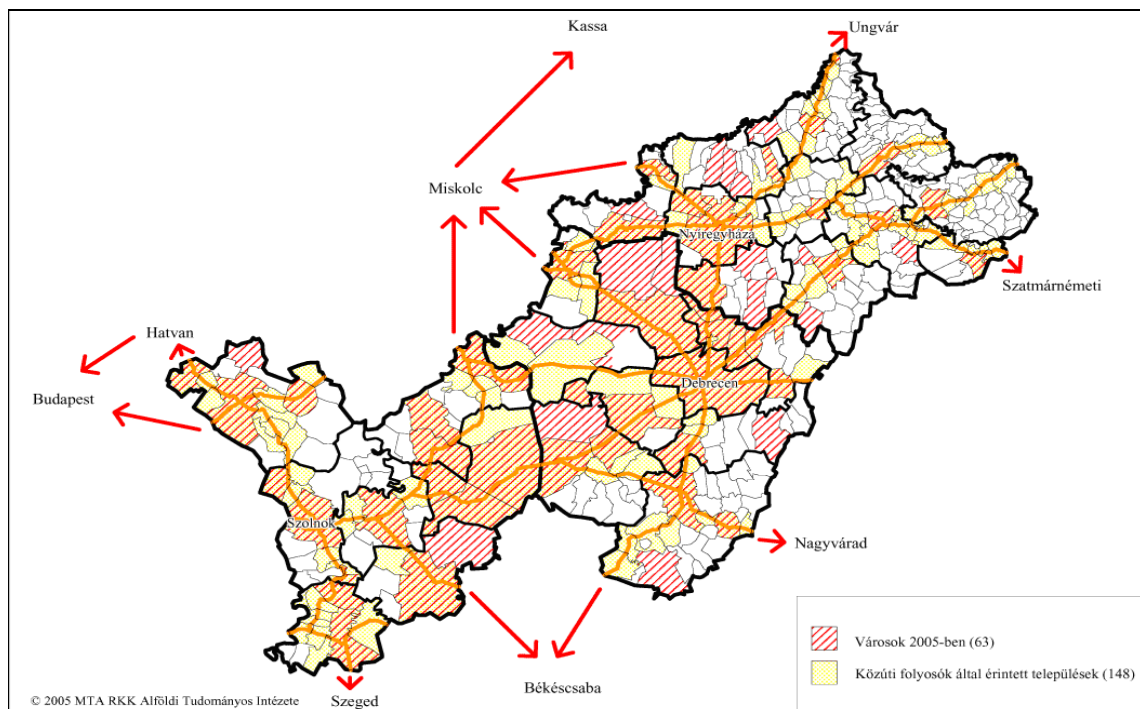
A tervezés területi kategóriái kialakításának célja tehát a helyi adottságok fokozott figyelembe vétele a regionális tervezés folyamatában: a különböző kategóriákhoz tartozás nem előnyt vagy hátrányt jelent az egyes települések számára a fejlesztési források elosztásánál, hanem azt, hogy a különböző **tércategóriákhoz tartozó települések – eltérő adottságaik folytán – típusonként eltérő összetételű, specializált fejlesztési mixekhez jutnak**.

A tércategóriák kialakítása során nem hagyható figyelmen kívül az a tény, hogy az Észak-alföldi régió ugyan az ország második legnépesebb (és második legnagyobb területű) régiója, mégis alapvető jellemzője a **vidékiek jelleg**. 27 kistérségből 21 számít vidékiesnek, azaz – az EU és az OECD módszertanával élve – népességük kevesebb, mint fele él 120 fő/km²-nél nagyobb népsűrűségű településen (MTA RKK, 2006). Regionális (alföldi) sajátosság a mezővárosi térségek (8), valamint a tanyás mezővárosi térségek (4) jelentős száma (4. ábra). E kistérségek annak dacára minősülnek vidékiesnek, hogy lakosságuk nagyobb része városi jogállású településeken él. A hagyományos alföldi településhálózattal bíró régió északkeleti részén ugyanakkor az aprófalvas vidékek is jelen vannak. A vidékies kistérségek a települések 76%-át, a lakónépesség 56%-át tömörítik.

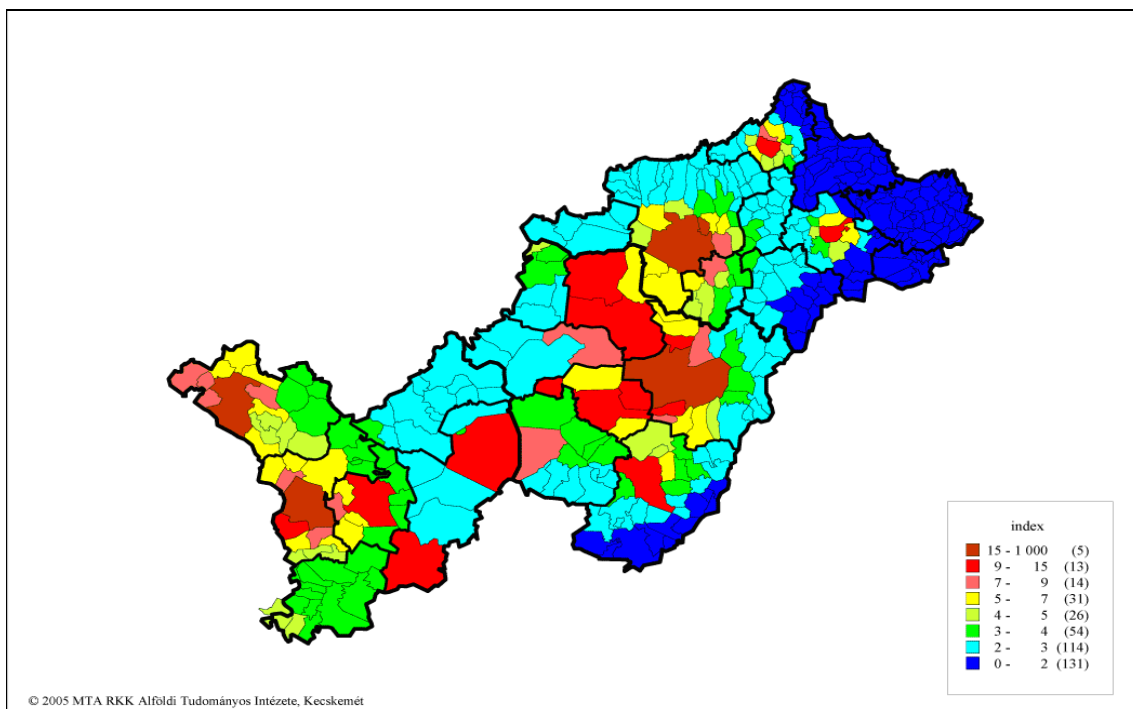
4. ábra: A vidékies kistérségek településszerkezeti tértípusai Forrás: MTA RKK, 2006

Az Észak-alföldi régió további sajátossága a **bandartikus (sávós) térszerkezet**: legalább másodrendű főútvonalakból álló közúti tengelyei mentén fekszik települései közel 40%-a, s ezek összesen a régió lakónépességének 70%-át tömörítik (MTA RKK, 2006). A régió meghatározó közlekedési tengelye a mindhárom megyeszékhelyet felfűző 4. számú főközlekedési út és az azzal párhuzamosan futó 100. számú vasúti fővonal (5. ábra).

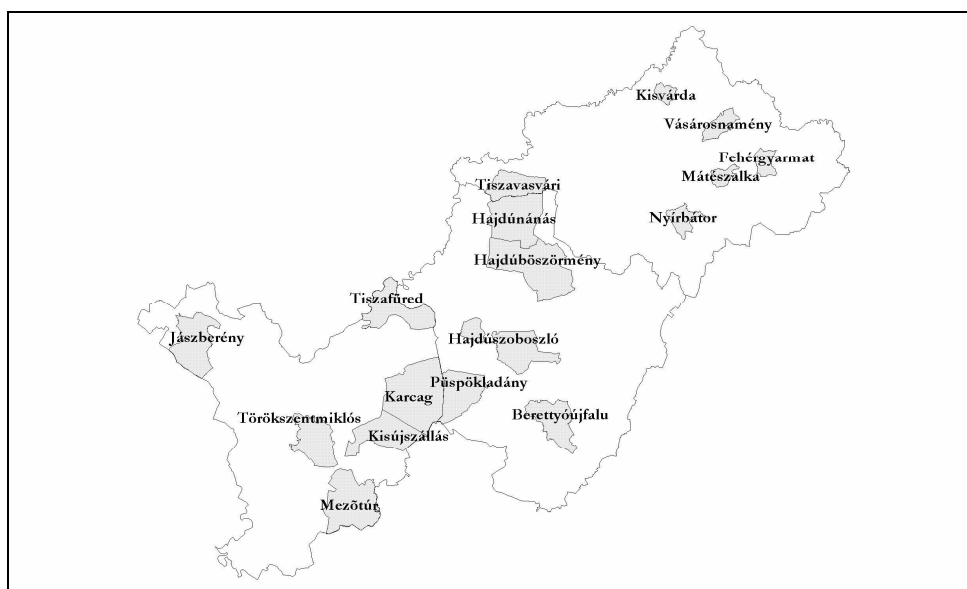

5. ábra: Az Észak-alföldi régió közúti tengelyei Forrás: MTA RKK, 2006

Az Észak-alföldi régióban található a legtöbb városi jogállású település Magyarországon (2006. január 1-jén 63 darab). Más magyar vidéki régiókhoz képest ugyanakkor erősebben **polarizált a városállománya**, azaz a három megyeszékhely – különösen Debrecen – jelentősége számtalan kisváros jelentéktelenségével párosul, miközben kevés az igazi középváros és a jelentősebb kisváros. A három megyeszékhely (és a körük szerveződő agglomerálódó térségek) mellett elsősorban a 15-30 ezres lélekszámú kis- és középvárosok játszanak szerepet a régió térszervezésében, versenyképességének erősítésében (6-7. ábra).

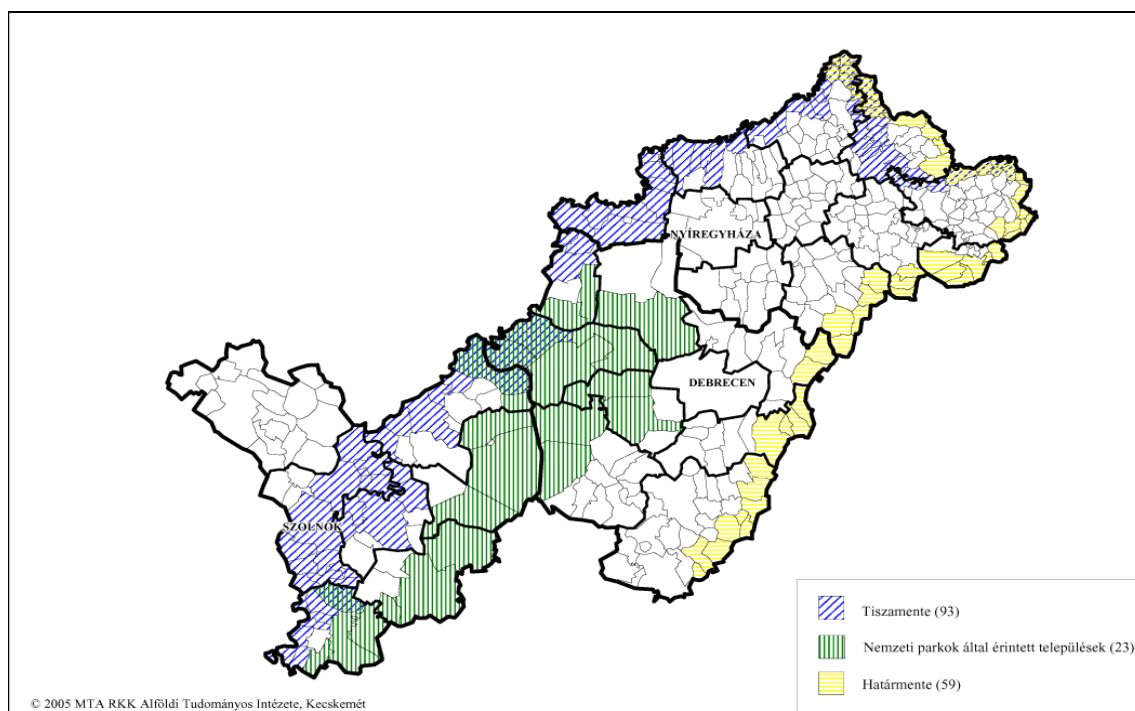
6. ábra: A 15.000 főnél népesebb városok standardizált szupergravitációs indexe az észak-alföldi településeken Forrás: MTA RKK, 2006

7. ábra Az Észak-alföldi régió jelentősebb potenciállal rendelkező kis- és középvárosai

A gazdasági-társadalmi térpályák és csomópontok rendszerén **túl három speciális tértípus** is meghatározható az Észak-alföldi régió területén (MTA RKK, 2006). A **Tisza-mente** 93 települést foglal magába, mintegy 320.000 lakossal (a régió népességének egyötödével). A **Hortobágyi Nemzeti Park** és a Körös-Maros Nemzeti Park területe 23 település határát érinti (együttes népességük közel 230.000 fő, a régió népességének mintegy 15%-a). Végül, közvetlenül **országhatár mentén** fekszik 59 település (mintegy 80.000 lakossal, a régió népességének bő 5%-ával), bár a határ menti fekvés problémái ennél nagyobb és népesebb településkört érintenek (8. ábra).

A felsorolt speciális tértípusokba tartozó települések olyan sajátos adottságokkal rendelkeznek (egyesek többel is), amelyeket igyekeztünk legalább részben figyelembe venni a tervezés területi kategóriáinak kialakításakor. A speciális tértípusok differenciáló szerepe ugyanakkor a fejlesztési célok megvalósítása során, a **pályázatok kiírásánál** lesz inkább jelentős.

8. ábra Az Észak-alföldi régió speciális fejlesztési térségei Forrás: MTA RKK, 2006

A regionális tervezés területi kategóriáinak kialakítása során három különböző szempont érvényesítésére törekedtünk:

- Az Észak-alföldi régió térszerkezeti sajátosságainak megjelenítése.
- Az Országos Területfejlesztési Koncepció területi kategóriáinak figyelembe vétele.
- Egyszerű és egyértelmű területi rendszer kidolgozása (kategóriák áttekinthető mennyisége, egy település csak egy tércategóriában).

E szempontok mentén, egyrészt a társadalomföldrajzi és területfejlesztési szakirodalomra, másrészt a régióban végzett alkalmazott kutatások eredményeire, harmadrészt pedig statisztikai adatokon alapuló saját empirikus vizsgálatokra támaszkodva tettünk kísérletet a tervezés területi kategóriáinak kialakítására.

A régió fejlesztési pólusa és alközpontjai az Országos Területfejlesztési Konceptióban kerültek kijelölésre, agglomerálódó környezetük rurális tértől történő elkülönítése és központi településsel együttes kezelése ugyanakkor részben saját feldolgozású statisztikák alapján, de mindenképpen az OTK szemléletének figyelembevételével történt.

Az észak-alföldi kistérségek túlnyomó többsége kívül esik a megyeszékhelyek agglomerációján, versenyképességük nagyrészt kis- és középvárosi központjaik dinamizmusának függvénye. Helyzetbe hozataluk érdekében fontos a jelentősebb súlyt képviselő, vidéki térségek kibontakozását komoly mértékben befolyásoló, dinamizálható kis- és középvárosok külön tércategóriaként történő szerepeltetése.

Végül a harmadik fő tércategória a belső és külső periféria nagyrészt hátrányos helyzetű településeit foglalja magába. Az egyes altípusokba tartozó települések körének meghatározásakor az OTK-ban szereplő speciális célokat és térségeiket is figyelembe vettük: egyes, speciális funkciókkal (pl. határátkelőhelyek, idegenforgalmi központok) rendelkező települések a kategórián belül kiemelt pozícióba kerültek.

2.16.2. Tervezési területi kategóriák⁵

1. Regionális fejlesztési pólus és alközpontok

A régió azon települései tartoznak ide, amelyek a növekedés elsődleges színterei lehetnek. A pólus és alközpontok megjelölés nem csak a régió három kiemelkedő városát jelenti, hanem minden esetben egy sokkal kiterjedtebb, számos települést magában foglaló, bonyolult gazdasági-társadalmi kapcsolatokkal rendelkező központ körül agglomerálódó teret is.

1.1. Debrecen regionális fejlesztési pólus

Magyarország második, az Alföld legnagyobb városa, már évtizedek óta kiemelkedő funkciógazdaságú, urbánus hatásait az egész régióra kiterjesztő, vitathatatlan erejű regionális központ. Részesedési adatai a régióból csaknem olyanok, mint Budapest adatai az országosból. Lakosságaránya 13,3%, ugyanakkor itt működik a régió összes vállalkozásának közel 21%-a, itt él a szellemi foglalkozásúak 23%-a, és egyetemi központját látogatja a régió összes felsőfokú hallgatójának 45%-a.

1.2. Nyíregyháza és Szolnok regionális fejlesztési alközpont

A két város vonzáskörzete megyényi területre terjed ki (ebből a szempontból igen sajátos helyzetben van Szolnok, amely vonzásterülete egyrészt túlnyúlik saját megyéjén, másrészt viszont a perifériák más centrumok irányába gravitálnak erősen), K+F és szellemi adottságaik kevésbé fejlettek, az ipar szempontjából ugyanakkor igen jó feltételekkel rendelkeznek. A két alközpont együttes súlya megközelíti Debrecenét: a népesség 12,5%-át, a vállalkozások majd' 23%-át tömörítik.

Települések: Nyíregyháza és Szolnok.

1.3. Regionális pólus és alközpontjai agglomerálódó térségei

Az elmúlt években Debrecen, Nyíregyháza és Szolnok körül fokozatosan egy agglomerálódó térség alakult ki, amely kezdetben megyeszékhelyekből kitelepülő lakosság, a későbbiekben pedig a gazdasági tevékenységek elsődleges célterületévé vált. Az ide sorolt települések a megyeszékhelyektől maximum 25 km-re helyezkednek el, a 2001-es népszámlálás adatai alapján az eljárók aránya nagyobb, mint 10% (ez jelzi a

⁵ Az egyes tércategóriákba sorolt, azok meghatározott paramétereit nem teljesítő települések az ÉARFT 2006. június 7-ei döntése alapján kerülhettek jelenlegi helyükre.

központtal való erőteljes kapcsolatot), illetve az 1990-2001 közötti lakosságszám-változás és vándorlási különbözet pozitív volt. Ezek a térségek központjaikkal, egységes gazdasági, munkaerőpiaci teret alkotnak. A régió népességének közel 16%-a él e településeken, miközben a vállalkozások szűk 11%-át koncentrálják.

Debrecen agglomerálódó térségének települései: Balmazújváros, Bocskai kert, Ebes, Hajdúbagos, Hajdúhadház, Hajdúsámson, Hosszúpályi, Konyár, Létavértes, Mikepércs, Monostorpályi, Nagyhegyes, Nyírmártonfalva, Sáránd, Téglás, Újléta, Vámospercs.
Települések száma: 17

Nyíregyháza agglomerálódó térségének települései: Apagy, Balkány, Besenyőd, Biri, Bököny, Demecser, Érpatak, Geszteréd, Kállósemjén, Kálmánháza, Kemece, Kótaj, Levelek, Magy, Nagykálló, Napkor, Nyírbogdány, Nyíribrony, Nyírpazony, Nyírtelek, Nyírtura, Ófehértó, Paszab, Ramocsaháza, Sényő, Szakoly, Székely, Tiszanagyfalu, Tiszarád, Újfehértó, Vasmegyer.
Települések száma: 31

Szolnok agglomerálódó térségének települései: Besenyszög, Martfű, Rákóczi falva, Rákócziújfalu, Szajol, Szászberek, Tiszajenő, Tiszapüspöki, Tiszatenyő, Tiszavárkony, Tószeg, Újszász, Zagyvarékas.
Települések száma: 13

2. Dinamikus és dinamizálható térségi központok

A három megyeszékhely köré szerveződő agglomerálódó térségeken kívül eső, alapvetően rurális jellegű tér kiemelkedő kis- és középvárosi központjai. A fő közlekedési tengelyek – első- vagy másodrendű főutak, illetve fontosabb vasútvonalak – mentén helyezkednek el, jelentős népességet tömörítenek (legalább 10.000 fős – nappali – lélekszámmal bírnak),⁶ gazdasági súlyuk tekintélyes, továbbá fejlett intézményrendszerrel rendelkeznek.

A gazdaság súlyának meghatározásakor a települési GDP – működő vállalkozások száma, helyi adóbevételek és helyi adóköteles jövedelmek nagysága alapján, megyei adatokból kikövetkeztetett – becsült értéke (2003), valamint a helyi foglalkoztatás nagysága (2001) került figyelembevételre. A kategóriába sorolt települések e szempontok szerint számolt komplex mutatójának⁷ értéke nagyobb, mint a régió vidéki városainak átlaga.

A városok intézményrendszerének fejlettsége a TEIR statisztikáinak felhasználásával került számszerűsítésre: a kategóriába sorolt települések az adatbázisban szereplő 19 intézmény⁸ közül legalább 5-tel rendelkeznek (a legfejlettebbek 11-12-vel). Összességében a régió népességének körülbelül 20%-a, a vállalkozások közel 22%-a köthető e településekhez.

Hajdú-Bihar megye települései: Berettyóújfalu, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Püspökladány.

Jász-Nagykun-Szolnok megye települései: Jászárokszállás, Jászberény, Jászfényszaru, Karcag, Kisújszállás, Mezőtúr, Tiszafüred, Törökszentmiklós.

⁶ A 2001. évi népszámlálás adatai alapján.

⁷ A komplex mutató kiszámítása az ún. Bennett-féle módszerrel történt: valamennyi város GDP- és foglalkoztatási adatát Debrecen megfelelő adatainak százalékában adtuk meg, majd minden egyes vizsgált település esetében e két érték számtani közepét vettük (a két tényező tehát egyenlő súllyal került beszámításra).

⁸ Kistérségi központ, gyámhivatal, munkaügyi kirendeltség, rendőrkapitányság, városi bíróság és ügyészség, körzeti földhivatal, okmányiroda, I. fokú építési hatóság, polgárvédelmi kirendeltség, erdészeti igazgatóság, tűzoltóság, területi főépítési iroda, magyar geológiai szolgálat, bányakapitányság, állat- és növényegészségi szolgálat, APEH, ÁNTSZ.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye települései: Fehérgyarmat, Kisvárd, Mátészalka, Nyírbátor, Tiszavasvári, Vásárosnamény.
Összes település száma: 19

3. Felzárkóztatásra váró térségek

Gazdasági-társadalmi szempontból hátrányos helyzetű és/vagy forgalmi árnyékban fekvő a belső és külső perifériához tartozó települések. A csoport egyik része egy kisebb térség meghatározó települése, amely rendelkezik bizonyos számú, más települések lakosságát is ellátó, városi funkciót jelentő intézménnyel vagy valamilyen speciális funkcióval (idegenforgalom, határátkelőhely). Másik része csak teljes vagy részleges alapfokú ellátást tud biztosítani lakossága számára.

3.1. A környéken élők számára kistérségi központként szolgáló települések

E településcsoport egyik részét alkotják azok a városok, amelyek az előző csoportok egyikébe sem tartoznak, másrészt ide kell sorolni azon nem városi jogállású településeket, amelyek a funkcióval való ellátottság és a szomszédos települések lakosságának kiszolgálása szempontjából egy térség központját képezik. Ide tartoznak továbbá a speciális funkciókkal (idegenforgalom, határátkelő) bíró települések is. A lakosság több mint 17%-át, a működő vállalkozások 12%-át tömörítik.

Hajdú-Bihar megye települései: Ártánd, Biharkeresztes, Derecske, Egyek, Földes, Hajdúdorog, Hortobágy, Kaba, Komádi, Nádudvar, Nyírábrány, Nyíraczád, Nyíradony, Polgár, Tiszacsege (15).

Jász-Nagykun-Szolnok megye települései: Abádszalók, Berekfürdő, Cibakháza, Cserkeszőlő, Fegyvernek, Jászapáti, Jászkisér, Jászladány, Kenderes, Kengyel, Kunhegyes, Kunmadaras, Kunszentmárton, Tiszaföldvár, Túrkeve (15).

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye települései: Baktalórántháza, Barabás, Beregsurány, Csenger, Dombrád, Ibrány, Mándok, Máriapócs, Nagyecsed, Nagyhalász, Nyírlugos, Nyírmada, Rakamaz, Tiszabecs, Tiszalök, Vállaj, Záhony (17).

Összes település száma: 47

3.2. Vidéki erőforrás-hasznosítás potenciális terei

Ez a csoport azokat a településeket foglalja magába, amelyek az előző csoportok valamely központjának vonzáskörzetét képezik, és a megyeszékhelyek körüli agglomerálódó térségeken kívül helyezkednek el. Társadalmuk, gazdaságuk többnyire stagnál vagy hanyatlik. Ez a legnépesebb tervezési kategória: a népesség közel 22%-a, de a működő vállalkozások csak mintegy 11,6%-a található e településeken.

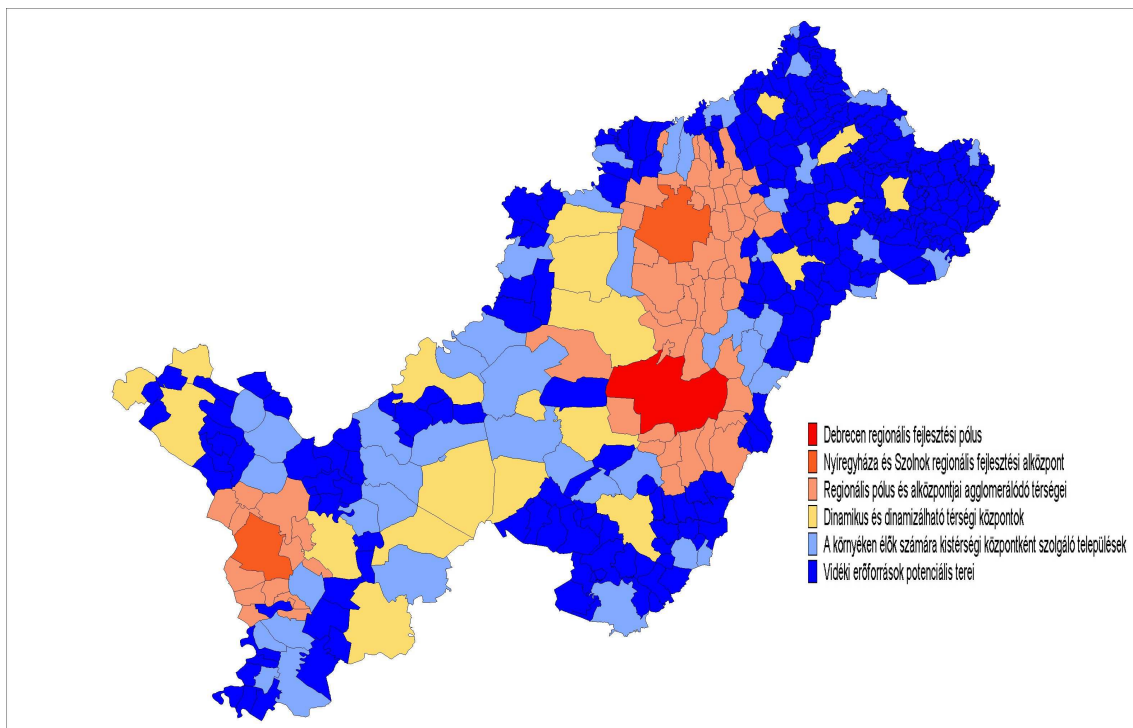
Hajdú-Bihar megye települései: Álmosd, Bagamér, Bakonszeg, Báránd, Bedő, Berekböszörmény, Bihardancsháza, Biharnagybajom, Bihartorda, Bojt, Csökmő, Darvas, Esztár, Folyás, Furta, Fülöp, Gáborján, Görbeháza, Hajdúszovát, Hencida, Kismarja, Kokad, Körösszakál, Körösszegapáti, Magyarhomorog, Mezőpeterd, Mezősas, Nagykereki, Nagyrábé, Pocsaj, Sáp, Sárrétudvari, Szentpétterszeg, Szeres, Tépe, Tetétlen, Tiszagyulaháza, Told, Újiráz, Újszentmargita, Újtikos, Váncsod, Vekerd, Zsáka (44).

Jász-Nagykun-Szolnok megye települései: Alattyán, Csataszög, Csépa, Hunyadfalva, Jánoshida, Jászsalsószentgyörgy, Jászágó, Jászboldogháza, Jászdózsa, Jászfelsőszentgyörgy, Jászivány, Jászkárohalma, Jászszentandrás, Jásztelek, Kétpó, Kőtelek, Kuncsorba, Mesterszállás, Mezőhék, Nagyvíván, Nagykörü, Nagyrév, Öcsöd, Örményes, Pusztamonostor, Szelevény, Tiszabó, Tiszabura, Tiszaderzs, Tiszagyenda,

Tiszaigar, Tiszainoka, Tiszakürt, Tiszaörs, Tiszaroff, Tizasas, Tizasüly, Tizaszentimre, Tizaszlós, Tomajmonostora, Vezseny (41).

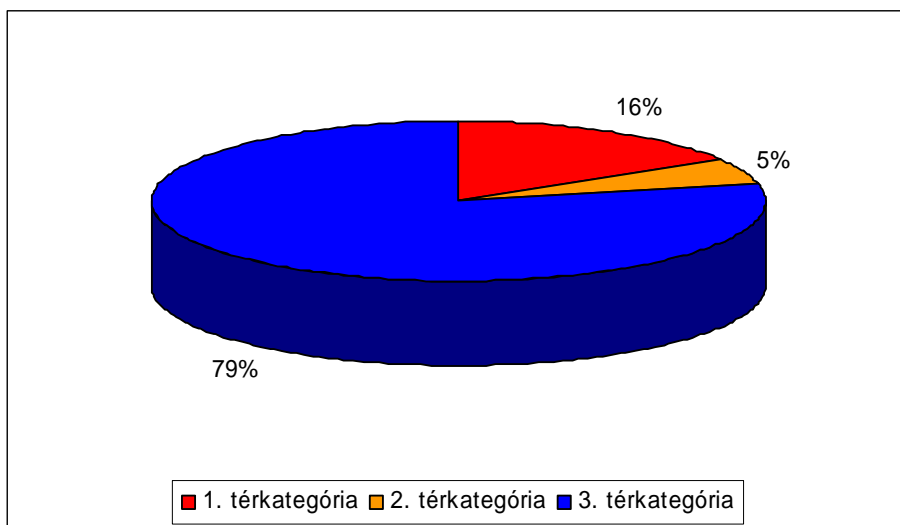
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye települései: Ajak, Anarcs, Aranyosapáti, Balsa, Bátorliget, Benk, Beregdaróc, Berkesz, Beszterec, Botpalád, Buj, Cégénydányád, Csaholc, Csaroda, Császló, Csegöld, Csengersima, Csengerújfalú, Darnó, Döge, Encsencs, Eperjeske, Fábiánháza, Fényeslitke, Fülesd, Fülöpösdaróc, Gacsály, Garbolc, Gávavencsellő, Géberjén, Gégény, Gelénes, Gemzse, Gulács, Győröcske, Győrtelek, Gyulaháza, Gyügye, Gyüre, Hermánszeg, Hetefejércse, Hodász, Ilk, Jánd, Jánkmajtis, Jármí, Jéke, Kántorjánosi, Kék, Kékcse, Kérszemjén, Kisar, Kishódos, Kisléta, Kisnamény, Kispalád, Kisvarsány, Kisszekeres, Kocsord, Komlódtótfalu, Komoró, Kölcsé, Kömörő, Laskod, Lónya, Lövépetri, Magosliget, Mánd, Márokpapi, Mátyus, Méhtelek, Mérk, Mezőladány, Milota, Nábrád, Magyar, Nagycserkesz, Nagydobos, Nagyhódos, Nagyszekeres, Nagyvarsány, Nemesborzova, Nyírbéltek, Nyírbogát, Nyírcsaholy, Nyírcsászári, Nyírderzs, Nyírgelse, Nyírgyulaj, Nyírjákó, Nyírkarász, Nyírkáta, Nyírkércs, Nyírlövő, Nyírmeggyes, Nyírmihálydi, Nyírparasznya, Nyírpilis, Nyírtass, Nyírtét, Nyírvasvári, Olcsva, Olcsvaapáti, Ópályi, Ökörítőfülpös, Ömböly, Őr, Panyola, Pap, Papos, Pátroha, Pátyod, Penészlek, Penyige, Petneháza, Piricse, Pócspetri, Porcsalma, Pusztadobos, Rápolc, Rétközberencs, Rohod, Rozsály, Sonkád, Szabolcs, Szabolcsbáka, Szabolcsveresmart, Szamosangyalos, Szamosbecs, Szamoskér, Szamossályi, Szamostatárfalva, Szamosújlak, Szamosszeg, Szatmárcseke, Szorgalmatos, Tákos, Tarpa, Terem, Tiborszállás, Timár, Tiszaadony, Tiszabercel, Tiszabездé, Tiszacsécse, Tiszadada, Tiszadob, Tiszaeszlár, Tiszakanyár, Tiszakerecseny, Tiszakóród, Tiszamogyorós, Tizzaszalka, Tizaszentmárton, Tiszatelek, Tiszavid, Tisztaberek, Tivadar, Tornyospálca, Tunyogmatolcs, Túristvándi, Túrricse, Tuzsér, Tyukod, Újdombrád, Újkenéz, Ura, Uszka, Vaja, Vámosatya, Vámosoroszi, Zajta, Zsarolyán, Zsurk (174).

Összes település száma: 259

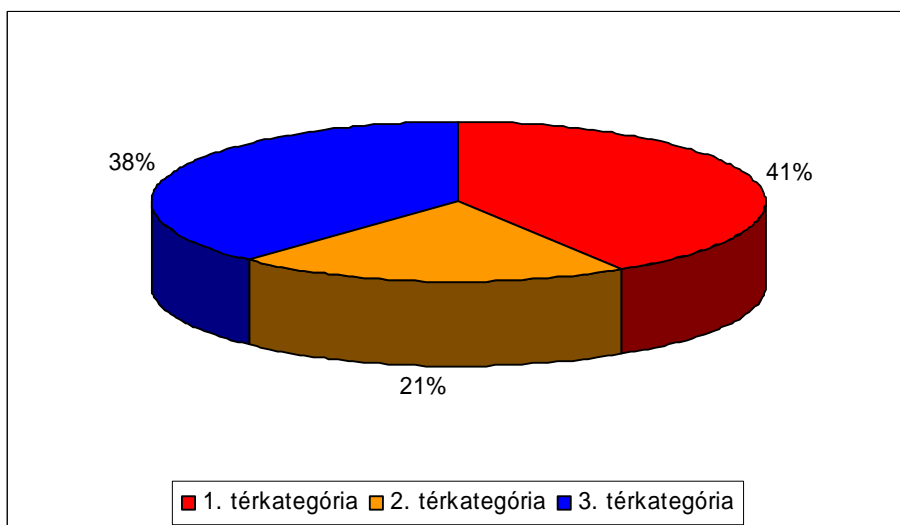
9. ábra: Az Észak-alföldi Régió egyes tércategóriái. Forrás: saját szerkesztés

A régió településeinek több mint háromnegyed része a harmadik kategóriába került, azaz véleményünk szerint felzárkóztatásra vár, míg a fejlesztési pólus és alközpontok agglomerálódó térségeinek viszonylag jelentősebb településszáma miatt az első kategória részesedése 16%-nyi (10. ábra). Ettől jelentős mértékben eltérő kép mutatkozik az egyes kategóriák népességszám-aránya tekintetében: az első és a harmadik kategória közel azonos súlyú (bár a mérleg nyelve az előbbi javára billen), ugyanakkor – 21%-os arányával – viszonylag erős a második kategória is (11. ábra).

Forrás: KSH, 2003

10. ábra: A települések szám szerinti megoszlása az egyes tervezési területi kategóriák között

Forrás: KSH, 2003

11. ábra: A lakosság megoszlása az egyes tervezési területi kategóriák között

Kiemelkedő jelentősége marad a régióban a mezőgazdaságnak, a vidéknek és az új szellemű integrált vidékfejlesztésnek, a természetvédelemnek, akkor, ha a városok, a kimutatott

dinamikájú kiscentrumok „felkapaszkodnak” és a kistérségeikre kellő fejlesztő, azaz térségi népességmegtartó hatást tudnak kifejteni. Ez és a határok bekövetkező „átjárhatósága” pedig lényegesen mérsékelheti a periférikus helyzetet.

Azt is rögzíteni kell, hogy az elmúlt több mint fél évtized terület- és vidékfejlesztése a területi különbségek kiegyenlítését, a térségi sajátosságok figyelembe vételére építő sokszínű kistérségi gazdaság- és társadalomfejlesztést illetően nem mondható túl sikeresnek; a jövő sikerének zálogai az érdemi decentralizáció, a valódi szubszidiaritás, a nagyfokú empátia és szolidaritás, illetve a régióbeli partnerek szoros összefogása lehet.

3. AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ SWOT ANALÍZISE

Erősségek:	Gyengeségek:
<ul style="list-style-type: none"> - Kedvező geostratégiai helyzet. - Az ország legfiatalabb korösszetételű régiója. - Nagy számban áll rendelkezésre átképezhető munkaerő. - A másodlagos munkaerőpiac kiépültsége és tradíciói jelentősek. - A régió jelentős részén kedvezőek a mezőgazdasági termelési adottságok. - Beszállítói hálózatok kialakítására alkalmas feldolgozóipari vállalkozások működnek. - Jelentős logisztikai potenciál. - A debreceni regionális repülőtér nemzetközi repülőtérként működik. - Sokszínű és fejlett felsőoktatási és felnőttképzési intézményrendszer. - Jelentős a regionális alap- és alkalmazott kutatási potenciál. - Országos és nemzetközi hatókörű turisztikai vonzerők, természeti és kulturális értékek. - Jelentős felszíni és felszín alatti vízkészletek vannak. - A régióknak jó adottságai vannak a megújuló energiatermelés arányának növeléséhez. - Viszonylag szennyezetlen természeti környezet. 	<ul style="list-style-type: none"> - A régió külső határai mentén gyengék a gazdasági- társadalmi- kulturális együttműködések. - A halmozottan hátrányos helyzetű népesség (cigányok, a fogyatékkal élők, a veszélyeztetett gyermekek) aránya magas. - Nagy számú országon belüli periférikus helyzetű térség gyenge térszervező erejű központokkal. - Az országos átlagnál jóval alacsonyabb arányú a foglalkoztatottság, a munkanélküliség szerkezete kedvezőtlen. - Gyenge a vállalkozások közti együttműködés, sok a kényszervállalkozás. - Kevés a magas feldolgozottságú mezőgazdasági termék. - Alacsony az ipari parkok kihasználtsága, az ipari beruházások aránya, valamint az alkalmazott termelési technológia szintje. - A közlekedési hálózat minősége rossz, gyenge áteresztőképességű. - Az elővárosi tömegközlekedés nem megfelelő, nem szolgálja a város és vonzáskörzete közötti kapcsolatot. - Az információs technológia használat alacsony szintű a régióban. - A külföldi működőtőke fajlagos mutatói országos viszonylatban alacsonyak. - A meglévő kutatói bázis és a gazdasági szereplők közötti kapcsolat gyenge, a kutatás szerkezete nincs összhangban a vállalatok igényeivel. - Az egészségügyi ellátás egyenlőtlen területi eloszlása és túlterheltsége. - Nagy számban hiányoznak szociális nappali és átmeneti elhelyezési formák, különös tekintettel a speciális ellátotti csoportokra. - Komplex turisztikai termékek alacsony száma és szezonális problémái. - A természeti és épített környezet degradációja. - A környezetvédelmi és természetvédelmi infrastruktúra alacsony színvonalú (egyres élőhely-típusok veszélyeztetettek, állapotuk nem kielégítő). - Erdősültség, növényborítottság alacsony aránya, hiányzik a hatékony erdővédelem. - A vízkészlet-gazdálkodás nem megfelelő. - A megújuló és az alternatív energiatermelés

	és -felhasználás aránya alacsony.
<p style="text-align: center;">Lehetőségek:</p> <ul style="list-style-type: none"> - A 2007. évtől kezdődően a támogatási források számottevően bővülnek. - A termásvíz sokoldalú hasznosítása technikai feltételeinek fejlődése. - A tájjellegű, illetve egyedi, magas minőségű termékek és a biotermékek iránti kereslet növekszik, az öko-gazdálkodás felértékelődik. - Erősödik a kormányzati szándék az erdőtelepítésekre. - Külföldi befektetők érdeklődése a térség iránt. - Kiemelt EU prioritás a Helsink-i és TEN hálózat hiányzó elemeinek kiépítése és korszerűsítése. - A nemzetközi tranzitkereskedelem, jobban érinti a régiót. - Kiemelt EU prioritás a K+F ráfordítások növelése. - Növekszik a hazai és nemzetközi kereslet az minőségi, komplex turisztikai termékek, kiemelten az egészség-, öko-, és a rendezvényturizmus iránt. - A környezettudatos gondolkodás elterjedése, környezetvédelmi ipar, hulladékgazdálkodási piac fellendülése. - EU elvárás az alternatív és megújuló energiagazdálkodás szerepének erősítése. 	<p style="text-align: center;">Veszélyek:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az éghajlatban bekövetkező módosulások tartóssá válnak, az időjárási szélsőségek fokozódnak. - Az egységes európai piac szigorodó elvárásai és hivatalos normatívái. - Nő az egészségügyi és szociális gondoskodásra szorulóak száma, amelynek ütemét az intézményrendszer fejlesztése nem követi. - A befektetők távol maradása, a tartós tőkehiány leküzdéséhez szükséges finanszírozási források hiánya. Kimaradás a nemzetközi termelési láncokból, beszállítói és pénzügyi kapcsolatokról. - A tovább növekvő közúti járműállomány következtében fokozódó zaj- és légszennyezés, túlterhelt és romló infrastruktúra, baleseti veszélyek. - A lakossági ellátás (oktatás, kultúra, egészségügy, szociális ellátások) működtetését és fejlesztését biztosító központi források csökkennek. - Határon túlról eredő természeti és környezetvédelmi károk, katasztrófák bekövetkezése. - A hátrányos helyzetű térségek elérhetősége tovább romlik a mellékutak felújításának elmaradása és a vasúti szárnyvonalak megszüntetése következtében.

4. Az Észak-alföldi régió stratégiai programja célrendszerének összefoglaló áttekintése

A STRATÉGIA BEMUTATÁSA

Stratégia átfogó célja

A vízkészlet-gazdálkodás, a környezetgazdálkodás, a területhasználat összefüggésrendszerének ökológiai alapú megteremtésével és az erre alapozott versenyképes gazdaság- és humán erőforrás-fejlesztéssel, az életminőség javításával a régió Kelet-Közép-Európa egészség- és rekreációs központjává válik.

Stratégia specifikus céljai

A régió stratégiai helyzetére és humán erőforrására építő versenyképes, piacvezérelt és innováció-orientált gazdaság fejlesztése.

„Dinamikus régió”

A régió természeti, környezeti rendszereinek kialakítása, fejlesztése, megőrzése és fenntartható használata, a környezet értéként való kezelése.

„Öko-regió”

A régióban az egészséges élet lehetőségeinek biztosítása, a kapcsolódó endogén potenciál hasznosítása.

„Egészséges régió”

A régió versenyelőnyei e piacvezérelt és innováció-orientált agrárvertikum kialakítása.

„Agrár-regió”

A régió területi különbségeinek mérséklése és a társadalmi kohézió foglalkoztatás-központú erősítése.

„Esélyteremtő és Felzárkózó régió”

A PRIORITÁSOK BEMUTATÁSA

Prioritások átfogó céljai	„Dinamikus régió”	„Öko-régió”	„Egészséges régió”	„Agrár-régió”	„Esélyteremtő és Felzárkózó régió”
Prioritások specifikus céljai	1.1. A regionális gazdasági környezet versenyképességének növelése	2.1. A régió környezeti állapotának megóvása és fenntartható fejlesztése, biztonságos környezet megteremtése	3.1. A lakosság egészségi állapotának javítása	4.1. A mezőgazdaság regionális adottságokhoz és piaci igényekhez igazodó élelmiszeripari célú fejlesztése	5.1. A periférikus területek bekapcsolása a régió fejlődésébe
	1.2. A régió elérhetőségét biztosító interregionális kapcsolatrendszerek fejlesztése			4.2. Nem élelmiszeripari célú mezőgazdasági termelés elterjedésének elősegítése	5.2. A hátrányos helyzetűek társadalmi integrációjának, reintegrációjának elősegítése
	1.3. Versenyképes turisztikai termékek, és hálózatok kialakítása	2.2. Környezeti adottságokra épülő gazdasági tevékenységek környezeti szempontból fenntartható fejlesztése	3.2. A régió potenciáljára, természeti adottságaira alapozott komplex egészségvertikum kialakítása	4.3. Mezőgazdasági területek eltartóképességének és területfejlesztésben betöltött szerepének javítása	5.3. Vidéki társadalom életminőségének javítása
	1.4. A régió kulturális és közösségi innovációinak megalapozása, fejlesztése			4.4. A K+F eredmények agrárgazdaságban történő alkalmazásának támogatása	5.4. Integrált településfejlesztés

INTÉZKEDÉSEK BEMUTATÁSA
„Dinamikus régió”

Intézkedések átfogó célja	1.1. A regionális gazdasági környezet versenyképességének növelése	1.2. A régió elérhetőségét biztosító interregionális kapcsolatrendszerek fejlesztése	1.3. Versenyképes turisztikai , termékek, és hálózatok kialakítása	1.4. A régió kulturális és közösségi innovációinak megalapozása, fejlesztése
Intézkedések specifikus célja	1.1.1. Működőtöke letelepedését szolgáló infrastrukturális kapacitásfejlesztés, befektetés-ösztönzés, régiómarketing	1.2.1. A régió közlekedési elérhetőségének javítása, az európai hálózatokba történő bekapcsolódás elősegítése	1.3.1. Turisztikai fogadási feltételek javítása, szolgáltatásfejlesztés	1.4.1. A gazdasági és regionális igényekhez illeszkedő, a régió oktatási vertikumára alapozott oktatási és képzési rendszerek fejlesztése
	1.1.2. Multimodális logisztikai potenciál fejlesztése	1.2.2. A régió virtuális elérhetőségének javítása, az info-kommunikációs technológiai szektor fejlesztése, az információs társadalom fejlesztése	1.3.2. Turisztikai szervezeti és működési feltételek javítása	1.4.2. A régió kulturális, művészeti kreatív kezdeményezéseinek fejlesztése
	1.1.3. Hazai, regionális, magas hozzáadott értéket előállító mikro- és KKV-k és beszállítói hálózatok működésének elősegítése.		1.3.3. ÉMO-i régió kínálatához kapcsolódó turisztikai termék és vonzerő minőségi fejlesztése	1.4.3. A régiós civil társadalom öfenntartó képességének növelése, együttműködéseinek megerősítése.
	1.1.4. Az innováció-vezérelt, piacorientált gazdasági aktivitás ösztönzése, a K+F eredmények gyakorlati alkalmazásának elősegítése		1.3.4. Konferencia-, üzleti-és rendezvényturizmus feltételének javítása	
	1.1.5. Határon átnyúló gazdasági kapcsolatok, együttműködések dinamizálása, interregionális kapcsolatok fejlesztése		1.3.5. Integrált és koherens regionális turisztikai marketingtevékenység fejlesztése	

**INTÉZKEDÉSEK BEMUTATÁSA
„Öko-régió”**

**Intézkedések
átfogó célja**

2.1. A régió környezeti állapotának megóvása és fenntartható fejlesztése, biztonságos környezet megteremtése

2.2. Környezeti adottságokra épülő gazdasági tevékenységek környezeti szempontból fenntartható fejlesztése

**Intézkedések
specifikus célja**

2.1.1. A környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése

2.2.1. Környezettechnológiai ipar megteremtése

2.1.2. A környezetbiztonság javítása

2.2.2. Megújuló és alternatív energiahordozók arányának növelése a régió energiatermelésében, az energiahatékonyság növelése

2.1.3. Ökológiai rendszerek védelme

2.2.3. Természeti és környezeti értékekre alapozott turizmus fejlesztése

2.1.4. A környezettudatos társadalom kialakítása a régióban

INTÉZKEDÉSEK BEMUTATÁSA
„Egészséges-régió”

**Intézkedések
átfogó célja**

3.1. A lakosság egészségi állapotának javítása

3.2. A régió potenciáljára, természeti adottságaira alapozott komplex egészség-vertikum kialakítása

**Intézkedések
specifikus célja**

3.1.1. Az egészségügyi ellátórendszer helyi szükségletekhez történő igazítása

3.2.1. Egészségiparhoz kötődő kutatás-, termék és vállalkozásfejlesztések támogatása

3.1.2. Megelőzés, mozgáskultúra fejlesztése, rehabilitáció feltételeinek javítása

3.2.2. Egészséghez kapcsolódó képzési rendszerek kialakítása

3.2.3. Egészség-turizmus feltételrendszerének fejlesztése, valamint komplex turisztikai, egészségmegőrző és -fenntartó termékek kialakítása

INTÉZKEDÉSEK BEMUTATÁSA
„Agrár-régió”

**Intézkedések
 átfogó célja**

4.1. A mezőgazdaság regionális adottságokhoz és piaci igényekhez igazodó élelmiszeripari célú fejlesztése

4.2. Nem élelmiszeripari célú mezőgazdasági termelés elterjedésének elősegítése

4.3. Mezőgazdasági területek eltartó-képességének és területfejlesztésben betöltött szerepének javítása

4.4. A K+F eredmények agrárgazdaságban történő alkalmazásának támogatása

**Intézkedések
 specifikus célja**

4.1.1. Korszerű, intenzív mezőgazdasági termelőrendszerek kialakítása, agrár- és élelmiszeripari termékek feldolgozottsági fokának növelése

4.2.1. Energetikai célú mezőgazdasági termelés és termeltetésének támogatása

4.3.1. A természetkímélő gazdálkodási módok elterjesztése az agrár-környezetvédelmi célokkal összhangban

4.4.1. A régió agrárkutatási központjainak

4.1.2. Régióspecifikus termékek előállításának elősegítése

4.2.2. Ipari célú mezőgazdasági termelés és termeltetés támogatása

4.4.2. A kutatási eredmények gyakorlati hasznosulását segítő

4.1.3. Élelmiszeripari termékek logisztikájának fejlesztése és piacra jutásának elősegítése

4.2.3. Nem élelmiszeripari termékek logisztikájának fejlesztése és piacra jutásának elősegítése

INTÉZKEDÉSEK BEMUTATÁSA
„Esélyteremtő és Felzárkózó régió”

**Intézkedések
átfogó célja**

**5.1. A régió területi
kohéziójának erősítése**

**5.2. A hátrányos helyzetűek
társadalmi integrációjának,
reintegrációjának elősegítése**

**5.3. Vidéki társadalom
életminőségének
javítása**

**5.4. Integrált
településfejlesztés**

**Intézkedések
specifikus célja**

5.1.1. A régió belüli
közlekedési kapcsolatok
fejlesztése

5.2.1. Az esélyteremtést
elősegítő regionális szociális
intézmény-rendszer fejlesztése

5.3.1. A vidék lakossága
foglalkoztatottsági
szintjének növelése

5.4.1. A települések
épített környezetének és
arculati elemeinek
javítása, fejlesztése

5.1.2. Térségi központok
társzervező erejének
növelése

5.2.2. Az esélyteremtést
elősegítő regionális
foglalkoztatási programok
fejlesztése

5.3.2. A vidék kulturális
és szellemi örökségének
megóvása, fejlesztése

5.4.2. A települések
zöldfelületeinek
fejlesztése, növelése

4.1. A stratégia átfogó célja

„A vízkészlet-gazdálkodás, a környezetgazdálkodás, a területhasználat összefüggés-rendszerének ökológiai alapú megteremtésével és az erre alapozott versenyképes gazdaság- és humánerőforrás-fejlesztéssel, az életminőség javításával a régió Kelet-Közép-Európa egészség- és rekreációs központjává válik.”

A régió fejlesztési stratégiájának középpontjában a fenntartható módon történő fejlődés elősegítése áll, ennek megfelelően az átfogó cél **az Észak-alföldi régió endogén potenciáljaira alapozott, ökonómiai, ökológiai és társadalmi szempontból fenntartható fejlődésének az elősegítése**, amely a környezeti értékek megőrzésével és fejlesztésével biztosítja a régió versenyképességét és a területi különbségek felszámolását.

Az Észak-Alföldön a régió fejlődésének fő irányvonala alapján a regionális versenyképesség és a területi különbségek csökkentésének általános komponensei a régió endogén potenciáljai köré csoportosulnak.

Az átfogó cél magában foglalja a régió **környezeti erőforrásainak** (felszíni és felszín alatti vízkészlet, természeti, táji értékek, talaj- és termőföldkészlet, antropogén területek és ezek élővilága) **ökológiai rendszerszemlélettel történő kezelését, gazdálkodását, fejlesztését**.

A célul kitűzött ökológiailag fenntartható fejlődés hozzájárul az Észak-alföldi régió kiemelkedő természeti és környezeti értékeinek megőrzéséhez és fejlesztéséhez, az egészséges és ép környezeti állapot kialakításához, valamint a természeti erőforrásokra építő fejlesztések optimalizálásához és környezeti fenntarthatóságához.

A vízkészlet-gazdálkodás, a környezetgazdálkodás és a területhasználat ökológiailag fenntartható összefüggésrendszerére alapozott **versenyképes gazdaság- és humánerőforrás-fejlesztés** biztosítja a régió területi versenyképességét.

A belső és külső erőforrásoknak ökológiailag is optimális felhasználására és a képzett és képezhető humánerőforrásra alapozott versenyképes gazdaság fenntartható módon alapozza meg a minőségi életet, hogy **a régió Kelet-Közép-Európa egészség- és rekreációs központjává váljon**.

A társadalmi kohézió erősítéséhez, a leszakadó területek és társadalmi rétegek felzárkóztatásához olyan regionális viszonyok kialakítása szükséges, amelyek hosszú távon a lehető legszélesebb – cselekedni akaró – társadalmi rétegek számára biztosítják a társadalmi és a gazdasági életben való részvétel alapfeltételeit, illetve megteremtik az egyén számára a társadalmi és földrajzi mobilitási lehetőségeket, a kommunikációs akadálymentesítést. A társadalom stabilitása, működőképessége az alapvető szociális és egészségügyi ellátások, képzési feltételek biztosításán túl magában foglal olyan értékeket is, mint a kulturális sokszínűség elismerése (nemzeti és etnikai kisebbségek, migránsok integrációja), vagy a fogyatékkal élő emberek, továbbá a férfiak és nők esélyegyenlősége.

A társadalmi kohézió feltételeinek biztosítása rendkívül fontos a gazdasági versenyképesség megteremtése és az élhető környezet megővése és fejlesztése szempontjából egyaránt. Egyes társadalmi csoportok lemorzsolódása, elszegényedése nem csak az itt élők életminőségét és

életesélyét rontja, hanem a gazdasági növekedés gátjává is válik (elriasztja a befektetőket, turistákat, kialakulnak a munkaerő-piacról tartósan kikerülő, az „underclass” tömegét növelő csoportok).

Fontos ugyanakkor megjegyezni, hogy a felzárkózás biztosítása érdekében is olyan – a régió számára kitörési lehetőségeket biztosító – beavatkozásokra célszerű koncentrálni, amelyek hosszú távon hozzájárulhatnak a régiós versenyképesség javításához is, valamint lehetővé teszik a dinamikusán fejlődő területeken elért fejlődés eredményeinek átvételét és sikeres adaptációját.

4.2. A stratégia specifikus céljai:

4.2.1.A stratégia 1. specifikus célja: A régió stratégiai helyzetére és humánerőforrására építő versenyképes, piacvezérelt és innováció-orientált gazdaság továbbfejlesztése. („Dinamikus régió”)

A szükséglet bemutatása

A régió fejlesztésének egyik legfontosabb tényezője egyrészt a **gazdasági bázis megerősítése**, amely jellemzően a meglévő vállalkozásokra épít, másrészt új vállalkozások létrejöttének és régióba vonzásának elősegítését és fejlesztését is megcélozza. Az infrastrukturális fejlesztéseken túl jelentős a szerepe a megfelelően tervezett és végrehajtott befektetés-ösztönző és marketing tevékenységnek.

Az Észak-alföldi régióan keresztül jelenleg is jelentős kelet-nyugat és észak-dél irányú tranzitforgalom bonyolódik, hiszen nemzetközi főútvonalak és vasútvonalak mentén helyezkedik el, amelyek állapota nem felel meg a XXI. század elvárásainak. Tovább erősíti a logisztika szempontjából kedvező pozíciót a régió országhatár menti elhelyezkedése. A **logisztikai szolgáltatások** a régióban az elmúlt időszakban külső beavatkozás nélkül is komoly fejlődésen mentek keresztül, a logisztikai szerepkör további erősítése a legfontosabb feltételek fejlesztésén és a multimodalitás előtérbe helyezésén keresztül szintén jelentősen hozzájárulhat a regionális versenyképesség erősítéséhez.

A logisztikai szerepkörrel párhuzamosan, ahhoz szorosan kapcsolódva, a feldolgozóipari tevékenység további erősítése, a magasabb hozzáadott értéket képviselő, innovatív termékek előállításának, a régiós **kis- és középvállalkozások** tökéllátottságának növelése, humánerőforrásának erősítése, valamint a KKV-k és a nagyobb feldolgozóipari vállalkozások közötti kapcsolatok ösztönzése szintén hozzájárulhat a versenyképesség növeléséhez.

Az Észak-alföldi régió **innovációs tevékenysége** – a többi vidéki régióhoz hasonlóan – jelenleg szerény, a kutatás-fejlesztés alapvetően a felsőoktatási intézményrendszerhez kapcsolódik, melynek középpontjában Debrecen – mint fejlesztési pólus, az egyik legnagyobb vidéki felsőoktatási centrum –, valamint Szolnok és Nyíregyháza áll. Szükséges az innovációs képesség és kapacitás fejlesztése, a kutatási eredmények hasznosulása a régió vállalatai segítségével, a gazdaság és a kutatás kapcsolatának, a vállalkozások és a kutatóhelyek közti együttműködésnek a bővítése. A K+F anyagi, infrastrukturális és szellemi hátterének fejlesztése, a kutatás eredményeinek a gazdaságban történő alkalmazása mind e régió versenyképességének fokozását kell szolgálnia.

A régió fontos sajátossága a **határ menti elhelyezkedés**, amely számos, eddig nem, vagy nem megfelelően kiaknázott lehetőséget (vállalatok közötti együttműködés, klaszterek kialakítása és fejlesztése a gazdaságban és a kereskedelemben, turizmus, természet- és környezetvédelem, infrastruktúrafejlesztés, K+F együttműködések vállalkozások, felsőoktatási intézmények és kutatóközpontok között, oktatás, kulturális együttműködés, egészségügy stb.) rejt magában. Mivel az Észak-alföldi régió határainak jelentős részét államhatárok képezik, s ezek mentén jelenleg több szempontból is periférikusnak minősülő területek találhatók, különösen fontos feladat a régió határ menti térségeinek és a határon átnyúló együttműködéseinek – regionális szinten jelenleg nem összehangolt – fejlesztése.

A specifikus cél bemutatása:

A fejlesztés célja a régióban nyitott, egészséges, fejlődésre képes gazdasági struktúra megteremtése, húzóágazatok kialakítása és fejlesztése, a logisztikai potenciál fejlesztése a racionális területhasználat elveinek figyelembevételével. Cél továbbá a régió adottságain alapuló tradicionális feldolgozóiparban az egyensúly megteremtése, amelyben tartósan biztosított a nagy és közepes vállalatok növekedése, illetve egyenletes, kiegyensúlyozott fejlődése, valamint a mikro- és kisvállalkozások megerősödése. Cél a vállalkozások technológiai korszerűsítéseinek végrehajtása versenyképességük megteremtése és a munkahelyteremtés érdekében, amely több pozitív externális hatást is generál (a jövedelem és a képzett munkaerő helyben tartása stb.), hozzájárulva ezzel a minőségi élet feltételeinek megteremtéséhez.

1.1. Prioritás: A regionális gazdasági környezet versenyképességének növelése

A régió *tőkevonzó képességének* növelését több, egymáshoz szorosan kapcsolódó, szinergikus hatásokat fokozó tényezők együttes fejlesztése segítheti. Ez egyfelől infrastrukturális fejlesztésekhez kötődik, másfelől a kapcsolódó szolgáltatások spektrumát bővíti (pl. logisztikai szolgáltatások fejlesztése, marketing tevékenység fokozása, befektetés-ösztönzés, inkubációs tevékenység stb.).

A vállalkozási övezetek, ipari parkok és területek fejlesztése meghatározó jelentőségű, mivel funkciójuknak megfelelően szerepük a külső működő tőke térségbe vonzásában van. Jó feltételeket teremt az *ipari és logisztikai tevékenységek* fejlődéséhez a kiépülő gyorsforgalmi- és az ahhoz csatlakozó úthálózat.

A régió fejlesztésének egyik legfontosabb eleme az oktatási és kutatási intézményekre, valamint tudományos eredményekre épülő innovatív gazdasági bázis megerősítése. Ennek érdekében a *kis- és középvállalkozásokkal* kapcsolatos inkubációs, hálózatosodást elősegítő, képzési és tanácsadási tevékenységet, valamint a regionális szintű befektetés-ösztönzési tevékenységet kell ösztönözni.

A gazdasági potenciál fejlesztésének alapját adja a kis- és középvállalkozások közötti együttműködés, technológiai színvonaluk fejlesztése, a vállalkozások, a felsőoktatási intézmények, tudáscentrumok, valamint kutatóintézetek K+F+I tevékenységének támogatása elsősorban a regionális fejlesztési pólusban és annak alközpontjaiban és a dinamizálható térségi központokban, valamint a potenciális logisztikai lehetőségek teljes körű kihasználása, a határ menti térségek és a határon átnyúló együttműködések fejlesztésével.

A *régiómarketing* feladata a régió versenyképességének, vonzerejének feltárása, a megvalósulás elősegítése, kommunikálása a sokoldalú fejlesztési célok elérésének érdekében, mely egységes régiómarketing tervezéssel, a marketingeszközök használatának bővítésével, a régióban előállított termékek terjesztésével és a szükséges humánerőforrás fejlesztéssel érhető el. A pozitív regionális imázs kialakítása fontos feladat a régió kívülről, illetve a régió lakossága számára egyaránt.

1.1.1. Intézkedés: Működőtőke letelepedését szolgáló infrastrukturális kapacitásfejlesztés, befektetés-ösztönzés, régiómarketing

A regionális gazdasági környezet versenyképességének növelése többek között a vállalkozási környezet infrastrukturális fejlesztéseivel és kapcsolódó szolgáltatásainak bővítésével, valamint az ezeket segítő szabályozási és támogatási rendszerek kialakításához köthető.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a kistérségi jelentőségű ipari parkok és területek infrastruktúrájának és eladható szolgáltatásainak fejlesztése, a települések ipari-, gazdasági- és kereskedelmi területeinek, elsősorban barnamezős iparterületeinek funkcióváltással történő revitalizációja, az újonnan induló vállalkozások indításának segítése vállalkozási inkubációs tevékenységek támogatásával, inkubációs szolgáltatások biztosításához szükséges infrastrukturális fejlesztésekkel, tanácsadási tevékenységgel. A régiómarketing tevékenység ösztönzésén túl innovációs és technológiatranszfer szolgáltatások és kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése is regionális intézkedésen belül történik.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a befektetés-ösztönzés támogatása, a kapcsolódó kommunikáció és intézményfejlesztés, a működőtoke letelepedését segítő szabályozási és támogatási rendszerek kialakítása, a vállalkozások tökeellátottságának javítását célzó regionális befektetési/kockázati tőkealap létrehozása, a gazdaságfejlesztést elősegítő pénzügyi szolgáltatások fejlesztése, a mindezen tevékenységeket támogató magas szintű informatikai szolgáltató rendszer kiépítése.

1.1.2. Intézkedés: Multimodális logisztikai potenciál fejlesztése

Az Észak-alföldi régió esetében a schengeni határ melletti – elsősorban az ukrajnai szakasz – elhelyezkedésből adódó logisztikai szerepkörben rejlő stratégiai lehetőségek felhasználása a gazdasági fejlődés egyik meghatározó eleme. A térség gazdaságfejlesztésének, a tőkebefektetések vonzásának kedvező adottsága az EU Páneurópai folyosói melletti elhelyezkedés, ezért országos jelentőségű cél a logisztikai szerepkör erősítése. Az intézkedés keretében előtérbe kerülnek azok a multimodalitást elősegítő fejlesztések, amelyek környezetbarát megoldásokat nyújtanak, valamint innovatív technológiákat alkalmaznak.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg az intermodális és regionális logisztikai központok infrastruktúrájának és szolgáltatásainak fejlesztése, a regionális repülőtér logisztikai célokhoz igazodó fejlesztése, illetve a raktárbázisok létesítésének és technológiai fejlesztésének támogatása, tároló kapacitásainak fejlesztése.

1.1.3. Intézkedés: Hazai, regionális, magas hozzáadott értéket előállító mikro- és KKV-k és beszállítói hálózatok működésének elősegítése

A régióban működő kis- és középvállalkozások jelentős szerepet töltenek be a régió lakosságának foglalkoztatásában, ezért tartós fejlődésüket, magas hozzáadott értéket előállító termelésük biztosítását olyan fejlesztések megvalósítása segítheti, mint a technológiai fejlesztések, az együttműködések (beszállítói hálózatok, klaszterek) ösztönzése, piaci igényekhez való alkalmazkodóképességük növelése. Törekedni kell a „helyi ötlet - helyi termék - helyi termelőtől” elv érvényesítésére.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a helyi vállalkozások, gazdasági hálózatok együttműködésének elősegítése, klaszterek kialakítása, fejlesztése, a kapcsolódó képzetek és tanácsadás igénybevétele, információ megosztása, és a termékpályák

kialakítása, fejlesztése. Regionális intézkedés keretében valósul meg továbbá a helyi piaci igényekhez alkalmazkodó üzleti szolgáltatások, tanácsadások nyújtása, a beszállítói kapcsolatok fejlesztése, beszállítói integrátorok számának növelése, a klasztert alkotó vállalkozások együttes beszerzései, közös beruházásaik támogatása, illetve a vállalati munkakultúra, szervezetfejlesztés és menedzserképzés.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a vállalkozások termékkialakítása és technológiafejlesztése, információs technológia fejlesztése, vállalkozások tükeellátottságának növelése, tanácsadás, Európai Unió szabványok alkalmazásának, honosításának elősegítése, minőségbiztosítás kialakítása.

1.1.4. Intézkedés: Az innováció-vezérelt, piacorientált gazdasági aktivitás ösztönzése, a K+F eredmények gyakorlati alkalmazásának elősegítése

A helyzetelemzésben feltárt K+F-hez kapcsolódó problémák (GDP K+F-re fordított alacsony aránya, technológiai kutatás feltételeinek hiányosságai) mellett a régió mind a K+F kutatóhelyek, mind a kutatás területén tevékenykedő alkalmazottak számát tekintve jelentős potenciállal rendelkezik. Kiemelt figyelmet érdemel a gyakorlati életben is alkalmazható eredményeket hozó kutatások támogatása, valamint a kutatásban tevékenykedő szereplők közötti együttműködés ösztönzése, valamint az innovációhoz kapcsolódó marketing- és szemléletformáló akciók lebonyolítása. A fejlesztések érintik egyrészt az infrastruktúrához és szolgáltatásaihoz, másrészt a humán erőforráshoz kapcsolódó fejlesztéseket. Az intézkedés keretében a K+F-hez kapcsolódóan előtérbe kerülnek olyan régióspecifikus fejlesztési területek mint a környezetgazdálkodás és -technológia, a multifunkcionális agrárium, az energetika innovatív tevékenységei, az egészségipar, a biotechnológia; természeti és kulturális értékek és a kapcsolódó turizmus.

A régió fejlődésének egyik kulcseleme lehet az Európai Spallációs Forrás (ESS) és a hozzá kapcsolódó kutatóközpont, amely a legmodernebb, húzóágazatnak tekinthető iparágak betelepítését és kiszolgálását segíti elő.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg az önálló, regionális, hazai és nemzetközi vállalkozói együttműködések támogatása új termék, technológia vagy szolgáltatás kifejlesztése érdekében, kutatási eredmények adaptálásának támogatása, a regionális hídképző szervezetek infrastruktúrájának és szolgáltatásának fejlesztése, az innovációs auditok támogatása, az innovációs-, K+F tanácsadás, illetve a kísérleti jellegű projektek támogatása.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a kutatás, fejlesztés, innováció ösztönzése, és kapcsolódó infrastrukturális és technológiai fejlesztések, a K+F eredmények piacra jutásának támogatása, humán innovációs fejlesztések, módszertani kutatások támogatása. Várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg továbbá a lakosság és a vállalkozás innovatív gondolkodásmódjának erősítése, a régió innovációs erősségeit bemutató kiállítások, vásárok, workshop-ok, marketing akciók rendezése, az innovációhoz kapcsolódó régiómarketing ösztönzése, a kutatói állomány bővítése, a külföldről hazatérő kutatók hazai kutatási tevékenységeinek támogatása, illetve a vállalkozások magyar és nemzetközi kutatás-fejlesztési és innovációs pályázatokban való részvételének támogatása.

1.1.5. Határon átnyúló gazdasági kapcsolatok, együttműködések dinamizálása, interregionális kapcsolatok fejlesztése

Az Észak-alföldi régió határai mentén - a régió külső periférikus térségeiként - jelenleg hátrányos helyzetű területek érintkeznek egymással, ahol a határokon átnyúló gazdasági, társadalmi, kulturális kapcsolatok, kapacitások jelenleg még nem kellő mértékben kihasználtak. Ennek kezelése érdekében új perspektívákat nyithatnak meg a területi fejlődés terén a korábbi természetes társadalmi-gazdasági vonzáskörzetek revitalizálása, egységes térségként való kezelése, a határmenti kapcsolatok fejlesztése, emellett a határ két oldalán fekvő nagyvárosok gazdasági kapcsolatainak élénkítése, partnerségük erősítése. Az együttműködési lehetőségek között előtérbe kerülnek a határon átnyúló egészségügyi szolgáltatási és szolgáltatói együttműködések (betegmobilitás, szolgáltatás-kijánlással kapcsolatos egészségügyi fejlesztések stb.) fejlesztései. Az Észak-alföldi régió meglévő és jövőben kialakítandó partnerrégiós kapcsolatai biztosítják az alapját a közös interregionális együttműködéseknek, a tudás és tapasztalatok átadásának.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a határon átnyúló és interregionális gazdasági együttműködések ösztönzése, vállalkozások közös fejlesztése, a határon átnyúló és interregionális infrastrukturális háttér kialakítása, a közlekedési infrastruktúra közös fejlesztése, a határon átnyúló és interregionális turisztikai és kulturális kapcsolatok kiszélesítése, a határon átnyúló és interregionális környezet- és természetvédelmi, vízgazdálkodási, katasztrófa-kezelési együttműködések erősítése, az egészségügyi szolgáltatás és szolgáltatói együttműködések közös fejlesztése, a határon átnyúló és interregionális formális és nem formális oktatási, nevelési területeken együttműködések ösztönzése, kapcsolódó közös marketing tevékenység ösztönzése. Az intézkedés keretében valósul meg a partnerrégiókkal közösen szervezett, tapasztalatcserét, gyakornoki programok lebonyolítását tartalmazó közös projektek végrehajtása, közös konferenciák, rendezvények lebonyolítása, nemzetközi pályázatokon való közös részvétel, valamint a brüsszeli képviselőlet létrehozása és működtetése.

1.2. Prioritás: A régió elérhetőségét biztosító interregionális kapcsolatrendszerek fejlesztése

A régió gazdaságának elemi érdeke a regionális gazdasági súlypontterületek és megyeszékhelyektől távolabb eső szubcentrumok gyors, valamint megfelelő kapacitású közlekedési hálózattal való elérhetősége.

Fontos továbbá a régió információs és kommunikációs technológiával való ellátottsága, az internethez való hozzáférés biztosítása, valamint az elektronikus közigazgatás elterjesztése, szolgáltatásainak bővítése.

1.2.1. Intézkedés: A régió közlekedési elérhetőségének javítása, az európai hálózatokba történő bekapcsolódás elősegítése

A régió közlekedési elérhetőségének javításához egyrészt a nemzetközi-, másrészt a belső közúti közlekedési rendszerének fejlesztése járulhat hozzá. Ez jelenti többek között az EU derogációnak való megfeleléshez kapcsolódó fejlesztéseket, a hiányzó közúti kapcsolatok és elkerülők kiépítését, valamint a vasút fővonal és bizonyos vasúti mellékvonalak megújítását, a regionális repülőtér, és a vízi közlekedés infrastrukturális- és szolgáltatásfejlesztését, illetve a közlekedési módok közötti váltás elősegítését.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg az M3-as autópálya mellett az M4-es, valamint az É-D irányú M35-M47 gyorsforgalmi közút és a vasút

fejlesztése, mely együttesen oldja meg az Észak-Alföld közlekedési kapcsolatainak minőségi fejlesztését, hisz az a TEN-T hálózat részét képezi. Az M8-M4 gyorsforgalmi út teljes megvalósulásával új nemzetközi korridort jelent, s jelentős fejlődési perspektívát biztosít az érintett térségek számára, valamint Budapest érintése nélkül biztosítja a nyugati országrészhez való kapcsolódást. Fontos feladat továbbá a debreceni repülőtér továbbfejlesztése, a nemzetközi repülőtér szerepkörének további erősítése, ezen túl a kereskedelmi repülőtérre fejlesztendőnek sorolt repülőterek és szolgáltatásaik fejlesztése. További fontos célterület a Tisza közlekedési potenciáljának vizsgálata, és az arra alkalmas szakaszokon fenntartható módon történő fejlesztése, új átkelők (Záhony, Kisköre, Szolnok keleti híd) építése, meglévők felújítása, valamint a háttér-infrastruktúra fejlesztése.

1.2.2. Intézkedés: A régió virtuális elérhetőségének javítása, az info-kommunikációs technológiai szektor fejlesztése, az információs társadalom fejlesztése

A régió jobb elérhetőségét a közlekedési infrastruktúrán túl az info-kommunikációs infrastruktúra fejlesztése is elősegíti. Az információs és kommunikációs technológiával (IKT) való ellátottság, annak elterjesztése, széleskörű alkalmazása kitörési pontot jelenthet a régió számára.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a sávszélesség és lefedettség minőségi és mennyiségi javítása a településeken belül, az elektronikus közigazgatási feladatok és szolgáltatások kialakítása, bővítése, minél szélesebb körben való elterjesztése, a térségi alapú IKT infrastruktúra és tartalomfejlesztés támogatása a gazdaságfejlesztés terén, illetve települési info-kommunikációs pontok létrehozása.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg az elektronikus közigazgatás és közszolgáltatások, az elektronikus gazdaság fejlesztése, valamint a telekommunikációs, szélessávú informatikai hálózat kiépítése, fejlesztése, az e-egészségügyi, telemedicina rendszer bevezetése, az agrárinformatikai fejlesztések, az információs társadalomhoz kapcsolódó oktató és kutató központok létrehozása, támogatása, a vállalati információs technológia-fejlesztés, illetve a munkaerő-piaci információs rendszer fejlesztése.

1.3. Prioritás: Versenyképes turisztikai termékek és hálózatok kialakítása

A nemzetközi szinten is versenyképes, más régiókéétől megkülönböztethető, egyedi turisztikai arculat megteremtésének alapvető feltétele a sajátos, csak az Észak-alföldi régióra jellemző kínálati elemek létrehozása és fejlesztése, amelyek kiegészíthetik a szomszédos régiók turisztikai kínálatát. A régió adottságaira alapozott vonzerőfejlesztés és innovatív attrakciófejlesztés a komplex termékfejlesztés alapját jelentik, mely hozzájárul a térbeli és időbeni koncentráció csökkentéséhez.

A minőségi turisztikai kínálat bővítése érdekében szükséges az országos, regionális vagy térségi vonzáskörzettel rendelkező turisztikai vonzerők, fogadási feltételek infrastrukturális fejlesztése és kapcsolódó szolgáltatások fejlesztése.

A versenyképes turisztikai fejlesztések alapját elsősorban a régió természeti és kulturális értékeire alapozott turisztikai ágak adják, amelyek kiegészülnek az üzleti és konferenciaturizmus területével. Szükséges a régiós turisztikai marketing tevékenységet továbbfejlesztetni, valamint javítani a turizmus szervezeti és működési feltételeit.

1.3.1. Intézkedés: Turisztikai fogadási feltételek javítása, szolgáltatásfejlesztés

Az Észak-alföldi régió minőségi turizmusfejlesztése érdekében szükséges a turisztikai fogadási feltételek javításához, szolgáltatásfejlesztéséhez kapcsolódó, elsősorban infrastrukturális fejlesztések.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a meglévő, magas minősítésű kereskedelmi szálláshelyeken történő új szállásférőhely-létesítés; meglévő alacsonyabb kategóriájú kereskedelmi szálláshelyek kapacitásnövelése; új, magas minősítésű kereskedelmi szálláshelyek létesítése. A szálláshely-fejlesztéseken túl a szálláshelyeken kínált szolgáltatások körének bővítése, a kapcsolódó marketing tevékenység és szükséges munkaerő képzése, továbbá a turistabarát környezet és a turisztikai információs rendszerek kialakítása, illetve a kapcsolódó informatikai beruházások támogathatóak.

1.3.2. Intézkedés: Turisztikai szervezeti és működési feltételek javítása

A régió turisztikai versenyképességét jelentős mértékben befolyásolja a releváns turisztikai szereplők a hálózati szemlélet kialakítása, valamint a képzett munkaerő megléte. A belső kohézió megteremtése érdekében szükséges a partnerség elvének széleskörű elterjedése és az együttműködés fontosságának felismertetése.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a térségi és helyi turisztikai szervezet-, intézmény- és hálózatfejlesztés, turisztikai hálózatok és turisztikai értékesítési, marketing, információs és fejlesztési együttműködések fejlesztése, a desztinációs menedzsment szervezetek létrehozása és fejlesztése, valamint a turisztikai termékfejlesztésben történő együttműködések támogatása, piaci rések feltárása. Továbbá a turisztikai szakmai szervezetek és közép- és felsőfokú oktató-intézmények által kidolgozott és nyújtott közép- és felsőfokú, valamint speciális, iskolarendszeren kívüli képzések lebonyolítása is az intézkedés részét képezi.

1.3.3. Intézkedés: Észak-magyarországi régió kínálatához kapcsolódó turisztikai termék és vonzerő minőségi fejlesztése

Az intézkedés megalapozza az Észak-magyarországi régióval közösen kialakítandó turisztikai együttműködések, melynek segítségével a két régió turisztikai kínálata együttesen jelenhet meg hazai és nemzetközi piacokon, ezzel biztosítva többletértéket a két régió számára. Az együttműködés alapját a részben eltérő turisztikai potenciálokban (Észak-Magyarország: hegyvidéki karakter, borvidékek, várak, kastélyok; Észak-Alföld: gyógy- és termálfürdők, alföldi táji karakter, gasztronómiai-, vallási-, vízi turizmus és a hozzáköthető rekreációs és szabadidősport tevékenységek) rejlő lehetőségek közös kiaknázása, illetve fenntartható módon történő komplex turisztikai hasznosítása képezi.

Az intézkedésen belül az Észak-magyarországi régióval közösen, regionális intézkedés keretében valósulnak meg a koherens és integrált marketing és kommunikációs akciók, termékfejlesztési tervek, turisztikai klaszterek, a komplex turisztikai csomagok, valamint a programhoz kapcsolódó humán erőforrás-fejlesztések.

1.3.4. Intézkedés: Konferencia-, üzleti-és rendezvényturizmus feltételének javítása

A helyi sajátosságokat bemutató, jelenleg még csak lokális hatású és csekély turisztikai értékű rendezvények koordinációjával, lebonyolításukhoz szükséges infrastrukturális háttérük

megteremtésével, a marketingtevékenységük fejlesztésével fellendülhet a régió konferencia-, üzleti- és rendezvényturizmusa.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósulnak meg a hazai és nemzetközi sport- és egyéb rendezvények, illetve konferenciák helyszíneinek infrastrukturális fejlesztései, a bemutató- és látogatóközpontok fejlesztései, konferenciatermek, kiállítások és rendezvények szervezésére alkalmas területek kialakításai és a kapcsolódó speciális marketingtevékenységek.

1.3.5. Intézkedés: Integrált és koherens regionális turisztikai marketingtevékenység fejlesztése

Az Észak-alföldi régió potenciális turisztikai célpontjainak fejlesztésénél elengedhetetlen a régió ismertségének növelése, kínálatának piacra segítése, a régió specifikumait figyelembe vevő magas színvonalú marketing eszközök kialakítása és hatékony alkalmazása.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében támogatható kommunikációs stratégia kidolgozása és megvalósítása, régiómarketing eszközök fejlesztése, turisztikai márkaképzés, turisztikai információs és telekommunikációs rendszer-fejlesztés, illetve minősítési és foglalási rendszerek összehangolása.

1.4. Prioritás: A régió kulturális és közösségi innovációinak megalapozása, fejlesztése

A regionális munkaerő-piac keresleti és kínálati oldalának találkozása érdekében szükség van a képzési és átképzési rendszerek átfogó fejlesztésére és munkaerő-piaci igényekhez történő igazítására. Cél a szakképzés, a köz- és felsőoktatás piac-orientált átalakítása, valamint az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése, a bolognai elveknek megfelelő felsőoktatási rendszer támogatása.

Az emberek kreativitása jelentős versenyképességi tényező, és az ennek révén kibontakozó szolgáltatások is fontos gazdasági szerepet játszanak. A régiós fejlődés elősegítése érdekében tehát fontos cél a „kulturális ipar” átfogó erősítése, további fejlesztése.

A rurális térségekben élők életminőségének és életesélyének javítása, a népesség-eltartó és -megtartó képesség növelése kiemelt feladat, melyet a vidéki gazdálkodáshoz kapcsolódó tevékenységek diverzifikálása (pl. falusi turizmus, hagyományos kézművesipar stb.), térségi együttműködések, valamint a helyi, térségi identitástudat erősítése segíthet elmozdítani jelenlegi helyzetéből. Az információ és tájékozottság hiánya jelentős problémaként merül fel, melynek megoldására a jövedelemszerzéshez hozzásegítő ismeretek átadása mellett az önszerveződő, közösségfejlesztő, identitás-erősítő, közéleti aktivitást fokozó kezdeményezések támogatása javasolt. A civil szerveződések szerepe különösen a települési környezet és közösség fejlesztésében értékelődhet fel.

1.4.1. Intézkedés: A gazdasági és regionális igényekhez illeszkedő, a régió oktatási vertikumára alapozott oktatási és képzési rendszerek fejlesztése

Az elsődleges munkaerőpiac feltételeihez történő alkalmazkodást a szakképzés, a köz- és felsőoktatás gazdasági igényeknek megfelelő átalakítása, valamint az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése segíti elő, míg a nagy arányú inaktív munkaerő foglalkoztatását a másodlagos munkaerő-piac kiépítése, szélesítése biztosítja. A régió oktatási vertikumára alapozott oktatási és képzési rendszerek fejlesztésének fontos elemét jelenti a

csúcstechnológiát felvonultató berendezések közös, összehangolt használatára létrejött Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK), mint szakképzést folytató intézmények szoros együttműködésben vagy összevontan, ésszerű feladatmegosztásban harmonizált fejlesztése.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a munkaerő-piaci kereslet-kínálat találkozását célzó, piaci igényekre alapozott, TISZK-en kívüli regionális szak- és átképzési programok, rendszerek, intézmények infrastrukturális fejlesztése, a vállalati munkakultúra, szervezetfejlesztés, menedzserképzés, az egyén készségfejlesztését szolgáló nem formális nevelési, oktatási területek támogatása, továbbá a felsőoktatás és a gazdasági szereplők együttműködésének előmozdítása, munkájuk összekapcsolása, illetve az elméleti tapasztalatok gyakorlatba való átültetésének segítése.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a TISZK-ek és a felsőfokú oktatási rendszer fejlesztése, az élethosszig tartó tanulás feltételeinek megteremtése, javítása, a tehetséggondozó kollégiumok fejlesztése, a nevelési-oktatási színvonal romlásának megállítását támogató programok, az innovációhoz kapcsolódó képzések kialakítása és működtetése, technológiai intenzív szakok indítása, nyelvtanulás támogatása, az informatikai készség és eszköz fejlesztése. Ezen intézkedések keretében valósul meg továbbá a felsőoktatási intézmények új tananyag, tanmenet kidolgozásának, taneszköz szükséglet beszerzésének, humán erőforrás szükséglet felmérésének és képzési eredmények hatástanulmány-készítésének támogatása.

1.4.2. Intézkedés: A régió kulturális, művészeti kreatív kezdeményezéseinek fejlesztése

A regionális gazdasági nehézségek – melynek egyik fő oka a klasszikus értelemben vett ipari termelés volumenének csökkenése – enyhítése érdekében a gazdaságfejlesztésnek egyre inkább az emberek aktivitására és kreativitására kell támaszkodnia, mely főként az emberi cselekedeteket átható kultúrára épül. Ezért fontos a jelentős hozzáadott értékkel jellemezhető kulturális- és kreatív ipar jelen intézkedésen belüli fejlesztése.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a kreatív, kultúrával foglalkozó tantárgyak szerepének megerősítése, a kreatív ipart megalapozó iskolán kívüli tehetséggondozás, illetve a kulturális, művészeti, „kreatív” termékek előállításának, piacra jutásának, értékesítésének elősegítése, kapcsolódó marketingtevékenységek támogatása.

1.4.3. Intézkedés: A régiós civil társadalom önfenntartó képességének növelése, együttműködéseinek megerősítése.

A rurális térségekben élők életminőségének, életesélyének javítása, tájékozottságának növelése jelentős feladat, melynek megoldására a jövedelemszerzéshez hozzásegítő ismeretek átadása mellett az önszerveződő, közösségfejlesztő, identitás-erősítő, közéleti aktivitást fokozó stb. kezdeményezések támogatása szolgálhat. A civil szervezetek által nyújtott programok, szolgáltatások megfelelő infrastrukturális háttér nélkül azonban kevésbé elérhetőek. Az erős, fejlett civil társadalom kiépítése tehát az egyik fő záloga a régió fejlesztésének, különösen a közösség fejlesztésének.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében a hátrányos helyzetű lakosság érdekeit szolgáló civil szervezetek infrastrukturális háttérének fejlesztése, kapcsolódó szükséges

eszközök, berendezések beszerzése, regionális civil kezdeményezések, rendezvények, programok támogatása.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati intézkedés keretében valósul meg a civil, önkéntes és közéleti létre nevelő programok, módszerek kidolgozása és megvalósítása; a civil szervezeteknek szolgáltató, azokat fejlesztő szervezetek képzési támogatása; a civilek és szervezeteiket tájékoztató műsorok, folyóiratok, kiadványok támogatása; regionális és kistérségi civil találkozók és fórumok támogatása; települési, ifjúsági önkormányzatok létrehozása, iskolai demokrácia megteremtése és fejlesztése.

4.2.2. A stratégia 2. specifikus célja: A régió természeti, környezeti rendszereinek kialakítása, fejlesztése, megőrzése és fenntartható használata, a környezet értékékként való kezelése. („Öko-régió”)

A szükséglet bemutatása:

A helyzetfeltárás során feltárt szervezeti és intézményi igények, elvárások rámutatnak arra, hogy a társadalmi-gazdasági fejlődést befolyásoló tényezők között az Észak-alföldi régió számára kiemelt fontosságú az „élhető” régió megteremtése, azaz **a természeti és épített környezet védelme és fenntartható használata.**

A régió természeti-környezeti állapotát számos folyamat, vagy hiányosság veszélyezteti. Ezek közül az egyik legjelentősebb a régió vízkészleteinek veszélyeztetettsége, nem kielégítő állapota, a komplex vízgazdálkodási rendszerek működésének hiányosságai, ideértve az infrastrukturális elégtelenségeket.

A régióban a **szennyvíz-elvezetés és -kezelés** jelentősen elmarad a közüzemi ivóvízellátás szintjétől, amely a sérülékeny vízbázisokat is veszélyezteti. A régió nagy részén a rétegvízből nyert **ivóvíz minősége** a rétegeredetű szennyeződések következtében nem felel meg a vonatkozó EU Direktíva (83/98/EC) hazai adaptációját jelentő 47/2005. (III. 11.) Kormányrendelet érvényes előírásainak.

A régió lakossága létbiztonságának és a régió versenyképességének, a működő tőke térségbe vonzásának is alapvető feltétele a biztonságos környezet kialakítása. Az elmúlt évek tragikus árvízkatasztrófái miatt a vízgazdálkodás fejlesztési feladatainál hangsúlyozottan jelenik meg a régióban az **árvízi biztonság** fokozása, amely a régió teljes Tisza szakaszát és környezetét érintő Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése Program komplex árvízvédelmi infrastrukturális fejlesztésein keresztül valósulhat meg.

Az árvízvédelem mellett a mezőgazdasági területek és a települések további védelme érdekében súlyos problémaként jelentkezik a **belvíz elleni védelem** hiányossága. A belvízvédelmi művek fejlesztése elsősorban a mezőgazdaság igényeinek messzemenő figyelembe vételével az ökológiai szempontok következetes érvényesítésével ütemezhető.

A tervezési időszakban a tudományos igényű előrejelzések alapján az éghajlatváltozás, az időjárási szélsőségek gyakorisága és az ezek által okozott károk nagysága jelentősen megnő, így térben és időben egymáshoz közel fordulhat elő ár-, belvíz és aszály. Az intenzíven gazdálkodó, profitorientált mezőgazdasági régiókban az öntözés az élelmiszerbiztonság és minőség alapja. Az átmeneti mezőgazdasági zónákban az agroökológiai folyosók, a természetvédelmi területeken a nedves élőhelyek vízellátottságát kell továbbfokozni. Csak egységes, az EU Víz Keretirányelvének megfelelően lehatárolt víztestekre és vízgyűjtőkre alapozott, **komplex vízkészlet-gazdálkodás** megvalósításával lehet ezen környezeti veszélyeket csökkenteni.

További fontos környezetvédelmi problémát jelent a települési környezet vonatkozásában a **kommunális szilárd hulladék** volumenének erőteljes növekedése, az egyes hulladékok kezelésének megoldatlansága, a kommunális hulladékok szelektív gyűjtésének és újrahasznosításának alacsony foka.

Települési szinten egyre nagyobb mértékben jelent gondot a **levegő szennyezettsége**, valamint a települések **zajterheltségének növekedése**, ami elsősorban a növekvő volumenű közlekedés eredménye.

Az Észak-alföldi régió számos unikális **természeti értékkel** és vonzerővel (pl. Hortobágy, Tisza és holtágai, Tisza-tó, Ecsedi-láp, debreceni Nagyerdő, továbbá ártéri erdők, tájvédelmi körzetek, természetvédelmi területek, Natura 2000 területek stb.) rendelkezik, ám jelenleg

területi védelmük, rehabilitációjuk, megfelelő kezelésük és környezettudatos hasznosításuk nem megoldott (pl. Tisza-tó feliszapolódása, holtágak rehabilitációjának elmaradása, Nagyerdő vízrendezésének elmaradása stb.).

A régióban nem kellő mértékű a **környezettudatos gondolkodás**, ami pedig elengedhetetlen feltétele a környezetvédelmi infrastruktúra megfelelő működtetésének, a természeti és környezeti értékek védelmének, megőrzésének és fenntartható használatának.

A régió környezeti állapotát veszélyeztető és szennyező **hulladékok újrahasznosítása**, a feldolgozásban részt vevő, illetve a feldolgozóipar folyamataihoz beszállítóként kapcsolódó vállalatok működése jelenleg alacsony szintű a régióban. Nem elterjedt továbbá a **környezetkímélő**, hulladékszegény „Tisztább Termelési Technológiák”, az **anyag- és energiatakarékos**, illetve területkímélő **termelési eljárások** alkalmazása, valamint alacsony színvonalon vannak jelen a megújuló és alternatív energiatermeléshez kapcsolódó iparágak.

A régió gazdasági versenyképességét a jövőben nagymértékben befolyásolni fogja az energiafüggőség. A régió jelentős potenciállal rendelkezik a **megújuló és alternatív energiahordozók** (főleg a biomasza, geotermikus energia, illetve a nap- és szélenergia) terén, de hasznosításuk országos és regionális szinten egyaránt kismértékű. A régió termőterületéből a uniós tagság következtében jelentős nagyságú területek más művelési ágban lesznek hasznosítva, ami jó alapot nyújthat a biomasza alapú energiatermeléshez. A régió gazdag termálfvíz-készlete, valamint a geotermikus gradiens magas értéke szintén kedvező feltételeket nyújt a geotermikus energia hasznosításához.

A természeti értékek gazdagsága számos lehetőséget biztosít a fenntartható, a természet terhelhetőségét maximálisan figyelembe vevő **természetközeli turizmus** (öko-, aktív-, kerékpáros-, horgász-turizmus stb.) számára, amely azonban ma még nem kellőképpen, illetve nem fenntartható módon kihasználta. Ezért a terhelhetőséget maximálisan figyelembe vevő turisztikai hasznosítás elősegítheti ezen területek gazdasági fejlődését, másrészt hozzájárul a lakosság környezeti-természeti szemléletének pozitív irányú változásához. A fejlesztéseket a nemzetközi szinten egyre inkább erősödő és felértékelődő természetközeli és ökoturizmus is indokolja.

A specifikus cél bemutatása:

Az „Öko-régió” specifikus cél a régió lakossága és gazdasága számára az egészséges, tiszta, rendezett és biztonságos természeti és települési környezet kialakítását, védelmét és hosszú távú fenntarthatóságát fogalmazza meg.

Ezen célkitűzés elérésében központi szerepet tölt be a felszín alatti és felszíni vizek védelme, jó állapotuk elérése és megőrzése, környezetbarát és fenntartható módon történő hasznosítása, valamint a vizek kártétele elleni hatékony védelem.

A természeti és környezeti értékek védelméhez, megőrzéséhez és fenntartható használatához szükséges egyrészt ezen értékek megismertetése a régió lakosságával, másrészt a környezetkímélő termelési rendszerek elterjesztése, és a megújuló és alternatív energiahordozók növekvő arányú felhasználása.

A régió környezeti állapotának javítása érdekében jelentős szerepet kell kapnia a főbb környezetvédelmi problémák megoldásában a „csövégi” megoldások mellett a megelőzésnek a „szennyező fizet”-elv érvényre juttatásának, a szubszidiaritás elvének, valamint a regionális és az ágazatokon belüli környezetvédelmi intézkedések megfelelő összehangolásának.

2.1. Prioritás: A régió környezeti állapotának megóvása és fenntartható fejlesztése, biztonságos környezet megteremtése

A prioritás tartalmazza az egészséges környezet megteremtése érdekében a környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztését, ezen belül a korszerű szennyvízkezelés megvalósítását, a korszerű hulladékgazdálkodás feltételeinek megteremtését, az egészséges, minden településen az EU-s normáknak megfelelő ivóvíz biztosítását, valamint a települések levegőminőségének javítását, zajterhelésének csökkentését.

A régió sajátos hidrogeográfiai helyzetéből adódóan kiemelten fontos az áradások ciklikusságához alkalmazkodó, nemzetközi együttműködésen alapuló gazdaságos és biztonságos vízkár-elhárítási rendszer kialakítása. Ezért a prioritás tartalmazza egyrészt a Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése Programhoz igazodóan az árvizek elleni védekezést, másrészt a termelés és a lakosság biztonsága érdekében a korszerű belvízvédelmi rendszerek kiépítését és fejlesztését és a felszíni csapadékvíz elvezetését. Ugyanakkor az időszakos vízbőség elleni védekezés, illetve az aszályos időszakok előfordulása miatt szükséges a vízgyűjtő alapú komplex vízgazdálkodás megteremtése. A helyenként előforduló leszakadó partfalak elleni védelem is ezen prioritás keretében oldható meg.

A prioritás tartalmazza a megfelelő állapotú ökológiai rendszerek elérése és fenntartása érdekében a tájak, természeti értékek, területek védelmét, megőrzését, rehabilitációját is.

A fenti elemekhez szorosan kapcsolódik a társadalom környezettudatos gondolkodásának, viselkedésének kialakítása és javítása, valamint a környezeti informálás, azért, hogy a lakosság valóban értéként tekintse és kezelje a természeti és épített környezetét.

2.1.1. Intézkedés: A környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése

Az intézkedés keretein belül valósulhat meg az egészséges települési környezet feltételeit jelentő infrastrukturális hálózatok kiépítése.

Regionális intézkedés keretében valósul meg a 2000 „lakosegyenérték” alatti települések korszerű hagyományos vagy alternatív technológiával történő szennyvízkezelése és folyékony kommunális hulladékainak kezelése, valamint a térségi hulladékgazdálkodási programokban nem kezelt települési szilárdhulladék lerakók, állati döngutak és iszaptavak rekultivációja, elsősorban az érzékeny, sérülékeny és védett természeti területeken. Továbbá regionális intézkedés hatáskörében támogatható a főközlekedési közút- és vasútvonalak mentén az urbanizációs eredetű levegő- és zajszennyezés elleni védelem helyi fejlesztése is.

Az intézkedésen belül ágazati fejlesztések keretében valósul meg a 2000 „lakosegyenérték” feletti, derogációs kötelezettségek alá tartozó települések korszerű szennyvízkezelése elsősorban az érzékeny, sérülékeny és védett természeti területeken, a korszerű térségi hulladékgazdálkodás kialakításához kapcsolódóan korszerű hulladéklerakók, hulladékégetők építése, a hulladékok újrahasznosításához szükséges feltételrendszer kialakítása, a szelektív hulladékgyűjtés térségi fejlesztései (térségi hulladékudvarok, kezelők, kapcsolódó szemléletformáló akciók stb.), a térségi ISPA és Kohéziós Alap hulladék-programokba tartozó korszerűtlen és illegális hulladéklerakók felszámolása, rekultivációja. Ágazati fejlesztések keretében kerül megvalósításra a derogáció alá tartozó, az EU előírásoknak nem megfelelő minőségű ivóvízzel rendelkező településeken a regionális ivóvíz-minőség javító program keretében az egészséges ivóvíz biztosításához szükséges technológia fejlesztése, a vezetékhalózat korszerűsítése, valamint ahol szükséges, áttérés más vízbázisra.

2.1.2. intézkedés: A környezetbiztonság javítása

Az intézkedés támogatja a vizek kártétele elleni védelem biztosításához, valamint ezek megelőzéséhez kapcsolódó infrastrukturális fejlesztéseket, illetve a vizek megfelelő minőségére irányuló fejlesztéseket.

Regionális intézkedés keretében jelenik meg a leginkább veszélyeztetett belvíz-öblözetekben, mély fekvésű területeken a települések belterületén és a külterületi állami főművekhez kapcsolódóan a bel- és csapadékvíz elleni védelem infrastruktúrájának kiépítése, korszerűsítése, valamint a bel- és csapadékvízzel való gazdálkodás feltételeinek megteremtése. Fontos továbbá a felszíni és felszín alatti vizek minőségét veszélyeztető szennyező források monitoringjára, jelzésére és kizárására irányuló fejlesztések, valamint a veszélyes partfalak védelmét szolgáló fejlesztések megvalósítása.

Várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg a Tisza vízrendszeréhez kapcsolódóan az árvízvédelmi fejlesztések (Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése - VTT), az aszály elleni védekezéshez kapcsolódóan a vízvisszatartásra is fókuszáló, vízgyűjtőterületekre alapozott komplex vízgazdálkodás kialakítása, a vízminőségi komplex fejlesztések és vízvédelmi beruházások megvalósítása, a kapcsolódó monitoring rendszer kiépítése, valamint a szennyezett területek kármentesítése.

2.1.3. intézkedés: Ökológiai rendszerek védelme

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg a helyi jelentőségű védett természeti területek, természeti értékek, a különleges táji elemekben gazdag tájak és holtágak, a regionális és országos jelentőségű természetvédelmi területekhez, tájvédelmi körzetekhez, Nemzeti Parkokhoz kapcsolódó ökológiai rendszerek (pl. Natura 2000 területek stb.), talajok védelmére, megőrzésére, őshonos fa- és cserjefajokkal történő erdőtelepítésekre rehabilitációjára és megismerésére irányuló fejlesztések, amelyek hozzájárulnak a természeti értékek fenntartható kezelése mellett azok bemutatásához, a régió lakossága környezeti tudatosságának növeléséhez. Továbbá az intézkedés tartalmazza a vízgyűjtők-szemléletű komplex vízgazdálkodásra és vízrendezésre, vízbázisok védelmére, vizes élőhelyek kialakítására és fenntartására vonatkozó fejlesztéseket egyaránt.

Az intézkedés tartalmazza a védelem, megőrzés és bemutatás infrastrukturális fejlesztéseit, valamint a bemutatáshoz kapcsolódó adatbázisok, oktatási anyagok kifejlesztését egyaránt.

2.1.4. intézkedés: A környezettudatos társadalom kialakítása a régióban

A fenntartható környezetgazdálkodást elősegítő cél teljesülése döntő mértékben függ a környezeti rendszer részét képező, azt alkalmazó emberi tényezőtől, ezért kiemelten fontos az intézkedés keretében a környezettudatosság növelése. A környezeti tudatformálásnak túl kell lépni az oktatási rendszer keretein, hogy a közösségi élet minden területén érvényesülhessen. A problémák felvetésén túl biztosítani kell a lakosság és intézmények számára az őket érő környezeti hatások értékelését és a számba vehető alternatívák megismerését. Növelni kell a környezeti információk széleskörű és lehetőleg azonnali hozzáféréseinek lehetőségét.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg az oktatási rendszer keretei között és azon túllépő, a lakosságot, döntéshozókat, intézményeket megcélzó

környezeti oktatási-nevelési programok végrehajtása, a környezeti informálás intézményi rendszerének, kiemelten az erdei iskoláknak a fejlesztése. Az intézkedés keretében nyílik lehetőség a civil szervezetek és környezetvédelmi hatóságok közötti együttműködésre a környezeti információk publikálása és a környezeti szemléletformálás területén.

2.2. Prioritás: Környezeti adottságokra épülő gazdasági tevékenységek környezeti szempontból fenntartható fejlesztése

A prioritás tartalmazza egyrészt a természeti környezetet veszélyeztető folyamatok csökkentésére irányuló a környezetvédelmi és –gazdálkodási ipar ösztönzését, ami lehetővé teszi a környezetkímélő termelési rendszerek, az anyag- és energiatakarékos technológiák elterjedését, a szennyező-anyagok nyersanyagként történő újrahasznosításával a környezeti terhelés csökkentését.

Másrészt a prioritás keretében valósulhat meg a környezeti adottságok gazdasági, elsősorban a régió sajátosságaihoz igazodóan energetikai és turisztikai hasznosítása, ami elősegíti a fenntartható módon folytatható terület- és környezeti erőforrás-használat elterjedését.

A régió területi adottságai, környezetgazdálkodási potenciálja kedvező alapot biztosít a minimális környezeti terheléssel járó – a fosszilis energiahordozók arányának csökkenését biztosító – megújuló és alternatív energia előállításához kapcsolódó fejlesztések megvalósításához. A régió endogén potenciáljai különösen kedvező lehetőséget biztosítanak szántó művelésből várhatóan kivonandó területeken energetikai célú, vagy alternatív biomassza-termelés elterjesztésére, a régió gazdag termálvíz-készletére alapozott geotermikus energiájának, továbbá a nap- és szélenergiának hasznosítására. A prioritás keretében a megújuló és alternatív energiahordozókra alapozott feldolgozó, energiatermelő rendszerek elterjesztése javítja a régió energiatermelésében a környezetbarát megújuló energia előállításának arányát és biztosítja a környezetterhelés csökkentését.

Továbbá a természeti és az épített környezeti értékek fenntartható hasznosítását biztosíthatja a természetközeli és természetbarát, minőségi turizmus megteremtése a terhelhetőség maximális figyelembevételével

A régióban meghatározó a mezőgazdasági földhasználat, másrészt a természetvédelmi területek jelentős hányadán is agrártevékenység folyik, így az agrár-környezetvédelmi szempontok érvényesítése is fontos a mezőgazdasági termelés során.

2.2.1. intézkedés: Környezettechnológiai ipar megteremtése

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében támogatható a helyi és regionális környezetvédelmi klaszterek, együttműködések kialakulása, a környezettechnológiai transzfer-tevékenység ösztönzése, a vállalati termelési és irányítási tevékenységek környezetvédelmi célú összehangolása.

A régió környezeti állapotát veszélyeztető és szennyező szilárd és folyékony hulladékok egyszerű összegyűjtése kezelése és lerakása a környezet erőteljes károsítása nélkül nem fenntartható; a megelőzés mellett egyre inkább azok újrahasznosítására kell törekedni. Így az ágazati fejlesztések között kiemelten fontos a hulladékokat feldolgozó, újrahasználó („reuse”) vagy újrahasznosító („recycle”) ipar megteremtése, a feldolgozásban részt vevő, illetve a

feldolgozó és újrahasznosító ipar folyamataihoz beszállítóként kapcsolódó vállalatok működésének elősegítése.

Továbbá az intézkedés keretében valósul meg a nem környezetbarát termelési rendszerek esetében a környezetkímélő, hulladékszegény, anyag és energiatakarékos, ún. Tisztább Termelési Technológiák, valamint terület- és környezetkímélő termelési eljárások elterjesztése.

A megújuló és alternatív energiatermeléshez kapcsolódó iparágak fejlesztése szintén hozzájárul a régió környezeti állapotának javításához.

2.2.2. intézkedés: Megújuló és alternatív energiahordozók arányának növelése a régió energiatermelésében, az energiahatékonyság növelése

Az intézkedés hangsúlyozza a régió energiaellátásában a megújuló és alternatív energiahordozókra alapozott energiatermelés arányának növelését, valamint az energiahatékonyság javítását. Ezt azokra az energiahordozókra lehet alapozni, amelyekkel az Észak-alföldi régió viszonylag bőséges ellátott. Így a biomasszára elsősorban a kedvezőtlen adottságú, élelmiszertermelésre kevésbé alkalmas területeken, a geotermikus energiára a régió teljes területén, a napenergiára, valamint elsősorban a Kárpátokhoz közel eső, nagyobb szélgyakorosságú és szélerősségű ÉK-i területeken, valamint a DNY-i területeken a szélenergiára.

Mind a lakosság, mind a közintézmények és a gazdasági termelőszféra esetében is biztosítani kell az energiafelhasználás racionalizálását, az épületek korszerűsítését, ami hozzájárul a környezetterhelés és –szennyezés csökkentéséhez.

Az intézkedésen belül ágazati fejlesztések keretében valósul meg a biomassza alapú energiahordozók (energiaültetvények, mezőgazdasági és ipari melléktermékek) megtermelésének és előkészítésének támogatása, a biomassza, geotermikus energia, nap- és szélenergia alapú hő- és villamosenergia-termelő rendszerek kiépítése, illetve fosszilis energiahordozókat feldolgozó erőművek blokkjainak, távfűtőrendszereknek az átállítása megújuló és alternatív energiahordozók fogadására. Az intézkedés egyaránt tartalmazza hálózatba termelő, térségi ellátást biztosító és helyi igényeket kielégítő (pl. helyi intézmények ellátása, tanyák villamosítása) energiatermelő rendszerekhez kapcsolódó fejlesztéseket.

A biomassza termeléshez kapcsolódóan az intézkedés tartalmazza a biológiai eredetű üzemanyagok előállításához kapcsolódó fejlesztéseket.

Az intézkedésen belül fontos szerepet kap az energiatermelés mellett mind a lakosság, mind a közintézmények és a termelőüzemek esetében az energiahatékonyság növelését szolgáló, az épületek energetikai korszerűsítését jelentő fejlesztések.

2.2.3. intézkedés: Természeti és környezeti értékekre alapozott turizmus fejlesztése

Az Észak-alföldi régióban jelenlévő egyedülálló természeti vonzerők (Hortobágy, Tisza és mellékfolyói, Tisza-tó, Szatmári-síkság, Beregi-síkság, stb.) fontos turisztikai és rekreációs potenciált képviselnek és az ezen természeti értékekre alapozott környezettudatos fenntartható turizmusfejlesztés helyenként nemzetközi viszonylatban is fizetőképessé keresletre támaszkodhat. A régió természeti és környezeti értékeinek fenntartható turisztikai hasznosítása a szomszédos régiókkal, elsősorban az Észak-magyarországi régióval közösen kialakítandó turisztikai hálózatban teljesebben ki.

Regionális intézkedés elemeit alkotják a természeti értékekre alapozva az öko- és aktív turizmus, ezen belül kiemelten az országos EUROVELO hálózathoz csatlakozó, vagy OTRT nyomvonalba illeszkedő, vagy kapcsolódó regionális és helyi kerékpáros turizmus feltételrendszerének a fejlesztése, illetve az örökségvédelem szempontjából jelentős természeti értékeket bemutató kastélyparkokra, bemutatóhelyekre, kisvasutakra irányuló fejlesztések. Az intézkedés továbbá tartalmazza vízi turizmushoz kapcsolódó fejlesztéseket, illetve az attrakciókhoz kapcsolódó magas színvonalú szálláshelyek kialakítását. Kiemelten fontos az egyedi turisztikai elemek és a komoly turisztikai potenciállal rendelkező turisztikai célterületek hálózatos kezelése, programszervezés, komplex turisztikai programcsomagok kialakítása.

Ágazati intézkedések keretében valósul meg a természeti értékekre alapozott természetjáró, horgász- és lovasturizmus feltételrendszerének fejlesztése, valamint az országos EUROVELO kerékpárút-hálózat kiépítése. Az Észak-alföldi régióban kiemelten fontos, a falusi örökséghez kapcsolódó agro- és falusi turizmus szintén ágazati programok részét képezi.

4.2.3. A stratégia 3. specifikus célja: A régióban az egészséges élet lehetőségeinek biztosítása, a kapcsolódó endogén potenciál hasznosítása. („Egészséges-régió”)

A szükséglet bemutatása

A születéskor várható átlagos élettartam a régióban alacsonyabb az országos átlagnál, ami tükrözi a lakosság kedvezőtlen egészségi állapotát. A szociális és az egészségügyi ellátás rendszerére az infrastrukturális hiányosságokon túl az alapellátáson belüli erőteljes térségi különbségek, valamint a járó- és a fekvőbeteg ellátás nagyfokú koncentrációja jellemző. Az egészségügyi alapellátás elérhetősége a régió falvaiban a rossz közlekedési feltételek, illetve az átlagosnál nagyobb ellátási körzetek miatt erősen korlátozott.

Az Észak-alföldi régió gazdasági fejlettségének növeléséhez, valamint a régióban az egészséges élet feltételeinek javításához szükséges a meglévő kapacitások és potenciálok kihasználása, amelynek révén lehetővé válik egy komplex egészség-vertikum kialakítása. Ennek elemei alapozhatók a régió természeti értékeire (felszíni és felszín alatti vizekre – elsősorban a termálkincsre), a turisztikai lehetőségekre, az egészségügyi tudáscentrumokra, képzési struktúrákra és kapcsolódó K+F tevékenységekre, valamint olyan területekre, amelyek kiegészítik a fentieket (pl. biogazdálkodás, uszodatechnika, stb.).

A specifikus cél bemutatása:

Cél, hogy a régió lakossága hosszabb, egészségben eltöltött életet tudjon megélni, fizikális és mentális egészségi állapota javuljon. Az egészségi állapot javítása a társadalmi tőke növelése révén az elmaradott térségek felzárkóztatásának is záloga. Cél továbbá - az egészséges társadalom és munkaerő kialakításán túl - a természeti értékek egészség- és tudásközpontú hasznosítása és fejlesztése, komplex egészség-vertikum kialakítása, valamint az ehhez szükséges humán erőforrás és megalapozó kutatás-fejlesztés. Mindezen célok elérése hozzájárul ahhoz, hogy az Észak-alföldi régió Kelet-Közép-Európa egészség- és rekreációs központjává váljon.

3.1. Prioritás: A lakosság egészségi állapotának javítása

Az egészségi állapot javulásához a helyi szükségletekhez igazított, korszerű egészségügyi ellátórendszer és szolgáltatások, az egészséges életmódhoz szükséges információk, a rekreációs és szabadidősport tevékenységek, valamint az egyének és közösségek egészségtudatosságának bátorítása, a megelőzés és rehabilitáció feltételeinek kialakítása, az egészséges életvitelt támogató természetes és mesterséges környezet vezet.

3.1.1. Intézkedés: Az egészségügyi ellátórendszer helyi szükségletekhez történő igazítása

A régióban az egészségügyi ellátórendszer területi eloszlásában meglévő jelentős különbségeket – igazítva a helyi szükségletekhez – csökkenteni szükséges. Az alap- és ügyeleti rendszer teljeskörű kialakítása, fejlesztése, komplex egészségügyi szolgáltató rendszer fejlesztése indokolt a térségi szükségletekhez és a meglévő kapacitásokhoz igazítva a legmagasabb szintű ellátást nyújtó klinikai központoknak a régió egészségügyi szolgáltatóival történő együttműködésére alapozva.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a térségi alapon szervezett, lakossághoz közeli egészségügyi rendszer és a fejlett infrastruktúrájú intézményrendszer (pl. épület-felújítás, -átalakítás és eszközállomány korszerűsítés, bővítés stb.).

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg az új, illetve egészségügyi fekvőbeteg ellátó intézményekhez kapcsolódó járóbeteg-szakellátó intézmények infrastrukturális fejlesztése, a fekvőbeteg-ellátó intézmények fejlesztése, a sürgősségi betegellátás fejlesztése, az ápolási, házi szakápolási rendszer fejlesztése, az onkológiai fejlesztések, az időskori és hospice ellátások fejlesztése, amelyek magukban foglalják az infrastrukturális és tartalmi fejlesztéseket, informatikai és gép, műszer, eszközellátásokat is.

3.1.2. Intézkedés: Megelőzés, mozgáskultúra fejlesztése, rehabilitáció feltételeinek javítása

Az egészséges életmóddal kapcsolatos ismeretek bővülése, gyakorlatának elterjesztése, valamint az egészségnevelés és a prevenció hozzájárul a lakosság egészségi állapotának javításához. A sportolás fontos szerepet játszik a fizikai és mentális egészség megőrzésében, az egészségtudatos magatartás kialakításában, a népesség gazdasági aktivitásának előmozdításában, pozitív hatással bír a tanulási képességre, a foglalkoztatottak termelékenységére.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg az egészségügyi rehabilitációhoz kapcsolódó intézményfejlesztés, preferáltan az egészségturizmushoz kapcsolatan.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg a lakosság közeli szűrési programok, a komplex egészségnevelési, felvilágosító programok, az egészséges életmód elemeinek terjesztése, az iskolai programokba mentálhigiénés szakemberek rendszeres bevonása, az egészségnevelés iskolai tantervekbe illesztése, a drog- és alkohol prevencióhoz és szenvedélybetegek ellátásához kapcsolódó intézmények, programok létrehozása, a tömegsport és a diáksport fejlesztése, a lakosság szabadidős, rekreációs sporttevékenységének ösztönzése az egészségmegőrzés és a prevenció érdekében, a komplex betegségmegelőző központok létrehozása, az iskolai tornatermek divatsportolásra alkalmassá tétele, a települési, kistérségi egészségtervek, egészségi állapot felmérések készítése.

3.2. Prioritás: A régió potenciáljára, természeti adottságaira alapozott komplex egészség-vertikum kialakítása

A prioritás tartalmazza mindazon egészségiparhoz kötődő intézkedéseket, melyek hozzájárulnak a népesség egészségi állapotának javításán túl az Észak-alföldi régió versenyképességének növekedéséhez. Ennek elemei egyrészt az egészségiparhoz kapcsolódó termék- és szolgáltatási piac fejlesztése, a kvalifikált humán erőforrás biztosítása, másrészt a természeti értékekre alapozott egészségmegőrző és -fenntartó turizmusfejlesztés, komplex turisztikai programcsomagok kialakítása. Az egészségturizmus (gyógy- és termálturizmus, a wellness, rekreációs tevékenység) fejlesztését egyfelől megalapozzák a régió kedvező adottságai (gyógyhatású termálvizek), másfelől az egyre inkább felértékelődő egészséges életmód elterjedése, továbbá a K+F eredmények egészségvertikum kialakításában, fejlesztésében való alkalmazása. Ennek megfelelően a régió vezető turisztikai terméke a termálvízre alapuló egészségturizmus.

3.2.1. Intézkedés: Egészségiparhoz kötődő kutatás-, termék és vállalkozásfejlesztések támogatása

Az intézkedés tartalmazza az olyan egészségiparhoz kapcsolódó iparágak fejlesztését, amelyeknek a régióban kedvező adottságai, hagyományai vannak, például gyógynövények termesztése, a gyógynövény-termesztésre alapozott gyógyhatású készítmények, kozmetikumok gyártása, régió-specifikus agrártermékekre alapozott biotermékek kifejlesztése, termelése és feldolgozása, funkcionális élelmiszerek felhasználása a megelőző, gyógyító munkában, szállodák és gyógy-termálfürdők technológiai fejlesztéséhez kapcsolódó termékek létrehozása stb.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a K+F eredmények piacra jutásának támogatása, az együttműködések támogatása a régió-specifikus, az egészséges életvitelt elősegítő termék- és technológiafejlesztésben (gyógytermékek, biotermékek, termálvízből előállítható termékek stb.), valamint kísérleti jellegű fejlesztések.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg a kutatás-fejlesztéshez kapcsolható infrastruktúrális és technológiai fejlesztések, humán innovációs fejlesztések, módszertani kutatások támogatása, innovatív terápiás eljárások kidolgozása, alkalmazásának elősegítése, gyógynövény termesztésre alapozott gyógyhatású készítmények, kozmetikumok gyártásának elősegítése, valamint a nemzetközi kutatási programokban való részvétel támogatása.

3.2.2. Intézkedés: Egészséghez kapcsolódó képzési rendszerek kialakítása

A régiós lakosság egészségi állapotának javításához szükséges az egészséghez tartozó képzési rendszer fejlesztése, speciálisan az egészségügyi ellátórendszer működésének egyik alapját jelentő, magasan kvalifikált humán erő-forrás biztosítása, valamint a termálvízre épülő gyógy-, termál- és wellness-turizmushoz kapcsolódó képzések (pl. balneológia, gyögmasszázs, akupunktúra) támogatása.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a térségi integrált szakképző központokon kívüli egészségügyi és turisztika szakképzés elősegítése, infrastruktúrájának fejlesztése.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg az új, hiányszakmákhoz kapcsolódó képzések indítása (rehabilitációs, sürgősségi stb.), az oktatási struktúra módosítása, a nyelvi képzések, illetve egészségügyi humán erőforrás monitorozó központok kialakítása.

3.2.3. Intézkedés: Egészség-turizmus feltételrendszerének fejlesztése, valamint komplex turisztikai, egészségmegőrző és -fenntartó termékek kialakítása

A régió fejlődésének egyik kitörési pontja lehet az egészségturizmus, mely az egészségügyi ellátórendszer fejlesztése mellett turisztikai jellegű fejlesztéseket is megkíván. A fenntartható, magas hozzáadott értékű, komplex turisztikai szolgáltatások kialakítása, a fogadóképesség mennyiségi és minőségi bővítése, a termál- és gyógyfürdők infrastruktúrájának fejlesztése, működésük hatékonyságának javítása, mind hozzájárul egy világviszonylatban is jelentős egészségturisztikai vertikum kialakításához. A fejlesztéseket és a kialakítandó arculatot a

megcélzott vendégkör szerint differenciálni, a régiós versenyelőnynek számító egészségügyi aspektusokat előtérbe kell hozni, illetve a minőségi turizmus felé elmozdulni szükséges.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a gyógy- és termál-turisztikai termékek és szolgáltatások fejlesztése, a komplex programcsomagok kialakítása, a termál- és gyógyfürdők korszerűsítése, bővítése, infrastruktúrájának fejlesztése, a fedett területek növelése, kiegészítő szolgáltatások, a rehabilitációs központokhoz tartozó turisztikai fejlesztések támogatása, a turisztikai és az egészségügyi szolgáltatások együttes fejlesztése.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg a kezelésekhez, gyógyászati szolgáltatásokhoz kapcsolódó finanszírozási rendszerek átstrukturálásai.

4.2.4. A stratégia 4. specifikus célja: A régió versenyelőnyeire alapozott piacvezérelt és innováció-orientált agrárvertikum kialakítása. („Agrár-régió”)

A szükséglet bemutatása

Az Észak-alföldi régió Magyarország agrárfejlesztése szempontjából súlyponti stratégiai területet képez. Az ország mezőgazdasági területének 21,8%-át köti le, s ezzel a magyarországi régiók között – a Dél-Alföld után – a második legnagyobb. A GDP, a vállalkozási szerkezet és a foglalkoztatás alapján a régió mindhárom megyéjében az országos átlagnál fontosabb szerepet tölt be a mezőgazdaság. A régió szerepe meghatározó az ország mezőgazdaságában. Az ágazat belső adottságai, tradíciói és hosszú távú versenyelőnyei miatt előreláthatólag az EU átlagnál magasabb arányt fog képviselni a gazdaságon belül a jövőben is.

A régió belső adottságai, tradíciói és hosszú távú versenyelőnyei csak akkor használhatók ki, ha előtérbe kerül az agrárgazdaság diverzifikálása, a tájjellegű, illetve egyedi, magas minőségű termékek előállítás, a munkaiigényes kultúrák terjesztése, a helyi feldolgozás és értékesítés bővülése, s mindezek eredményeként az ágazat hozzáadott érték-teremtő képességének a növelése.

Az új Közös Agrárpolitika értelmében jelentősen csökken a korábbi piactámogatás. Ezzel szemben az Észak-Alföld egésze kedvezményezettje lehet a piacstabilizáló, a természeti táj és a kultúrtáj megőrzését és fejlesztését szolgáló, a lakosság helyben tartását alapcélként tekintő vidékfejlesztési, az új típusú agrárterület kialakító támogatásoknak.

A régió több meghatározó agrárágazatában (pl. húsipar, zöldség-, gyümölcs-feldolgozás) a teljesítmény ingadozó, a termelékenység alacsony. Az országos helyzethez hasonlóan a régió mezőgazdasági vállalkozásainak többsége tőkehiányos, nem tud lépést tartani az európai és a globális piaci verseny támasztotta követelményekkel, az EU előírásoknak megfelelő minőségi, élelmiszer-biztonsági, környezetvédelmi fejlesztések elmaradnak.

Az öntözött területek nagysága jelenleg nem éri el a művelt területek 2%-át. Az időszakosan vagy állandóan belvív borította, mezőgazdasági hasznosítás alatt álló területek nagyságának növekedése ugyanakkor évről évre fokozottan veszélyezteti a termelés és a földhasználat biztonságát. A területhasznosításban bekövetkező változásoknak a megváltozott földhasználati célokhoz kell igazodnia, elősegítve a természetkímélő gazdálkodási módok terjedését. A birtokrendezést az agroökológiai adottságok figyelembevételével kell felgyorsítani.

Az agrártermelés diverzifikációjához el kell végezni a mai technológiákkal megvalósíthatóan a régió kisléptékű agroökológiai potenciáljának felmérését. A támogatások optimalizálásához a régió földhasználati újratervezéséhez (erdősítés, urbanizáció, infrastruktúra stb.) a régió tér-adatinfrastruktúráját létre kell hozni és folyamatosan karban kell tartani.

A régió teljes területére kihatnak a jelenlegi mezőgazdasági területeken és környezetükben lejátszódó földhasználati változások. A mezőgazdasági területeken négy, területileg ma is behatárolható gazdálkodási formával lehet számolni: profitorientált (azaz csökkenő belső és külső támogatással számoló); erősen szabályozott ökológiai gazdálkodást folytató (növekvő támogatást élvez és limitált piacra termel); alternatív gazdálkodást folytató (feldolgozóipar és az energiaszektor által támogatott) és a település-közelbeli szociális alapú (szociális szektor által támogatott) gazdálkodási formák. A 2007-2013 időszakban előreláthatólag ezen gazdálkodási formák területileg még jobban elválnak.

A versenyképes termelésre kevésbé alkalmas területeken előtérbe kell helyezni a környezettudatos tájgazdálkodást a fenntarthatósági célokkal összhangban, a mezőgazdasági tevékenység diverzifikációját a termőhelyi adottságokhoz kell igazítani.

Jelenleg a mezőgazdasági termékek nem élelmiszeripari célú felhasználásában rejlő lehetőségek nincsenek megfelelően kihasználva (alternatív energia előállítás, építőipar, különböző iparágakhoz kapcsolódó alapanyag és félkész termékek gyártása, stb.), ezt szélesíteni szükséges.

A régió agrárlogisztikai rendszereinek mennyiségi és minőségi jellemzői, a marketing tevékenység több területen hiányosságokkal bír vagy nem megfelelő színvonalú.

Az agráriumhoz kötődő kutatás-fejlesztés intézményi háttere fejletlenek mondható régiókban, ugyanakkor az agrárvállalkozások többsége (különösen a kis- és közepes vállalkozások) az innovációs és K+F eredmények alkalmazásában jelentős hátránnyal rendelkezik.

A specifikus cél bemutatása:

A specifikus cél keretében a versenyképes, endogén potenciálra támaszkodó agrárgazdaság megteremtése kap a legnagyobb hangsúlyt a fenntartható agrár-környezetvédelem (tájgazdálkodás) megteremtésével és a vidékfejlesztés egyes elemeivel párhuzamosan. A régió egyes kistájainak agrárgazdasága országos jelentőségű, az ágazat közvetett hatásai pedig messze túlmutatnak a régió gazdaságában betöltött szerepénél. Ennélfogva alapvető célkitűzés a táji és termőhelyi adottságokhoz leginkább illeszkedő termelési mód kialakítása, ösztönzése, mely az eltartó-képesség növeléséhez vezethet. Mivel a régió egyes kistérségei kiemelt agrárpotenciállal rendelkeznek, foglalkoztatás szempontjából meghatározó jelentőségűek, ezért cél a versenyképes termelés, feldolgozás és értékesítés, a piaci folyamatokhoz való alkalmazkodás megteremtése, új piacok, piaci szegmensek felkutatása.

Mind az élelmiszeripari célú, mind az energetikai és ipari célú mezőgazdasági tevékenység vonatkozásában cél az innovációs képesség növelése, a kutatási eredmények elterjesztése, modern és hagyományos technológiák beépítése a termelés-feldolgozás-értékesítés folyamatába, ami az ágazat versenyképességét javítja.

4.1. Prioritás: A mezőgazdaság regionális adottságokhoz és piaci igényekhez igazodó élelmiszeripari célú fejlesztése

A prioritás a régió agrárgazdaságának modernizációját, területi és ágazat-specifikus diverzifikációját, a piaci feltételekhez történő alkalmazkodást tartalmazza, mely a magas minőségű termék-előállítással, feldolgozással és humánkapacitással párosulva az ágazat jövedelemtermelő képességét növeli. Az első prioritás elsősorban a régió nagy kiterjedésű, változatos mezőgazdasági termelésre alkalmas megfelelő minőségű termőterületeire vonatkozó fejlesztéseket tartalmazza.

A régió élelmiszer-feldolgozásának jelentős részét a tejtermék-gyártás, húskészítmények előállítása, a gyümölcs-, zöldséglevelek és konzervek, a haszonállat-takarmánytermelés, valamint a malomipari termékek és ásványvíz előállítása adja.

Európa-szerte megfigyelhető tendencia a tájjellegű, minőségi, jelentős hozzáadott értéket tartalmazó egyedi termékek iránti fogyasztói igény növekedése, illetve a biotermékek, ökológiai termékek egyre népszerűbbé válása, amely a régió egyes kistájaira jellemző, s a mezőgazdaság versenyképességében kihasználható lehetőséget jelenthet. A régióban számos olyan tájjellegű termék és termelési mód megtalálható, melyek sajátos környezetben specifikus és komplex fejlesztést igényelnek.

A régió sokszínű, tájjellegű elemeket is tartalmazó mezőgazdasági adottságai, élelmiszeripari kapacitása, hagyományai, valamint az agráriumhoz kötődő tudásbázis együttes, összehangolt

– környezetvédelmi és élelmiszer-higiéniai szempontokat alapvetően követő – technikai-technológiai és termékfejlesztése, infrastruktúra fejlesztése (mezőgazdasági úthálózat, öntözés, belvízelvezetés stb.) és a humán kapacitás erősítése (oktatás, szakképzés, szaktanácsadás stb.) alapozhatja meg az agrártermékek magasabb feldolgozottsági fokon történő értékesítését és a változó piaci igényekhez igazodó termékválaszték szélesítését.

4.1.1. Intézkedés: Korszerű, intenzív mezőgazdasági termelőrendszerek kialakítása, agrár- és élelmiszeripari termékek feldolgozottsági fokának növelése

Az agrárium helyzetének stabilizálását és a piaci feltételekhez való alkalmazkodást olyan fejlesztések támogathatják, amelyek a termelői és értékesítési rendszerek létrehozásának ösztönzését, tőkeellátottságuk javítását, fejlesztését, a termelő és feldolgozó kapacitások megtartását és növelését segítik elő. A régió agrártermékeinek a versenyképességét alapvetően meghatározó tényező a magasabb feldolgozottsági szint elérése, a mezőgazdasági alapanyag-termelés mellett a helyi foglalkoztatást növelő, munkaigényes, magasabb hozzáadott értékkel rendelkező termékek előállításának támogatása.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg a mezőgazdasági termelő infrastruktúra fejlesztésére, ezen belül a mezőgazdasági úthálózat fejlesztésére, mezőgazdasági belvízelvezető rendszerek felújítására, a termelőüzemek műszaki-technológiai korszerűsítésére, az élelmiszerbiztonság növelésére, a minőségjavításra irányuló fejlesztések.

A fejlesztések másik fontos területét a termelői szervezetek együttműködéseinek támogatása, a termékpályák menti kooperáció kiépítése, és a hozzájuk kapcsolódó regionális szaktanácsadói hálózat kialakítása jelenti, ez utóbbi elősegítheti a fiatal agrárszakemberek helyben tartását. A korszerű agrárgazdaság működéséhez elengedhetetlen az ezen a területen közreműködők (termelők, tanácsadók, stb.) humán erőforrás fejlesztése, képzése, továbbképzése, felkészítése az információs eszközök használatára stb.

4.1.2. Intézkedés: Régióspecifikus termékek előállításának elősegítése

A régió-specifikus termékek előállítása legtöbbször nem illeszthető be a klasszikus értelemben vett élelmiszeriparba, ezért a specialitás és minőség megtartása eltérő megközelítést igényel a fejlesztés területén. Emellett a régió adottságai kedvezőek a „tisztá termelés”, az allergiamentes termékek előállításához, az ellenőrzött ökológiai gazdálkodás keretei között előállított élelmiszertermeléshez, melyek megfelelő alapot biztosítanak az európai szinten is megnövekedett egészséges termékek iránti igények kielégítéséhez. A régió tájjellegű, mezőgazdasághoz kötődő adottságai számos tekintetben kapcsolhatók a fenntartható környezetgazdálkodáshoz, illetve a biológiai sokféleség, a változatos genetikai állomány megtartásához. A régió-specifikus termékek piacra jutásának elősegítése a mezőgazdasági tevékenység komplex megközelítéséhez járul hozzá, mely az agrárium versenyképességének növelése mellett a vidéki területek felzárkóztatását is elősegíti. Az intézkedés előtérbe helyezi a „helyi ötlet – helyi termék – helyi termelőtől” elv támogatásának érvényre juttatását és a tájjellegű termékek előállításának, értékesítésének bekapcsolását komplex turisztikai szolgáltatási csomagokba (pl. a falusi turizmus, gyógyturizmus, gasztroturizmus).

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg olyan tevékenységek, mint pl. a helyi erőforrásokra épülő mezőgazdasági és kézműves termékeket előállító mikro- és KKV-k támogatása, a tájjellegű, régió-specifikus agrártermékek

feldolgozása, védjegyzetése, eredetvédelmének segítése, helyi eredetű biotermékek, allergiamentes élelmiszerek előállításának, valamint öko-üzemek kialakításának támogatása. Az intézkedés támogatja továbbá a helyi termék klaszter-hálózatok, termékpályák kialakítását, közös termelői, beszerzői, értékesítési szervezetek megerősítését, feldolgozási, értékesítési csatornák fejlesztését, a „falusi vendéglátás” fejlődésének elősegítését.

4.1.3. Intézkedés: Élelmiszeripari termékek logisztikájának fejlesztése és piacra jutásának elősegítése

A régió agrárgazdaságának stabil és kiszámítható működését és a piaci feltételekhez való alkalmazkodást jelentősen segíthetik olyan tevékenységek, amelyek az agrár- és élelmiszeripari termékek logisztikai fejlesztését célozzák meg. Ezek a tevékenységek egyfelől kapcsolódnak a multimodális logisztikai fejlesztésekhez, a tároló kapacitások bővítéséhez, másfelől a legkorszerűbb technológiákat alkalmazzák (pl. high-tech raktárbázisok). Az értékesítés fontos helyszínei azok a piaci létesítmények, amelyek a helyi és regionális piacokra termelő vállalkozások tevékenységét segítik, a hozzájuk kapcsolódó logisztikai fejlesztések az értékesítés volumenét tovább növelhetik. A régió mezőgazdasági versenyképességét segíti elő egyfelől a közösségi marketing intézkedések, fejlett marketingkommunikáció megvalósítása, másfelől a régióban előállított agrártermékek minőségének fejlesztése, párosulva a megfelelő minőségbiztosítással.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg a raktározást, értékesítést elősegítő logisztikai fejlesztések, a raktárak, magtárak, hűtőházak kialakítása, korszerűsítése, technológiai fejlesztése, agrárlogisztikai létesítmények szolgáltatás-fejlesztése. Emellett az intézkedés tartalmazza a régió agrár- és élelmiszeripari termékeinek megjelenését, bel- és külföldi értékesítését elősegítő marketing tevékenységek megvalósítását és az agrármarketinghez kapcsolódó informatikai és kommunikációs eszközök alkalmazásának támogatását.

4.2. Prioritás: Nem élelmiszeripari célú mezőgazdasági termelés elterjedésének elősegítése

Az Észak-alföldi régió az energetikai célú biomassza hasznosíthatósága terén kedvező adottságokkal rendelkezik, melyek egy része a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási termelés melléktermékeként, más része a mezőgazdaságilag művelt területeken jelentkezik. A biomassza komplex hasznosítása az ún. zöld energia-termelésen keresztül hozzájárul a szerkezetátalakításhoz, ezáltal az alternatív jövedelemtermelés eszköztárát bővíti, és környezetkímélő fejlesztéseket jelent.

A nem élelmiszeripari célú mezőgazdasági termelés másik fejlesztési területe az ipari alapanyag termelés, úgy mint a faipar, könnyűipar, építőipar.

4.2.1. Intézkedés: Energetikai célú mezőgazdasági termelés és termeltetésének támogatása

Régióinkban a biomassza hasznosítását elsősorban a művelés alatt álló területeken a mezőgazdaság és az erdőgazdálkodás során keletkező szerves anyagok alapozzák meg, ehhez járulhat hozzá továbbá az energiafű-termelés, és az energiaerdők telepítése.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a mezőgazdasági termékek, félkész-termékek és hulladékok nem-élelmiszeripari célú előállítása és feldolgozása a kapcsolódó humán erőforrás fejlesztéssel.

4.2.2. Intézkedés: Ipari célú mezőgazdasági termelés és termeltetés támogatása

A nem élelmiszeripari célú mezőgazdasági termelés másik fejlesztési területe az ipari alapanyag termelés. A régió művelés alatt álló területein számos olyan terméket állítanak elő, amelyek ipari alapanyagként szolgálnak, elsősorban a növényolaj-gyártás, a faipar, a könnyűipar, valamint az építőipar számára. Ezek a termelési tevékenységek köthetők az intenzív gazdálkodás alatt álló területekhez, de kapcsolódhatnak az átálló gazdálkodású területekhez, valamint az erdőgazdálkodáshoz is.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a félkész termékek előállítása, az ipari célú mezőgazdasági alapanyagok előállítása, a mezőgazdasági hulladékok ipari célú feldolgozása.

4.2.3. Intézkedés: Nem élelmiszeripari termékek logisztikájának fejlesztése és piacra jutásának elősegítése

A régió agrárgazdaságának stabil és kiszámítható működését és a piaci feltételekhez való alkalmazkodást jelentősen segíthetik olyan tevékenységek, amelyek a nem élelmiszeripari mezőgazdasági termékekhez kapcsolódó logisztikai fejlesztéseket célozzák meg. Ezek a tevékenységek kapcsolódnak a multimodális logisztikai fejlesztésekhez, a tároló kapacitások bővítéséhez, valamint a legkorszerűbb technológiák alkalmazásához.

A régió mezőgazdasági versenyképességét segíti elő egyfelől a közösségi marketing intézkedések, fejlett marketingkommunikáció megvalósítása, másfelől a régióban előállított agrártermékek minőségének fejlesztése, párosulva a megfelelő minőségbiztosítással.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg az ipari és energetikai célú mezőgazdasági termékek, félkész-termékek raktározását, értékesítését elősegítő logisztikai fejlesztések, a tároló kapacitások növelése, technológiai és szolgáltatásfejlesztése. Az intézkedés tartalmazza a régió ipari és energetikai célú mezőgazdasági termékeinek megjelenését, bel- és külföldi értékesítését elősegítő marketing tevékenységek megvalósítását és a kapcsolódó informatikai és kommunikációs eszközök alkalmazásának támogatását.

4.3. Prioritás: Mezőgazdasági területek eltartó-képességének és területfejlesztésben betöltött szerepének javítása

A vidéki területeken élők teszik ki a régió lakosságának döntő hányadát, azonban a mezőgazdaság eltartó szerepe jelentős átalakuláson megy keresztül. A prioritás előtérbe helyezi a globalizációhoz, a klímaváltozáshoz és a növekvő szélsőséges környezeti feltételekhez való térségi alkalmazkodás feltételeinek megteremtését. A termésbiztonság, a gazdálkodás biztonsága és a szemléleti változás megteremtése egyaránt fontos az agrárium, valamint a fenntartható vidékfejlesztés számára. A prioritás a termőhelyi és táji adottságokhoz igazodó gazdálkodási struktúra kialakításával hozzájárul a földhasználat változásából származó szemléletváltás megteremtéséhez, a fenntartható gazdálkodás kialakításának ösztönzéséhez, a vidéki lakosság helyben tartásához, a vidék gazdasági-társadalmi megtartó erejének növekedéséhez.

4.3.1. Intézkedés: A természetkímélő gazdálkodási módok elterjesztése az agrár-környezetvédelmi célokkal összhangban

Az intézkedés célja az ágazati és területi diverzifikáció megvalósítása a megváltozott földhasználati céloknak megfelelően, mely összhangban van az országos szinten megfogalmazott agrárökológiai célkitűzésekkel. Az intézkedés a szántóföldi művelésre kevésbé alkalmas tájakon a környezeti adottságoknak megfelelő tájgazdálkodás megvalósítását helyezi előtérbe, mint például a hagyományos ártéri tájgazdálkodás, pusztai gyepgazdálkodás, legeltetés, őshonos fajták preferálása, génmegőrzés, ártéri gyümölcsös telepítés, bio- és gyógynövénytermesztés.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg az agrár-környezetvédelmi és kapcsolódó programok közösségi szolgáltatásainak fejlesztése (allergén növények eltávolítása, csatorna-karbantartás, útkarbantartás, erózióvédelem) a terület-specifikus fenntartható földhasználat kialakítása érdekében. Emellett az intézkedés tartalmazza a hátsági területek komplex vízgazdálkodását a termésbiztonság és talajvédelem megteremtése érdekében, regionális víztakarékos vízgazdálkodási programok kistérségi bevezetését, extenzív területhasznosítási programok támogatását az extenzív és intenzív földhasználat ésszerű arányainak kialakítása érdekében.

4.4. Prioritás: A K+F eredmények agrárgazdaságban történő alkalmazásának támogatása

Az agráriumhoz köthető K+F háttér fejlesztése, a bio- és géntechnológia fejlesztése, az intenzív mezőgazdasági technológiákhoz, az agrár-környezetgazdálkodáshoz és az ökológiai gazdálkodáshoz kapcsolódó eredeti kutatási eredmények és ezek agrárgazdaságban történő technológiai transzferje kiemelt fejlesztési terület. A K+F keretében nélkülözhetetlen a régió szakma-specifikus képzési struktúra megújítása, valamint az eredmények gyakorlati alkalmazását, elterjedését elősegítő fejlesztések megvalósítása.

4.4.1. Intézkedés: A régió agrárkutatási központjainak megerősítése

A tudásbázis alapú korszerű mezőgazdasági és régió specifikus fenntartható agrárkörnyezet megteremtéséhez szükséges egy olyan kutatás-fejlesztési hálózat megteremtése, amely képes az agrárpotenciálban rejlő adottságokhoz kapcsolódó alap- és alkalmazott kutatások segítségével a táji és termőhelyi adottságokhoz is igazodó, piacorientált és innováció-vezérelt versenyképes agrárvertikum megteremtésére.

Az intézkedés keretében valósul meg az agrárkutató- és agrár-innovációs központok kutatási programjainak és a kapcsolódó infrastrukturális feltételeinek javítása, regionális klaszterhálózatok kialakítása az agrárkutató és agrár-innovációs központokhoz kapcsolódóan.

4.4.2. Intézkedés: A kutatási eredmények gyakorlati hasznosulását segítő hálózatok kialakítása

A mezőgazdaság alacsony hatékonysága egyes ágazatokban különösen alacsonyan tartja a jövedelemszintet, s ez is hozzájárul ahhoz, hogy az agrárinnovációs készség nem éri el a kívánatos mértéket. A mezőgazdaságban nem alakultak ki azok a szervezeti formák, amelyek felgyorsíthatnák a tudományos eredmények gyakorlati felhasználását.

Az intézkedés keretében valósul meg az agroökológiai regionális felmérések, a mezőgazdasági és élelmiszeripari, biotechnológiai eredeti és technológiai transzfer jellegű kutatások támogatása, agrár-környezetgazdálkodáshoz kapcsolódó környezettechnológiai kutatások, a precíziós mezőgazdasághoz kapcsolódó fejlesztések, valamint az agrár-

környezetvédelem informatikai kutatásai. Emellett a K+F eredmények piacra jutásának támogatása, a piaci szereplők K+F igényeinek és a régió kutató-fejlesztő intézményeinek összekapcsolása, „célorientált” kutatások támogatása, kutatási programokon való részvétel támogatása, az agrárgazdasághoz, élelmiszeriparhoz kapcsolódó K + F információszolgáltatás, informatikai fejlesztések szerepelnek a támogatható tevékenységek között.

4.2.5. A stratégia 5. specifikus célja: A régió területi különbségeinek mérséklése és a társadalmi kohézió erősítése, a foglalkoztatás bővítése. („Esélyteremtő és Felzárkózó régió”)

A szükséglet bemutatása

A régióban található kiterjedt perifériális területek rossz megközelíthetősége hozzájárul ahhoz, hogy sok térségi központ nem tudja megfelelő mértékben ellátni központi szervező-szolgáltató szerepét, így ezen települések és vonzáskörzetük lakosságának ellátásában minőségi és mennyiségi hiányosságok egyaránt jelentkeznek.

A helyzetelemzésben feltárt munkaerő-piaci problémák (nagy számú, alacsonyán kvalifikált munkaerő; alacsony foglalkoztatottság; kvalifikáltak elvándorlása; alacsony bérszínvonal) a régióra súlyos szociális terheket rónak, melyek orvoslására a foglalkoztatottak arányának jelentős növelése lehet az egyik hatékony megoldás. Ennek elérése érdekében szükséges a rendelkezésre álló munkaerő tovább-, illetve átképzése, továbbá aktív munkaerő-piaci ösztönzők kialakítása. A foglalkoztatottság növelésén túl azonban a régióban nagy számban élő halmozottan hátrányos helyzetűek integrálása is hozzájárul a társadalmi kohézió megteremtéséhez.

A régióban számos helyen megtalálható az alföldi települések képét jellemzően meghatározó, vonzó épített környezet, illetve a hátrányos örökségként meglévő alacsony zöldfelületi arány. Az előbbi értékörző megtartása, illetve a zöldfelületek arányának növelése szükséges az élhető település megteremtéséhez, illetve vonzerejének növeléséhez.

A specifikus cél bemutatása

Az Észak-alföldi régióban a kiegyensúlyozott térségi fejlődés érdekében elő kell segíteni a nagy arányban jelen lévő leszakadó területek felzárkózását, meg kell teremteni aktív bekapcsolódásukat a régió gazdasági-társadalmi folyamataiba. Ehhez egyrészt szükséges a leszakadó területek fizikai és info-kommunikációs elérhetőségi nehézségeikből származó hátrányok csökkentése, megszüntetése. A kiegyensúlyozott térségi fejlődést csak egy olyan településszerkezet képes biztosítani, ahol a térségi központok, a városhálózat megfelelően képes városi funkciókkal ellátni vonzáskörzetét, ezért szükséges a térségi központok térszervező erejének növelése és funkcióinak bővítése. Ugyanakkor a kiegyensúlyozottnak fontos eleme a vidéki települések fejlődésének elősegítése. Ehhez szükség van a lakosság foglalkoztatásának növelésére, az életminőség javítására; a rurális térségek népességeltartó és -megtartó képességének növelésére, a társadalmi szolidaritás növelésére, a hátrányos helyzetűek társadalmi integrációjának elősegítésére. A vidék felzárkózásának egyik záloga a települések integrált fejlesztése, a helyi gazdaságfejlesztés eszközeinek bővítése, a vidék tárgyi és szellemi örökségének védelme és megőrzése .

5.1. Prioritás: A perifériális területek bekapcsolása a régió fejlődésébe

A régió területi kohéziójának elősegítése érdekében a felzárkóztatásra szoruló térségekben alapvető fontosságú a megfelelő színvonalú, tágabb értelemben vett elérhetőség biztosítása. Ez egyrésztől megköveteli a közlekedési feltételek javítását, ideértve a régió belülről az egyes térségek, kiemelten az elmaradott térségek, és a megyeszékhelyektől távolabb eső

kistelepülések megközelíthetőségét. Másrészt az elérhetőséget az IKT által kínált lehetőség feltételeinek megteremtésével is szükséges biztosítani.

A különböző fejlettségű területek területi kohéziójának megteremtése elképzelhetetlen egy egyenletesen, magas színvonalon szolgáltatni képes térségi központi hálózat megléte nélkül. Különösen fontos a gyenge térszervező erejű, funkcióhiányos térségi centrumok fejlesztése azért, hogy saját és vonzáskörzetük lakossága számára egyenletesen megfelelő színvonalú oktatási, egészségügyi, szociális, igazgatási stb. szolgáltatásokat tudjanak biztosítani.

5.1.1. Intézkedés: A régió belüli közlekedési kapcsolatok fejlesztése

A régió belüli közlekedési kapcsolatok fejlesztése kiemelten fontos a vidéki térségek számára, ez teremti meg a lehetőségét a régiót elérő főközlekedési hálózatokra rácsatlakozhassanak a periférikus térségek. Ezért a régió belüli közlekedési kapcsolatok elsősorban a következő területekre terjednek ki: a periférikus területeknek elsősorban a térségi központjaik, közszolgáltatási intézményeik, munkahelyek elérését, valamint a szomszédos régiók, térségek, magasabb rendű úthálózatok elérését biztosító úthálózati fejlesztésére, illetve a kerékpárutak nagy forgalmú utak menti építésére és a tömegközlekedés fejlesztésére.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a négy- és ötszámjegyű utak burkolatának felújítása és a hiányzó kapcsolatok kiépítése, az úthoz közvetlenül tartozó infrastrukturális elemek kialakítása és fejlesztése, az elkerülő utak, összekötő utak, önkormányzati bekötő és külterületi utak fejlesztése, pihenőhelyek kialakítása, a belterületi úthálózat fejlesztése és közművesítése, útkorszerűsítési munkák, tengelysúly-ellenőrzési pontok kialakítása, környezetbarát közlekedési rendszerek kialakítása, térségi alapú, integrált, fenntartható közlekedésszervezés támogatása, a tömegközlekedés szolgáltatásai minőségének és infrastrukturális feltételeinek javítása, integrált városi stratégiák kialakítása, az intermodális kapcsolatrendszerek fejlesztése, kerékpárutak építése.

5.1.2. Intézkedés: Térségi központok térszervező erejének növelése

Az intézkedés keretein belül a jelentős különbségekkel és hiányosságokkal működő kistérségi központok, szubcentrumok térszervező erejének növelését a helyi szükségletekhez igazított, megfelelő állapotú humán-infrastruktúra fejlesztés segíti. Olyan, rugalmas és térségi alapon optimálisan szervezett és minél szélesebb spektrumú intézményi háttérre van szükség, amely javuló életésélyt és életminőséget biztosít a régió lakosai számára.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg – a lakosságmegtartó képességhez hozzájárulva – a lakosság-közelbeli óvodai- és egészségügyi alapellátás, illetve a térségi alapon szerveződő alapfokú oktatási, egészségügyi szakellátás, szociális alapellátásokhoz és szolgáltatásokhoz történő hozzáférés javítása, infrastrukturális fejlesztése; a védelmi infrastruktúra térségi alapú fejlesztése; a sportolási lehetőséget biztosító létesítmények korszerűsítése.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg az oktatási, egészségügyi, sport és szociális szolgáltatásokhoz kapcsolódó humán erőforrás fejlesztés, a szakmai hálózatok együttműködésének erősítése, speciális komplex (oktatási-képzési, egészségnevelő stb.) programok kialakítása, kötelező – oktatási, egészségügyi, szociális feladatokon túli – önkormányzati feladatokat ellátó intézmények fejlesztése, akadálymentesítése.

5.2. Prioritás: A hátrányos helyzetűek társadalmi integrációjának és reintegrációjának elősegítése

A társadalmi kohézió erősítése érdekében elengedhetetlen, hogy adottak legyenek a minőségi szociális és gyermekvédelmi ellátás, a mindennapos közösségi programok feltételei a régióban, továbbá fokozott hangsúlyt kell fektetni „a halmozottan hátrányos helyzet újratermelődését megelőző” hatékony tevékenységekre is. A régióra jellemző magas arányú halmozottan hátrányos helyzetű népesség, és annak prognosztizálható növekedése ugyanis a szociális válság elmélyüléséhez vezethet, hiszen az egyes társadalmi csoportok elszegényedésének megakadályozása és elkerülése célzott szociális-, illetve képzéssel társuló foglalkoztatási programok megléte nélkül nem lehetséges.

5.2.1. Intézkedés: Az esélyteremtést elősegítő regionális szociális intézményrendszer fejlesztése

A társadalmi integráció elősegítését, a hátrányos helyzetből való kitörést, az esélyegyenlőség javítását, a társadalmi szolidaritás erősödését egyaránt a szociális intézményrendszer fejlesztése segítheti elő. A szociális intézményrendszer esetében a fizikai – infokommunikációs rendszerek kiépítését is magában foglaló – infrastruktúra fejlesztésén túl a szolgáltatások spektrumának és minőségének fejlesztése is fontos szerepet kap.

Az intézkedésen belül regionális fejlesztések keretében valósul meg a szociális alapszolgáltatások és gyermekjóléti alapellátások infrastrukturális háttérének és szolgáltatásainak fejlesztése, a teleházak, közösségi terek (művelődési házak, közművelődési intézmények, közösségi és ifjúsági házak, klubok stb.) fejlesztése, a közösségi Internet elérési pontok számának emelése és szolgáltatásainak bővítése.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek (pl. szociálisan hátrányos helyzetű, fogyatékkal élő, cigány, stb.) védelme, tanulási esélyeinek javítása, tehetséggondozása; továbbá a szociális lakás- és földprogramok, falu- és tanyagondnoki programok, cigányprogramok támogatása, az informatikai készségfejlesztés illetve a bentlakásos szociális intézmények infrastrukturális fejlesztése.

5.2.2. Intézkedés: Az esélyteremtést elősegítő regionális foglalkoztatási programok fejlesztése

A szociális intézményrendszer fejlesztésén túlmenően a hátrányos helyzetű lakosság társadalmi reintegrációjához, munkába állásának elősegítéséhez, foglalkoztatásának emeléséhez speciális, a képzettségi színvonalat is emelő foglalkoztatási programok megvalósítása is szükséges.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a pályaorientációs és karrier-tanácsadó szolgáltatás bővítése, támogatása, a halmozottan hátrányos helyzetű társadalmi csoportok (fogyatékkal élők, megváltozott munkaképességűek, cigányok, stb.) munkaerőpiacra történő integrációjának, reintegrációjának elősegítése komplex, képzéssel társuló foglalkoztatási programok megvalósítása által.

5.3. Prioritás: A vidéki társadalom életminőségének javítása

A vidéki társadalom életminősége összességében elmarad az urbanizált területek lakosságának életminőségétől, s a minőségi életet megalapozó lehetőségek megteremtése alapvető fontosságú a régió fejlettebb térségeihez való felzárkózás szempontjából. A vidéki életminőség javításának elengedhetetlen feltételét jelenti egyrészt a súlyos alulfoglalkoztatottsági gondokkal küzdő térségek foglalkoztatási helyzetének javítása, másrészt a vidék kulturális és szellemi örökségének megőrzése és fejlesztése, ami a vidéki területek vonzerejének növekedésével, magasabb társadalmi státuszú rétegek letelepedésével, a vidéki társadalom degradációjának megállításával, hosszabb távon fejlődésével járhat.

5.3.1. Intézkedés: A vidék lakossága foglalkoztatási szintjének növelése

A versenyképesség elengedhetetlen feltétele, hogy egyrészt jól képzett, a gazdasági kihívásokhoz folyamatosan alkalmazkodni képes, gyakorlati tapasztalatokat is szerzett munkaerő álljon rendelkezésre, másrészt a vidéki gazdaság diverzifikálásával új munkahelyek jöjjenek létre, illetve legyenek megteremtve az önfoglalkoztatás lehetőségei a vidéki területeken is.

Az intézkedésen belül regionális fejlesztések keretében valósul meg a helyi termékek előállításához, az értékesítéséhez kapcsolódó munkahelyteremtés és vállalkozásfejlesztés támogatása, a helyi, térségi piacokra termelő és szolgáltatást nyújtó mikro- és kisvállalkozások képzése, a tanácsadási tevékenységek támogatása, a közös távmunkahelyek kialakítása, a bedolgozói hálózat működtetése, fejlesztése, a szociális vállalkozások támogatása, gyakorlati munkahelyek létrehozásának támogatása, az átképzésben résztvevőknek gyakorlati tapasztalatszerzésének támogatása.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg a távmunka elterjesztése, az országos távmunkaprogramhoz való csatlakozás lehetőségének támogatása, a szociális gazdasághoz kapcsolódó komplex, képzéssel együtt járó foglalkoztatási programok megvalósítása, az alternatív jövedelemtermelő és foglalkoztatási formák támogatása, az aktív szociálpolitikai eszközök alkalmazása.

5.3.2. Intézkedés: A vidék kulturális és szellemi örökségének megóvása, fejlesztése

A régió számos egyedi népművészeti, kulturális és vallási értékkel rendelkezik, alapvető feladat ezen vidéki örökség állapotának megőrzése, bemutathatóságuk biztosítása, a kapcsolódó vidéki turisztikai lehetőségek kihasználása, ezek infrastrukturális feltételeinek megteremtése, a kapcsolódó marketingtevékenység erősítése. A régió számos vidéki településén vannak különböző – a helyi sajátosságokat bemutató – rendezvények, kezdeményezések, melyek további fejlesztése, kiterjesztése a lokális tudat erősödéséhez, a termékek eladhatóságának növekedéséhez vezet.

Az intézkedésen belül regionális fejlesztések keretében valósul meg a szellemi, kulturális, művészeti értékek, hagyományok, helyi művelődési szokások feltárása, megőrzése, fejlesztése, kulturális örökség értékeinek ápolása, kulturális turizmus fejlesztése, kulturális, vallási intézményfejlesztés, a hagyományok ápolása, helyi ünnepek, jeles napok, rendezvények, kulturális értékek létrehozása, „hagyományipar”, gasztroturizmus fejlesztése, a hatásvizsgálatok készítése, a hagyományos kézműves mesterségek megőrzését, gyakorlását szolgáló „kézművesek háza” létrehozása, fejlesztése.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósul meg az országos műemlékek és környezetük komplex megújítása, pótolhatatlan értékű iratok őrzésével megbízott intézmények fejlesztése, a levéltári anyag elektronikus hozzáférési lehetőségének biztosítása.

5.4. Prioritás: Integrált települési környezet fejlesztése

A települési környezet fejlesztése áll a vonzó épített környezet, településkép kialakításából, megőrzéséből, fenntartható fejlesztéséből, a zöldfelületek arányának növeléséből, a lakóhelyi és közösségi funkciók megerősítéséből és bővítéséből, illetve a közbiztonság erősítéséből. Ezen fejlesztések eredményeként olyan vonzó települések alakulnak ki, melyeknek nemcsak lakófunkcióik erősödnek, hanem turisztikai és gazdasági potenciáljuk is kiaknázhatóvá válik.

5.4.1. Intézkedés: A települések épített környezetének és arculati elemeinek javítása, fejlesztése

A régió sajátos települési-térszerkezeti adottságainak megőrzése és a lakosság életminőségének javítása érdekében fontos az épített környezet megőrzése és megújítása, a város- és településrészek rekonstrukciója, az aprófalvak, tanyák funkcióváltással, -gazdagítással történő modernizációja, a gazdasági teljesítőképesség növelése.

Az intézkedésen belül regionális fejlesztések keretében valósul meg a város- és településrészek rehabilitációja, településközpont kiépítése és felújítása, a barnamezős területek, régi iparterületek funkcióváltással történő revitalizációja, a közterek felújítása, a városokhoz tartozó, többségében hátrányos helyzetűek által lakott leszakadó településrészek fejlesztése, romatelepek korszerűsítése, a települések tárgyi, építészeti, műemléki és régészeti értékek feltárása, értékmegőrző felújítása, fejlesztése, (új) funkcióval történő felruházása, a települési infrastrukturális hálózatok korszerűsítése, belterületi roncsolt területek rendezése, ezek felszámolása, jóléti zöldfelületkénti hasznosításuk, zaj- és porvédő erdősávok telepítése, tervezési, területrendezési, területhasznosítási dokumentumok készítése.

Az intézkedésen belül várhatóan ágazati fejlesztések keretében valósulnak meg a falumegújító infrastrukturális fejlesztések, a többségében hátrányos helyzetűek, szegények által lakott településrészek átfogó rehabilitációja, a romatelepek korszerűsítése vagy felszámolása, illetve az ipari technológiával épült lakótelepek átfogó rehabilitációi.

5.4.2. Intézkedés: A települések zöldfelületeinek fejlesztése, növelése

Az Észak-Alföld településeinek negatív öröksége a települési zöldfelületek alacsony aránya és folyamatos degradációja. A leromlott városi és vidéki területek revitalizációja kapcsán elengedhetetlen a zöldfelületek megőrzése, fejlesztése és kiterjesztése a fenntartható területhasznosítás alapelveinek figyelembe vételével, melyek alapvetően hozzájárulnak a vonzó településkép kialakításához, az élhető település megteremtéséhez, a vidéki térségek státuszának emelkedéséhez.

Az intézkedésen belül regionális intézkedés keretében valósul meg a belterületi zöldfelületek növelése, védelme, a roncsolt területek rendezése, felszámolása, jóléti zöldfelületként való

hasznosításuk, zajvédelmet elősegítő berendezések létesítése, a zaj- és porvédő erdősávok létesítése.

4.3. A horizontális elvek érvényesítése

A konkrét prioritások és területi lehatárolások mellett vannak olyan **horizontálisnak tekinthető elvek**, amelyeknek általánosan kell érvényesülniük valamennyi fejlesztés megvalósítása során. Ezek közül a legfontosabb a **környezeti szempontból fenntartható fejlődés elve**, valamint a különböző társadalmi csoportok **esélyegyenlőségének** – kiemelten a nők és férfiak esélyegyenlősége – **elve**.

A 2007-2013-as tervezési periódus során az alábbi horizontális elveket határozták meg országosan: **esélyegyenlőség, kultúra, biztonság és közigazgatás** elemeinek érvényesítése az ágazati és regionális programok készítése során.

Emellett nyolc, regionális szinten kiemelten kezelt horizontális beavatkozási terület (regionális preferenciák) fogalmazódott meg az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptióban, melyek mindegyik stratégiai célt áthatják, s a stratégiakészítés során kiemelt hangsúlyt kapnak. Ezek a regionális preferenciák az alábbiak: esélyegyenlőség, fenntarthatóság, az infokommunikációs technológiák széles körű alkalmazása és az alkalmazás feltételeinek biztosítása, a foglalkoztatás növelése, biztonság.

A Nemzeti Stratégiai Referenciakeret továbbá országos szinten négy horizontális elvet határoz meg (területiség és területi szemlélet érvényesítése, fenntarthatóság, esélyegyenlőség, társadalmi/gazdasági/környezeti biztonság).

A régiós stratégiai program tervezése során olyan mechanizmusokat és intézkedéseket javasolunk, amelyek lehetővé teszik, hogy a program megvalósítása során ezek az elvek, területek ténylegesen érvényre jussanak és kifejtsék hatásukat.

Esélyegyenlőség

A regionális fejlesztéspolitikai rendszer egészében érvényesülnie kell az esélyegyenlőség szempontjainak, mint horizontális alapelvnek, hogy a fejlesztések előnyei minél szélesebb körben érvényesüljenek, és egy társadalmi csoport se szenvedjen hátrányt pozitív hatásai kihasználásában. Az esélyegyenlőség érvényesítésére irányuló törekvések közvetlenül is szolgálják a társadalmi, gazdasági és területi kohézió erősítését. Így a fejlesztéspolitikai tervezés, végrehajtás, monitoring és értékelés során kiemelt figyelmet fordítunk a nemük, életkoruk, testi-lelki egészségük, szegénységük vagy lakhatási körülményeik, társadalmi helyzetük, illetve települési környezetük okán hátrányos helyzetbe kerülők esélyegyenlőségének biztosítására. Kiemelten kell érvényesülnie az esélyegyenlőség elvének olyan sokszoros hátrányokkal küzdő társadalmi rétegek esetében, mint amilyenek a roma vagy a fogyatékossgal élő emberek.

Ez a programban az egyenlő bánásmód betartását, a nők és férfiak társadalmi egyenlőségének, a gyermeket nevelők, valamint a fogyatékossgal élő és hátrányos helyzetű emberek, különösen a romák speciális szempontjainak fokozott figyelembevételét jelenti, ezáltal hozzájárul a stratégia specifikus céljai – elsősorban az „Öko-régió”, az „Egészséges régió” és az „Esélyteremtő és Felzárkózó régió” – megvalósulásához.

Kultúra

A kultúra a nemzeti egység megőrzésének és erősítésének kitüntetett terepe. Az esélyteremtés a széleskörű kulturális demokrácia kiépítésének nélkülözhetetlen feltétele: elsődlegesen a kultúra értékeihez való hozzájutás minél szélesebb körű biztosítása, az ehhez szükséges

tájékoztatás és felkészítés, illetve a közvetítő-rendszer kinyitása minden társadalmi csoport számára.

A nemzeti összetartozás és szolidaritás feltétele a nemzeti kulturális örökség megőrzése. Felelősségünk megőrizni mindazt a kulturális értéket, ami más nemzetnek nem feladata. Ugyanakkor a magyarság értékei egyszersmind európai értékek: uniós tagságunkból következő feladatunk, hogy kivegyük részünket a többi európai nemzettel közös értékek fölötti gondoskodásból. Ezentúl az új értékek születéséhez tartozó feltételek igen széles skálájának gondozása, fejlesztése is kiemelt országos és regionális feladat. Így a horizontális alapelvek között kiemelt jelentőséggel bír a kultúra átfogó kezelése a fejlesztéspolitika minden területén.

Biztonság

A specifikus célok megteremtésének további fontos feltétele az integrált biztonság szempontjainak figyelembe vétele, a biztonság stratégiai kezelése, horizontális megközelítése. A biztonság alapvető emberi és nemzeti érték, amely egyben nemzetközi érdekeket is szolgál. Ezért a biztonságtudatosság elengedhetetlen feltétele a fejlesztési tengelyekben megfogalmazottak végrehajtásának.

A közmegegyezés, a jog- és belbiztonság, az átláthatóság és ennek következtében a társadalmon belül növekvő bizalom, feltétele a gazdaság kiegyensúlyozott működésének. A biztonság szempontjait szem előtt tartó tervezés alapvetően **jövőorientált**, mert a **jelen értékeit** kívánja **megőrizni a jövőnek**. A biztonság általános szempontjai között első helyen szerepel a folyamatok versenyképességet ösztönző kiszámíthatósága, tervezhetősége, pontossága és stabilitása. A biztonság fogalmilag tartalmaz ezenfelül olyan védelmi típusú elemeket, mint a régió társadalmi, gazdasági és természeti rendszerének, belső integritásának megőrzése, a külső vagy belső veszélyekkel és kockázatokkal szembeni védelem, továbbá a megelőzés és a káros következmények elhárítására irányuló törekvés is.

Közigazgatás

A magyar közigazgatás teljesítőképesége, hatékonysága, a nyújtott szolgáltatások minősége messzemenően befolyásolja az ország versenyképességét. A közigazgatási rendszer modernizációja előfeltétele a hatékonyan és eredményesen működő állami szervezetnek, az egységes kormányzati irányítás megjelenésének. A kellően rugalmas közigazgatási szervezet, a fejlesztés- és szolgáltatásorientált intézményrendszer és az erőforrások céltudatos felhasználása tud megfelelő keretet adni a különféle szakpolitikák szakirányú igényeinek, valamint a regionális politikák területi érvényesülésének. A közigazgatás milyensége a versenyképességet is befolyásolja.

A közigazgatási szolgáltatások feltételrendszerének korszerűsítésének, ezen belül is a közigazgatási szolgáltatások igénybevételeiben az esélyegyenlőség biztosítása a közigazgatási szolgáltatások területi és elektronikus elérhetőségének javításával, összhangban kell állnia az országos és regionális fejlesztéspolitika folyamataival és célkitűzéseivel.

A szubszidiaritás szellemében az új megoldások kialakításával összhangban felmerülő regionális közigazgatás kialakításával lehet erősíteni a társadalom, a gazdaság és az állami intézmények közötti kölcsönhatást, amely törekvéseket egyaránt meg kell jeleníteni mind az országos, mind pedig a regionális fejlesztéspolitika szintjén.

Fenntarthatóság (Környezetvédelem)

Ahhoz, hogy a fejlesztéspolitika ne élje fel a hosszabb távú fejlődés erőforrásait, ezért a fejlesztéseknek maradéktalanul meg kell felelniük a fenntarthatóság elvének környezeti, társadalmi és gazdasági szempontból egyaránt. Fenntarthatónak tekinthető az a fejlesztés, amely tekintettel van a természeti és emberi erőforrásokra (beleértve a természeti értékeket, területeket, tájakat, a biológiai sokféleséget, az emberi egészséget, a társadalmi kohéziót, a demográfiai jellemzőket is), azok terhelhetőségének degradációt nem okozó mértékére, az épített környezet és kulturális örökség megóvására, gazdaságilag fenntartható módon történő hasznosítására. A fejlesztést szabályozó feltételként figyelembe veszi egy adott terület ökológiai rendszerének (beleértve az ott élő embereket is) eltartó képességét. Így regionális fejlesztéspolitikai szinten kiemelt figyelmet kap a fenntarthatóság, azon belül kiemelten a környezetvédelem kérdése, amely a stratégia minden specifikus célját áthatja, mind tervezési, mind pedig megvalósítási és monitoring szinten.

Az info-kommunikációs technológiák széles körű alkalmazása és az alkalmazás feltételeinek biztosítása

Az információs társadalom kiépülése olyan stratégiai érdek, melyet minden beavatkozás esetében támogatni kell, és olyan eszközöket, illetve projekteket kell előnyben részesíteni a tervezésnél és kiválasztásnál, melyek elősegítik az információs társadalom megvalósulását. Az információs társadalom megvalósulása szempontjából kiemelkedően fontos az IT-készség szinteknek a lehető legszélesebb körben való emelkedése, a hálózati hozzáférés és az online szolgáltatások igénybevételének terjedése, a minél magasabb szintű vállalati és kutatási folyamatintegráció, a vertikális és horizontális vállalati és közösségi kapcsolatok, az elektronikus hálózatosodás és a munkavállalás elektronikus formáinak elterjedése, valamint a közszolgáltatások által érintett területeken a transzparens működés és elektronikusan kezelhető szolgáltatások arányának növekedése. Fontos továbbá, hogy az állami vagy magánszolgáltatások platformfüggetlenül, biztonságos, és interoperabilitást lehetővé tevő módon fejlődjenek. Ezért amennyiben egy fejlesztés IKT alapon hatékonyabban megvalósítható, akkor azt kell előnyben részesíteni. Az IKT alkalmazásokat az alkalmazás feltételeinek egyidejű biztosításával kell bevezetni és használatukat elsősorban a szervezeti átalakulás, modernizáció támogatására kell összpontosítani.

A foglalkoztatás növelése

A regionális stratégiában megjelenő fejlesztésekben érvényesítésre kerül a foglalkoztatás növelésének szempontrendszer, azaz a tervezés és végrehajtás során mérlegelni kell az egyes fejlesztések foglalkoztatásra gyakorolt hatását, és előnyben kell részesíteni a foglalkoztatási szempontból kedvezőbb megoldásokat.

A területiség és a területi szemlélet érvényesítése

A stratégia az eddigi hazai fejlesztési tervekhez képest hangsúlyosabban kívánja érvényesíteni a területiséget, valamint térben orientálni a fejlesztéseket, ezáltal növelve azok integráltságát és hatékonyságát. Éppen ezért a stratégia kiemelt horizontális célját képezi a területiség, azaz a területi szempontok érvényesítése a regionális fejlesztéspolitika minden szintjén. A területi

szemlélet érvényesítése érdekében minden specifikus cél esetében megkívánt a térségi gondolkodás és a területi szemléletű tervezés és fejlesztés, a régió térségei eltérő adottságainak figyelembevételével, és az egyes beavatkozási területek saját területi prioritásainak megfogalmazásával. Fontos a beavatkozások térségenkénti összehangolása feltételeinek megteremtése. Minden fejlesztésnek ezért szolgálnia a területi célok beteljesítését, a harmonikus területi rendszer kialakítását, a területi kohézió megteremtését.

5. A MEGVALÓSÍTÁS MECHANIZMUSA

5.1. Kontextus, feltételrendszer

A 2007-2013-as Európai Unió költségvetési időszakra való felkészülés jogi alapját az „1076/2004 (VII.22.) Kormányhatározat az Európa Terv (2007-2013) kidolgozásának tartalmi és szervezeti kereteiről” című jogszabály adta.

Ez a kormányhatározat meghatározta a felkészülés során elkészítendő országos fejlesztési dokumentumok (OFK, OTK, ÚMFT) körét és felelőseit, a tervezés középpontjában álló célkitűzéseket. Továbbá úttörő módon az ágazati elkülönültség oldására létrehozta az országosan működtetett tervezői tematikus munkacsoportokat, valamint a decentralizáció irányában a 6.c) pontjában kimondta, hogy a tervezésben a régiók az ágazatokkal azonos súllyal vegyenek részt.

Így az országos tervezés részeként a régiókban is megindult a regionális tervezői munka, amelynek eredményeként elkészült a régiók részletes helyzetelemzése, majd ez alapján a regionális stratégiai program.

A tervezési munka a maximális tervezés elve alapján folyt, azaz a helyzetelemzés alapján a régió összes fejlesztési prioritását tartalmazza, függetlenül azoknak az ÚMFT keretein belüli és egyéb forrásból történő finanszírozásától. Ez a dokumentum meghatározta tehát mindazon fejlesztési területeket, amelyek kiemelten fontosak a régió versenyképességének javítása, és a hátrányos helyzetének leküzdése, azaz a célok teljesítése érdekében.

Az operatív tervezésnek a klasszikus tervezés alapján a stratégiában meghatározott célok megvalósulását kellene szolgálnia, azonban a 2007-2013-as időszakban a regionális stratégiák megvalósításához közvetlenül nem lett eszközrendszer hozzárendelve. Az operatív programozás az Európai Unió Strukturális és Kohéziós Alapjaiból származó források felhasználására készülő országstratégia (ÚMFT) cél- és prioritásrendszere alapján történt.

Így, bár döntés született arról, hogy minden magyarországi NUTS II szintű régióban önálló ERFA finanszírozású regionális operatív program kerül megtervezésre, ez mégsem tudja azt biztosítani, hogy az Európai Bizottság szándéka és a régiók egyértelmű törekvése szerint 2006-ot követően a régiók saját programozásuk alapján, regionális hatáskörben valósítsák meg fejlesztési prioritásaikat, regionális szintre decentralizált forrásfelhasználás mellett.

Mivel nem lett a regionális stratégiai program megvalósításához közvetlen forrás hozzárendelve és intézményrendszer kialakítva, ezért a program célkitűzései közvetve, az EU forrásokból finanszírozott operatív programokon, valamint további EU és hazai fejlesztési források bevonásán keresztül tudnak többé-kevésbé megvalósulni.

Ez természetesen az ágazati és regionális tervezés országos szintű szigorú összehangoltságát kívánja meg, amely biztosíthatja, hogy az ágazati tervezésben (stratégiákban és operatív programokban) megjelenjenek a regionális célok és a területiség. Szükséges, hogy az ágazati célrendszer megvalósítását szolgáló források egyben a regionális stratégia megvalósításához is hozzájáruljanak, a szakmapolitikai fókuszterületek integrálódjanak.

5.2. Intézményrendszer

Tervezés intézményrendszere:

A Területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény alapján a regionális fejlesztési tanács felelős a régió fejlesztési programjának, valamint annak stratégiai és operatív munkarészének kidolgozásáért és elfogadásáért. Ez alapján az Észak-alföldi regionális stratégiai program teljes körű kidolgozásáért az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács a felelős szervezet, amely munkaszervezetén, az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht-n keresztül látja el e feladatát. A tervezés-programozás során szakmai segítséget és koordinációt nyújtott a területfejlesztésért felelős minisztérium és a VÁTI Kht. A tervezés intézményrendszere központi koordináció mellett decentralizáltan működik.

A kidolgozott stratégiai programot az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács határozatával legitimálja.

Megvalósítás intézményrendszere:

Az 1996. évi XXI. törvény rendelkezik továbbá arról, hogy a regionális fejlesztési tanács:

- dönt a programok és alprogramjai megvalósításáról a források függvényében;
- szervezi a programok megvalósítását, részt vesz a programok pénzügyi finanszírozási feladataiban;
- a programok megvalósításáról, a pénzügyi felhasználásról naprakész nyilvántartást vezet, évente tájékoztatja a minisztert;
- gondoskodik a források hatékony és szabályszerű felhasználásáról, a program céljainak érvényesüléséről.

A 2007-2013-as időszakban azonban nem került sor a regionális stratégiai programok operatív munkarészeinek kidolgozására, hiszen nem áll rendelkezésre közvetlen forrás annak megvalósítására. Az operatív tervezés az Új Magyarország Fejlesztési Terv cél- és prioritásrendszeréhez igazodóan történt, így az operatív programok megvalósításához lett az intézményrendszer kialakítva.

A regionális stratégia megvalósításához a közvetlen források hiánya miatt nem lett a 2007-2013-as időszakban közvetlen intézményrendszer hozzárendelve. Mivel a stratégia célrendszerének megvalósulását elősegítő intézkedések több, EU és hazai finanszírozású program keretében fognak megvalósulni, az érintett programok intézményrendszere, annak működése lesz releváns a regionális stratégia megvalósulása szempontjából.

A regionális stratégia megvalósulását lehetővé tevő programok intézményrendszerei az alábbiak szerint működnek:

Új Magyarország Fejlesztési Terv intézményrendszere:

A menedzsment, a monitoring, az ellenőrzés, az értékelés és az információs szolgáltatás területén fennálló, az Európai Unió Tanácsa 1083/2006/EK rendeletében, valamint annak végrehajtási rendeleteiben megfogalmazott kötelezettségek teljesítése érdekében Magyarország az alábbi intézményrendszert alakította ki:

Nemzeti Fejlesztési Tanács:

Felelős a fejlesztéspolitika országos szintű felügyeletének és értékelésének ellátásáért.

Fejlesztéspolitikai Irányító Testület:

A fejlesztéspolitikáért felelős döntés-előkészítő, javaslattevő, koordináló szervezet, amely összehangolja az uniós és hazai forrásból finanszírozott fejlesztéseket és véleményezi a tervezési-programozási dokumentumokat.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ)

A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ) az érintett minisztériumokkal és a fejlesztési régiókkal együttműködésben felel az Új Magyarország Fejlesztési Terv egészének tervezéséért, végrehajtásáért, valamint valamennyi operatív program irányító hatósági funkcióinak ellátásáért.

Irányító Hatóságok:

Az egyes operatív programokhoz (OP) nyújtott támogatások szabályszerű, hatékony és eredményes felhasználásáért az OP irányító hatósága (IH) a felelős.

Az IH-k az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztériumon belül az NFÜ részeként, de önálló szervezeti egységként működnek, a korábbi időszaktól eltérően nem operatív programonként, hanem több operatív programot is tematikusan összefogva kerültek kialakításra.

Így a 2007-2013 időszakban a 15 operatív programnak 7 irányító hatósága van a 36. sz. táblázat szerint:

36. sz. táblázat: Az ÚMFT operatív programjainak hozzárendelése az irányító hatóságokhoz.

Irányító hatóságok	Operatív program
1. Gazdaságfejlesztési Programok Irányító Hatósága	▪ Gazdaságfejlesztés OP
2. Közlekedési Programok Irányító Hatósága	▪ Közlekedés OP
3. Humán Erőforrás Programok Irányító Hatósága	▪ Társadalmi megújulás OP
	▪ Társadalmi infrastruktúra OP
4. Környezetvédelmi Programok Irányító Hatósága	▪ Környezet és energia OP
5. Regionális Fejlesztési Programok Irányító Hatósága	▪ Nyugat-dunántúli Operatív Program
	▪ Közép-dunántúli Operatív Program
	▪ Dél-dunántúli Operatív Program
	▪ Észak-magyarországi Operatív Program
	▪ Észak-alföldi Operatív Program
	▪ Dél-alföldi Operatív Program
6. Közigazgatási Reform Programok Irányító Hatósága	▪ Államreform Operatív Program
	▪ Elektronikus közigazgatás Operatív Program
7. Koordinációs Irányító Hatóság	▪ Végrehajtás Operatív Program

Forrás: Új Magyarország Fejlesztési Terv, www.nfu.hu

Közreműködő Szervezetek:

Az operatív programok lebonyolításához kapcsolódó feladatok jelentős részét az irányító hatóságok – amennyiben egy adott prioritás/intézkedés végrehajtása során alkalmaznak közreműködő szervezetet – a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség által minősítési eljárás keretében kiválasztott közreműködő szervezetekre (KSZ) delegálják. A KSZ-ek feladatkörébe tartozik az OP-k pályázati konstrukcióinak teljes körű lebonyolítása, különösen a:

- központi projektek lebonyolítása;
- pályázatok érkeztetése, értékelése, döntés-előkészítés;
- szerződéskötés, - módosítás;
- nyomonkövetés;
- adatok folyamatos rögzítése az informatikai rendszerben;
- ellenőrzés (első szint), szabálytalanságok jelentése;
- elszámolások és kifizetés, illetve az azokhoz kapcsolódó feladatok;
- projektzárás;
- ügyfélszolgálat, tájékoztatás;
- beszámolók készítése az IH-nak.

Az operatív programok közreműködő szervezeteinek listáját a 37. sz. táblázat tartalmazza:

Operatív Program	Közreműködő Szervezet
Gazdaságfejlesztés OP	MAG – Magyar Gazdaság- fejlesztési Központ Zrt.
Közlekedés OP	Közlekedés- fejlesztési Koordinációs Központ- Közlekedés - fejlesztési Integrált Közreműködő Szervezete
Társadalmi megújulás OP	ESZA Európai Szociális Alap Nemzeti Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht. Oktatási és Kulturális Minisztérium Támogatáskezelő Igazgatósága
Társadalmi infrastruktúra OP	ESZA Európai Szociális Alap Nemzeti Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht. Strukturális Alapok Programiroda Oktatási és Kulturális Minisztérium Támogatáskezelő Igazgatósága
Környezet és energia OP	KvVM- Fejlesztési Igazgatóság Energiaközpont Kht.
Nyugat-dunántúli Operatív Program	Nyugat-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. VÁTI Kht.
Közép-dunántúli Operatív Program	Közép-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. VÁTI Kht.
Dél-dunántúli Operatív Program	Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. VÁTI Kht.
Észak-magyarországi Operatív Program	Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. VÁTI Kht.
Észak-alföldi Operatív Program	Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. VÁTI Kht.
Dél-alföldi Operatív Program	Dél-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. VÁTI Kht.
Közép-magyarországi Operatív Program	Pro Régió Közép-Magyarországi Regionális Fejlesztési és Szolgáltató Kht. VÁTI Kht. MAG – Magyar Gazdaság- fejlesztési Központ Zrt.

Operatív Program	Közreműködő Szervezet
	ESZA Európai Szociális Alap Nemzeti Nemzeti Programirányító Iroda Társadalmi Szolgáltató Kht
	Strukturális Alapok Programiroda
	Oktatási és Kulturális Minisztérium Támogatáskezelő Igazgatósága
	Közlekedés- fejlesztési Koordinációs Központ- Közlekedés- fejlesztési Integrált Közreműködő Szervezete
Államreform Operatív Program	VÁTI Kht.
Elektronikus közigazgatás Operatív Program	VÁTI Kht.
Végrehajtás Operatív Program	

Az operatív programokban érintett szakminiszterek:

A szakminisztériumok konzultatívan részt vesznek az operatív programok, akciótervek és pályázati kiírások elkészítésében.

Monitoring Bizottságok:

Az operatív programok eredményes és hatékony végrehajtásának felügyeletéről az operatív program átfogó koordinációs és döntéshozó testületeként a monitoring bizottságok (MB) gondoskodnak. A programok Monitoring Bizottsága a partnerség jegyében kerül kialakításra. Működését a partnerség és az esélyegyenlőség elvének tiszteletben tartásával gyakorolja. Az operatív programok Monitoring Bizottságának tagjai az irányító hatóság, a közreműködő szervezetek, a regionális fejlesztési tanács delegáltja, az érintett ágazati minisztériumok delegáltjai, az Operatív Program megvalósítása szempontjából érdekelt civil szervezetek, társadalmi szervezetek delegáltjai, az Országos Érdekegyeztető Tanács munkavállalói és munkáltatói oldalának delegáltjai, valamint tanácskozási joggal vesznek részt az Európai Bizottság, az Igazoló és Ellenőrzési Hatóság, valamint az EIB, CEB és EIF képviselői.

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Terv intézményrendszere

Az ÚMVP végrehajtása három szinten megy végbe: az Igazoló Szerv, az Irányító Hatóság és a Kifizető Ügynökség szintjén:

Az Igazoló Szerv

Az Igazoló Szervet a 885/2006/EK rendelet 5. cikkével összhangban a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Miniszter nevezi. Az Igazoló Szerv (KPMG Hungária Kft.) teljes mértékben független a Kifizető Ügynökségtől és az Illetékes Hatóságtól. Könyvvizsgáló céggént működik a nemzetközileg elfogadott könyvvizsgálati szabványoknak megfelelően, a bizottság által megállapított iránymutatásokat figyelembe véve.

Az Irányító Hatóság

Az ÚMVP irányító hatósági feladatait a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Miniszter látja el. Az Irányító Hatóság feje a szakállamtitkár, akit az Agrárvidékfejlesztési Főosztály (AVF) hét egysége (az agrár-versenyképességet és szerkezetváltást fejlesztő egység, az agrár-

környezetvédelmi anyagok egysége, a vidékfejlesztési anyagok egysége, a horizontális anyagok egysége, a pénzügyi és monitoring egység, az akkreditációs és menedzsmentaudit egység, a jogi, kommunikációs és adminisztrációs anyagok egysége) segít az irányító hatóságként végzendő feladatok teljesítésében. Az 1698/2005/EK tanácsi rendelet 75. cikke szerint az ÚMVP Irányító Hatósága felel a program hatékony, sikeres és rendszeres ellenőrzéséért és irányításáért, és felhatalmazással rendelkezik arra, hogy elvégezze mindazokat a feladatokat, amelyeket a fent említett rendelet az Irányító Hatóság számára előír.

A fent említett szervezeti egységeken felül az FVM Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézete szintén részét képezi az Irányító Hatóságnak. Az intézet ellátja azon technikai és szakértői feladatokat, amelyek elvégzésére az AVF-nak nincs kapacitása, az ÚMVP-vel kapcsolatos információkat nyújt, valamint az Allokációs és Minőségi Projektkiválasztó Felügyelő Bizottság működési szerveként funkcionál.

A Kifizető Ügynökség

Az EMVA tekintetében a költségvetési szervként működő Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) látja el akkreditált szervként a kifizető ügynökségi feladatokat. Az MVH az egyetlen Kifizető Ügynökség Magyarországon, mely az EMOGA Garanciarészele akkreditált kifizető ügynökségeként is működik.

Az ÚMVP-intézkedések engedélyeztetési folyamata a Vidékfejlesztési Támogatások Igazgatóságának és a Közvetlen Kifizetések Igazgatóságának EMVA részlegén, a megyei hivatalokon, valamint a delegált szervezeteken keresztül történik.

A Svájci-Magyar Együttműködési Program intézményrendszere

A résztvevők feladatait és kötelezettségeit „*A kibővült Európai Unió gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségei csökkentését célzó, a Svájci Szövetségi Tanács és a Magyar Kormány között létrejött Svájci-Magyar Együttműködési Program végrehajtásáról szóló KERETMEGÁLLAPODÁS*” 2. sz. melléklete tartalmazza.

Nemzeti Koordinációs Egység

A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség látja el a Svájci-Magyar Együttműködési Program Nemzeti Koordinációs Egység (NKE) feladatait.

A NKE felelős a teljes körű Svájci-Magyar Együttműködési Program orientációért, a projektek azonosításért, tervezéséért, végrehajtásáért, pénzügyi irányításáért, ellenőrzéséért és értékeléséért, valamint a Hozzájárulásból származó támogatási alapok a Keretmegállapodásnak megfelelően történő felhasználásáért.

A NKE részben delegálhatja a feladatokat és kötelezettségeket egy vagy több közreműködő szervezetre.

A Svájci Fejlesztési és Együttműködési a Gazdasági Államtitkárság

Svájc esetében Svájci-Magyar Együttműködési Program végrehajtásában, pl. a támogatásra benyújtott projektek finanszírozásával kapcsolatos döntéshozásban két illetékes hatóság vesz részt: a Szövetségi Külügyminisztérium, amely a Svájci Fejlesztési és Együttműködési Ügynökségen (SFEÜ) keresztül jár el és a Szövetségi Gazdasági Minisztériumot, amely a Gazdasági Államtitkárságon (GÁ) keresztül jár el.

Svájci Nagykövetség

A Svájci Nagykövetség Svájc hivatalos képviselője. Az NKE számára a Hozzájárulásra vonatkozó hivatalos információval kapcsolatban a Svájci Nagykövetség a kapcsolattartó pont.

Kifizető Hatóság

A Magyar Pénzügyminisztérium Hozzájárulás Kifizető Hatósága, aki felelős a Svájci Hozzájárulás megfelelő pénzügyi ellenőrzésének biztosításáért.

Kormányzati Ellenőrzési Hivatal

A Kormányzati Ellenőrzési Hivatal felelős a pénzügyi ellenőrzési rendszerek hatékony működésének, valamint a csalások és szabálytalanságok megelőzésének biztosításáért.

Pénzügyi Ellenőrzési Szervezet

Amennyiben a projekt megállapodás másképp nem rendelkezik, a NKE vagy a Közreműködő Szervezet minden egyes projekt esetében kijelöl egy pénzügyi ellenőrzési szervezetet, aki időközi pénzügyi ellenőrzés(ek)e)t végez a két évnél tovább tartó és az 500.000 CHF keretösszeget meghaladó projektek esetében.

A Norvég Finanszírozási Mechanizmus 2004-2009 végrehajtásának intézményrendszere

A Norvég Külügyminisztérium

A Norvég Külügyminisztérium felelős a Norvég Alap teljes körű lebonyolításáért és a támogatásról szóló döntések meghozataláért.

EGT Finanszírozási Mechanizmus és Norvég Alap Iroda

A Norvég Külügyminisztériumot feladatai ellátásában az EGT Finanszírozási Mechanizmus és Norvég Alap Iroda (a továbbiakban FMI) támogatja. Az FMI felelős az EGT Finanszírozási Mechanizmus és a Norvég Alap napi szintű feladatainak ellátásáért, valamint a kedvezményezett országokkal történő kapcsolattartásért.

Nemzeti Kapcsolattartó

A program keretében a Nemzeti Kapcsolattartó szerepét a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség tölti be, aki teljes egészében felelős a Norvég Finanszírozási Mechanizmus magyarországi működéséért, amely magában foglalja az alapok felhasználásával, a pénzügyi ellenőrzéssel, az auditálással és kapcsolattartással járó feladatokat. A nemzeti kapcsolattartó beszámoló feladatai ellátásáról az FMI-nek. A nemzeti kapcsolattartó haladéktalanul értesíti az FMI-t a tudomására jutott szabálytalanságokról.

Központi Pénzügyi és Szerződés-kötő Egység (CFCU)

A Nemzeti Kapcsolattartó a támogatott projektekkel kapcsolatos szerződés-kötési és adminisztrációs, ellenőrzési feladatokat a Központi Pénzügyi és Szerződés-kötő Egységre delegálja.

A Kifizető Hatóság

A Kifizető Hatósági feladatokat a Norvég Finanszírozási Mechanizmus tekintetében a Pénzügyminisztériumon belül a NAO Iroda látja el.

Projekt Döntőbizottság

A Projekt Döntőbizottság választja ki a Finanszírozási Mechanizmus Irodához benyújtandó, támogatásra javasolt projektek körét. A Projekt Döntőbizottságot a következő minisztériumok és intézmények képviselői alkotják:

- Nemzeti Fejlesztési Hivatal,
- Európai Ügyek Hivatala,
- Külügyminisztérium,
- Pénzügyminisztérium,
- Gazdasági és Közlekedési Minisztérium.

Az EU 7. Keretprogram intézményrendszere

Európai Bizottság

Az európai kutatópolitika hat fő célkitűzését magában foglaló EU 7. Keretprogram négy specifikus programra tagolódik: "**Cooperation**" (Kooperáció), "**Ideas**" (Ötletek), "**People**" (Emberi erőforrás), "**Capacities**" (Kapacitások). A programok végrehajtásáért az Európai Bizottság a felelős.

Nemzeti Kapcsolattartó Pontok

A tagállamokban Nemzeti Kapcsolattartó Pontok látják el a program végrehajtásával kapcsolatos tájékoztatás szerepét, ezt témánként különböző szervezetek látják el, mint pl. Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal, Magyar Űrkutatási Iroda, Országos Atomenergia Hivatal, Honvédelmi Minisztérium stb.

5.3. Támogatási eljárások

A 2007-2013 tervezési-programozási időszakban bővül a fejlesztési források felhasználására alkalmazható eljárások köre, ami lehetőséget teremt források gyors és hatékony felhasználása érdekében a fejlesztések sajátosságaihoz legjobban igazodó támogatási rendszerek kialakítására. Az egyes eljárások típusát és kritériumait a „2007-2013 időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós Alapból származó támogatások felhasználásának általános eljárási szabályairól” szóló 16/2006. (XII.8.) Kormányrendelet és a „2007-2013 programozási időszakban az Európai Regionális Fejlesztési Alapból, az Európai Szociális Alapból és a Kohéziós Alapból származó támogatások felhasználásának alapvető szabályairól és felelős intézményeiről” szóló 255/2006. (XII.8.) Kormányrendelet szabályozza.

1. Kiemelt projekt

A Kormány által egyedileg, pályázatás nélkül jóváhagyott projekt, amelyet az akcióterv nevesítve tartalmaz. Kiemelt projektet a regionális fejlesztési tanács, a szakminisztérium vagy az NFÜ kezdeményezhet, és az értékelést követően a Kormány dönt róla. A kiemelt projekt eljárásrendet olyan fejlesztések esetében lehet alkalmazni, ahol:

- a projektgazda költségvetési szerv, 100%-ban állami tulajdonú szervezet, önkormányzat, önkormányzati társulás, önkormányzati intézmény vagy egyház,
- a projektet az akcióterv tartalmazza,
- a fejlesztés országos vagy regionális jelentőségű,
- nincs olyan pályázati kiírás, amelynek keretében a projekt támogatható,
- egyedi, mással nem, vagy nehezen helyettesíthető fejlesztésről van szó.

A kiemelt projekt alkalmazása abban az esetben indokolt, ha a régió fejlesztési céljainak és az operatív program célkitűzéseinek elérése érdekében csak az adott projekt képes megvalósítani az operatív program keretében felvállalt feladatot.

2. Kétfordulós pályázat

Olyan pályázatos projekt kiválasztási eljárás, amelynek során először előzetes projekt javaslat, majd - amennyiben az alapján indokolt a projekt javaslat részletes kidolgozása - részletes projekt javaslat kerül benyújtásra. Az eljárás újdonsága és egyben előnye, hogy az első fordulóban nem kell jelentős előkészítési költségeket (részletes tanulmányok, műszaki tervek, engedélyek stb.) vállalnia a projektgazdának, a részletes projektjavaslatot egy előzetes (első körös) döntést követően kell csak egy ütemterv szerint elkészíteni. Így az első körben nem nyertes pályázatok mentesülnek a teljes projekt-kidolgozás jelentős költségének vállalása alól.

A kétfordulós pályázat eljárásrendet olyan fejlesztések esetében lehet alkalmazni, ahol:

- a projektgazda költségvetési szerv, 100%-ban állami tulajdonú szervezet, önkormányzat, önkormányzati társulás, önkormányzati intézmény vagy egyház,
- a támogatási konstrukció keretében adott évben támogatandó projektek várható száma nem több mint 25,
- az egyes projektek támogatási igénye meghaladja a 250 millió forintot,
- a projektek fejlesztéséhez a két forduló között a közreműködő szervezet - a projekt javaslat kidolgozására nem kiterjedő - ingyenes szakmai iránymutatást ad.

Kétfordulós pályázati rendszer alkalmazása abban az esetben indokolt, ahol viszonylag jól behatárolható egy szűkebb pályázói kör, a projektek várható száma évente max. 25, a projekt előkészítési költsége jelentős terhet ró a projektgazdára, és a projektgazda nem tőkeerős szervezet, így ez az eljárásrend alkalmazható az önkormányzatok nagyobb léptékű infrastrukturális fejlesztései esetében.

3. Egyfordulós nyílt pályázat

Pályázatos projekt kiválasztási eljárás, amely során kizárólag részletes projekt javaslat kerül az egyetlen pályázati körben benyújtásra.

Az egyfordulós pályázati rendszer alkalmazása abban az esetben indokolt, ahol nem vagy nehezen behatárolható a széles pályázói kör, nagyszámú projekt várható és/vagy a projektek előkészítési költsége nem kiemelkedően magas, vagy az előkészítési költségeket megfinanszírozni képes a pályázói kör.

4. Közvetett támogatás (globális támogatás)

Kis összegű támogatást odaítélő eljárás, amit közvetítők bevonásával célszerű megvalósítani. A közvetítő kiválasztja a szolgáltatást nyújtó szervezeteket, ellátja a valamilyen szolgáltatást igénybe vevő és a szolgáltatásokat nyújtó szervezetek között a közvetítő feladatokat, elvégzi az egyes, kis költségvetésű projektek ellenőrzésével és elszámolásával járó feladatokat és a konstrukcióval kapcsolatban teljes elszámolást végez a közreműködő szervezet felé.

Közvetett támogatás alkalmazása ott indokolt, ahol sok, hasonló tartalmú pályázat várható, kis összegű támogatás megítélése szükséges, és egyszerű eljárással jogosultság alapján megvalósítható a projektkiválasztás. Így ez az eljárás alkalmazható a vállalatok számára nyújtott tanácsadás esetében, ahol a közvetítő szervezet irányítja az igények és szükségletek felmérése alapján egy külön kiválasztási eljárás során meghatározott szolgáltatókhoz a kis- és középvállalkozásokat.

A projekteknek a fenti eljárások alapján történő támogatása során egyaránt vannak olyan alapvető szempontok, amelyeket mindenképpen elő kell írni a támogathatóság feltételeként.

Ezek közül a legfontosabbak az alábbiak: a projekteknek

- hozzá kell járulnia egy vagy több, a Program keretében megfogalmazott cél teljesüléséhez;
- egyértelmű célokat kell kitűznie, mérhető outputokat kell megfogalmaznia;
- bizonyíthatóan megvalósíthatónak kell lennie;
- stabil, egyértelmű finanszírozási háttérrel kell rendelkeznie;
- gazdaságilag, szervezetenként és környezetileg fenntarthatónak kell lennie.

5.4. Monitoring

Az 1996. évi XXI. törvény alapján a regionális fejlesztési tanács – amennyiben a fejlesztési program megvalósítására pénzügyi tervet fogad el – létrehozza a program monitoring bizottságát.

A területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 18/1998. (VI. 25.) KTM rendelet 2. sz. melléklete alapján a stratégiai programnak része a források felhasználását követő monitoringrendszer meghatározása.

A monitoring rendszer célja, hogy folyamatosan információt nyújtson a program előrehaladásának állapotáról, és egyértelműen jelezze, ha a tervezett megvalósulástól jelentős eltérés mutatkozik, veszélybe kerül a program célja, és ezáltal megalapozza az esetleg szükséges beavatkozásokat, a pénzügyi monitoring segítségével vizsgálja a rendelkezésre álló források felhasználását, a szakmai monitoringon keresztül pedig nyomon követi a programok célkitűzéseinek hatékony és tervszerű végrehajtását. Ilyen monitoring rendszer kialakításához és működtetéséhez a monitoring rendszert működtető megfelelő apparátus (személyi és tárgyi eszközök), valamint a működés alapján beavatkozásokat meghatározó testület (monitoring bizottság) felállítása szükséges.

A 2007-2013-as időszakban elkészült regionális stratégiai programok esetében a közvetett finanszírozás és intézményrendszer miatt nincs lehetőség az operatív megvalósulás közvetlen monitoringjára, azonban a stratégiai programban meghatározott célkitűzések és az ahhoz rendelt intézkedések más programokon keresztül történő megvalósulását nyomon lehet követni.

Azok a programok, amelyek közvetve elősegítik a regionális stratégia megvalósulását, intézményrendszerükön keresztül rendelkeznek monitoring feladatokat ellátó intézményekkel. Így ezen intézmények monitoring tevékenysége lehet a regionális stratégia monitoringjának alapja, kiinduló forrása.

Az **Új Magyarország Fejlesztési Terv** keretein belül az operatív programoknak saját monitoring bizottsága van (egyes operatív programok, mint pl. a regionális operatív

programok esetében közös monitoring bizottság került felállításra). A monitoring feladatokat pedig felelős szervezeti egységek látják el, a projektek és programok adatainak gyűjtése, rendszerezése és szolgáltatása a 102/2006 (IV.28.) Korm.rendelet alapján az **Egységes Monitoring Információs Rendszer (EMIR)** keretein belül valósul meg.

Az **Új Magyarország Vidékfejlesztési Terv** keretein belül önálló monitoring bizottság kerül felállításra, a monitoring tevékenységeket a Kifizető Ügynökségeken, az FVM által felügyelt területi szervezeteken keresztül az irányító hatóság biztosítja, a projektek és programok adatainak gyűjtése, rendszerezése és szolgáltatása az **Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer (IIER)** keretein belül valósul meg.

Az **EGT és a Norvég Finanszírozási Mechanizmus** közös monitoring bizottsággal rendelkezik, amely áttekinti a projektek kiválasztását, értékeli az előrehaladási és pénzügyi jelentéseket, valamint jóváhagyja a Nemzeti Kapcsolattartó által készített éves monitoring jelentéseket. A monitoring bizottságot a következő szervezetek alkotják: Nemzeti Fejlesztési Hivatal (elnök), NAO Iroda, érintett minisztériumok, kormányzati testületek, szociális és gazdasági partnerek, területi és helyi önkormányzatok, nem-kormányzati szervezetek (NGO)

A **Svájci-Magyar Együtműködési Program** megkezdésekor a Felek egy közösen kidolgozott monitoring rendszert állítanak fel. A Svájci-Magyar Együtműködési Programmal kapcsolatos monitoring és ellenőrzési tevékenységekért teljes körűen az NKE feladatkörét ellátó NFÜ a felelős.

A **hazai forrásokból finanszírozott decentralizált támogatások** projekt szintű ellenőrzését a decentralizált források támogatási rendszerének lebonyolításáért felelős regionális fejlesztési ügynökség végzi. A végrehajtásról és az ellenőrzésekről szóló jelentések feldolgozását és értékelését a területfejlesztésért felelős minisztérium végzi központilag. A hazai területfejlesztési források végrehajtásának programszintű monitoringja nem történt, mivel a források nem program-alapon kerültek felhasználásra.

A regionális stratégia megvalósulásának monitoringját az alábbi módon lehet elvégezni:

- A monitoring tevékenységek elvégzésére kijelölendő egy önálló, operatív szervezeti egység, felelősségi és hatásköreinek pontos definiálásával.
- A monitoring egység gondoskodik az érintett programok hivatalos monitoring intézményeivel történő kapcsolattartásról, a programokkal és projektekkel kapcsolatos adatok beszerzéséről.
- A monitoring egység feldolgozza az elérhető adatokat, trendeket; elemzéseket, értékeléseket készít a program előrehaladásáról, a megvalósulás tervszerűségéről; jelentéseket készít a megvalósulásban tapasztalható eltérésekről, problémákról, javaslatot tesz azok kezelésére. A jelentéseket, elemzéseket a regionális fejlesztési tanács elé terjeszti.
- A regionális fejlesztési tanács tárgyalja és jóváhagyja az elemzéseket, dönt a beavatkozási javaslatokról, intézkedik az egyes programokat érintő beavatkozások végrehajtásáról. A beavatkozást, a regionális érdekek képviselőjét, a program-végrehajtás esetleges módosítási igényét az intézményrendszer keretein belül lehet végrehajtani, mivel a regionális fejlesztési tanács az egyes operatív programok monitoring bizottságában delegált útján képviselteti magát.

A monitoring tevékenységek sikeres és hatékony végrehajtásának azonban számos külső, központi szinten kialakítandó feltétele van.

- Meg kell teremteni a **monitoring tevékenységek működtetésének, finanszírozásának feltételeit**.
- Biztosítani kell az egyes monitoring rendszerekben elérhető **adatok hozzáférhetőségét** a regionális monitoring egység számára.
- Biztosítani kell, hogy minden program monitoring rendszerében **regionális és egyéb térségi bontásban** is elérhetővé váljanak a **szükséges adatok**

5.5. A program finanszírozása

A regionális stratégiai program megvalósításához közvetlen forrás nem lett hozzárendelve, ezért a program célkitűzései közvetve, európai uniós forrásokból finanszírozott operatív programokon, valamint további európai uniós és hazai fejlesztési források bevonásán keresztül tudnak megvalósulni. Azon programok finanszírozása, melyek közvetve elősegítik a regionális stratégiai program megvalósulását, egyben a stratégia finanszírozási rendszerének alapját is jelentik.

Az Európai Unió költségvetésének kohéziós politika fejezetéből az **Új Magyarország Fejlesztési Terv** keretein belül a 2007–2013-as időszakra 2004-es adatokkal számolva **22,4 milliárd euró uniós** forrás áll az ország rendelkezésére. Ezt kiegészíti a magyar állami hozzájárulás, amely a teljes felhasználható keret 15%-át teszi ki, így **összesen 26,3 milliárd euró fordítható fejlesztésekre**. E források kiegészülnek még a fejlesztéseket megvalósító szervezetek (vállalkozások, önkormányzatok, non-profit szervezetek) saját forrásnak tekinthető ráfordításával, így összességében e keretnél még nagyobb volumenű fejlesztések valósulhatnak meg.

A kohéziós politika fejezetében a források három fejlesztési alpból származnak:

- a Kohéziós Alpból (KA – közlekedés, környezetvédelem, energia)
- az Európai Regionális Fejlesztési Alpból (ERFA – fizikai beruházások, eszközbeszerzés, K+F stb.)
- az Európai Szociális Alpból (ESZA – humán típusú fejlesztések, képzések, közigazgatás stb.).

Az ÚMFT az operatív programokon keresztül valósul meg, melyek közül az ágazati operatív programok azonban nem határozzák meg – még indikatív sem – hogy a keretek mekkora része allokálható az egyes régiókra. Így annak meghatározása, hogy az Észak-alföldi régió az ágazati OP-kból milyen arányban részesül, előzetesen becsléssel, illetve utólag a program monitoring alapján lehetséges.

Magyarország számára – a kohéziós fejezeten kívül – az **Új Magyarország Vidékfejlesztési Terv** keretein belül az **Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alpból (EMVA)** és az **Európai Halászati Alpból (EHA)** 2004-es árákon számolva további mintegy **3,4 milliárd euró uniós** fejlesztési forrás áll rendelkezésre. Az ÚMVT-ben – az ágazati operatív programokhoz hasonlóan – nem került meghatározásra, hogy a régiók a fent említett forrásból milyen arányban fognak részesülni, így az Észak-alföldi régióra eső fejlesztési forrásokat szintén előzetesen csak becsléssel, illetve utólag a program monitoring alapján lehet megadni.

A 2004. május 1-jén hatályba lépett EU-EGT szerződés értelmében az EGT nem EU-tag országai díjat fizetnek a belső piaci részvételért, mely az **EGT Finanszírozási Mechanizmus** elnevezésű támogatási forma alapját képezi. A támogatás teljes összege 5 éven keresztül évi

120 millió euró, ebből **Magyarország részesedése** 10%, tehát évente mintegy 12 millió euró, melyből a 2007-2013-as időszakra eső 2,5 évre mintegy **6 millió euró** támogatás esik. A tíz újonnan csatlakozott ország részére Norvégia kétoldalú szerződésekkel létrehozta a Norvég Finanszírozási Mechanizmust (**Norvég Alap**), melynek teljes összege 5 éven keresztül évi 113 millió euró, ebből **Magyarország részesedése** 13%, azaz évi 15 millió euró, melyből a 2007-2013-as időszakra eső 2,5 évre mintegy **7,5 millió euró** támogatás esik.

Bár két támogatási alapról van szó, eljárásrendjükben, szabály-rendszerükben egységesnek tekinthetők, egységes intézményrendszer kezeli őket és mindkét alapra igaz, hogy a Magyarországra eső támogatási forrás nincs tovább, régiókra bontva.

Az újonnan csatlakozott országok részére Svájc kétoldalú szerződésekkel létrehozta a **Svájci Alapot**, melynek teljes Magyarországra eső összege 5 évre (2007-2011-re) 130 millió svájci frank, amely támogatásnak 40%-át lehet az Észak-magyarországi és az Észak-alföldi régiókban felhasználni, ez az **Észak-alföld** esetében mintegy **16 millió eurót** tesz ki.

A **hazai forrásokból** finanszírozott decentralizált támogatások mértéke egyre kisebb, a 2007-2013-as időszakra a teljes felhasználható összeg teljes nagysága még nem ismert. A decentralizált fejlesztési programok támogatási kereteinek régiókénti összegét mindig az adott év költségvetési törvénye tartalmazza. Az Észak-alföldi régió esetében a Magyar Köztársaság 2007. évi költségvetéséről szóló 2006. évi CXXVII. törvény melléklete szerint ez az összeg **10.565,6 millió Ft**, a 2008. évi költségvetéséről szóló 2007. évi CLXIX. törvény melléklete pedig **7.502,2 millió Ft**-ban határozta meg az ÉARFT döntési hatáskörébe utalt támogatási összeget. Ezek az összegek még magukban foglalják az előző évek kötelezettségvállalásait is. A további évekre vonatkozó adatok azonban még nagyságrendileg sem állnak rendelkezésre.

Összegzésként elmondható, hogy nem áll rendelkezésre pontosan meghatározott keretösszeg az Észak-alföldi régióra vonatkozólag, így – a táblázatban is – a Strukturális Alapokra vonatkozó euró-alapú becslés a Brüsszeli Rendkívüli Meghatalmazott Nagykövet, Magyarország Állandó Képviselője által (2006. 01. 23-án) szignált dokumentum alapján tehető meg. Ez a dokumentum a 2007-2013-as programozási időszakra vonatkozó Pénzügyi Perspektíva szerint a Strukturális Alapokból Magyarországra jutó források lehetséges allokációját mutatja régióként. Ennek alapján a Magyarországnak járó támogatások 23,8%-a, 3.008 millió EUR kerülne felhasználásra a Strukturális Alapokból az Észak-alföldi régióban. A Kohéziós Alap és az EMVA kapcsán a GKM-mel, az FVM-mel és a KvVM-mel folytatott egyeztetések eredményeként az indikatív nagyprojektek és a korábbi forrásfelhasználásra vonatkozó tapasztalatok alapján becsült összegeket tartalmazza a táblázat. Ezen túl az egyéb források régióra eső keretösszegének becslését is figyelembe véve az így kialakult becsült források az alábbiak szerint alakulnak az Észak-alföldi régióban.

38. sz. táblázat: Az Észak-alföldi régió Stratégiai Programjának megvalósulására más programokon keresztül elérhető források becsült összege:

Forrás típusa	EUR
Strukturális Alapok	3 008 000 000
Kohéziós Alap	1 803 273 810
EMVA	500 000 000
Egyéb (EGT Fin., Norvég, Svájci, hazai)	150 000 000
Észak-alföldi régió összesen (2007-2013)	5 461 273 810

5.6. Konzultáció, társadalmasítás

A regionális tervezési folyamat során kiemelkedő fontosságú az átláthatóság és a társadalmasítás elvének érvényesítése.

Az **átláthatóság** az Európai Unióban használt értelmezés szerint biztosítja az adott terület – esetünkben a Régió – határain belül folyó munka pénzügyi folyamatainak nyilvánosságát. Ez egyrészt a szakmai, másrészt a döntéshozó testületek meghatározott jogkörrel rendelkező tagjai által végzett tevékenységre vonatkozik.

A Régió tervezésének **társadalmasítása** során sokkal szélesebb rétegek számára válik hozzáférhetővé a tervezés kapcsán felmerülő, megoldásra váró problémák, javaslatok halmaza, illetve kérdéseket, ajánlásokat fogalmazhatnak meg a Régió polgárai a tervezői csoport felé.

A tervezésről és annak megvalósításáról szóló információáramlás és a lakosság megfelelő tájékoztatása azért kiemelkedő fontosságú, mert csak ezáltal érhető el, hogy a Régióban élők magukénak érezzék a fejlesztési elképzeléseket és kézzel foghatóvá, számon kérhetővé váljanak a tervdokumentumokban jelzett elképzelések.

Annak érdekében, hogy a Régió fejlesztési koncepciójának, stratégiai és operatív programjának készítése minél szélesebb szakmai-társadalmi nyilvánosságot kapjon és minél inkább érvényesíthető legyen az EU-s gyakorlatnak megfelelő **átláthatóság és a társadalmasítás** elve, a tervezők számos ponton igyekeztek nyilvánosságra hozni az eddigi munka folyamatait, eredményeit.

A legszélesebb körű hozzáférhetőség lehetőségét az biztosítja, hogy a tervezési dokumentumok hozzáférhetőek az Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség honlapján, ami lehetővé teszi az érdeklődők számára a vélemény-nyilvánítást, illetve a kérdések megfogalmazását.

Természetesen már a dokumentumok kidolgozása során is hangsúlyt kapott a tervezési folyamat nyilvánosságának biztosítása. A tervezés folyamán **statisztikai adatok feldolgozására, meglévő regionális, megyei és ágazati programok elemzésére** került sor.

Fentiek szolgálták kiindulópontként a **munkacsoport megbeszélések** megszervezéséhez.

Annak érdekében, hogy a különböző szakterületen dolgozó, adott témára nagyobb rálátással rendelkező szakértők kifejthessék véleményüket a Régió tervezésével kapcsolatban, ezeken a munkacsoport megbeszéléseken a szakmai, a civil és a közigazgatásai szervezetek munkatársai vettek, vehettek részt. A munkacsoport megbeszélések **tematikus** rendszerben kerültek megrendezésre.

A készülő tervdokumentumok széleskörű egyeztetése folyamatosan zajlott, hiszen a tervek közvélemény általi elfogadtatása a tervek későbbi megvalósítási sikerének a záloga.

Az ÉARFÜ saját honlapján jelszavas tervezői felületet hozott létre. A napi tervezői munka ezen a kommunikációs felületen keresztül zajlik a TMCS, az RMCS, az ÉARFÜ-s tervezők és az ÉARFT hozzáféréseivel. A szakértői anyagok, bizonyos készültségi szint után, a honlap nyilvános felületén is elérhetővé válnak. Ennek célja, hogy lehetőséget biztosítson széles társadalmi véleményalkotásra.

A társadalmasítás a tervezési munka következő állomásait is végigköveti és ugyancsak indokolt a fenntartása a program keretében javasolt intézkedések megvalósítása során.

A megfelelő információszolgáltatás az egyik **alapfeltétele** annak is, hogy az egyes fejlesztési irányvonalakra, a majdani pályázati kiírásokra időben fel tudjanak készülni a regionális partnerek.

6. A STRATÉGIAI PROGRAMHOZ KAPCSOLÓDÓ NAGYPROJEKTEK INDIKATÍV LISTÁJA

Az Észak-Alföldi Régió Stratégiai Programja nagyprojekt indikatív listája olyan nagyprojekteket tartalmaz, amelyek:

- megfelelnek a „nagyprojekt” fogalomnak⁹, azaz a környezetvédelem területén ~6,3 milliárd forint (25 millió EUR), más területeken ~12,7 milliárd forint (50 millió EUR) összköltség feletti projektek (azonban egyes projektek esetében indokolt volt kis mértékben eltérni a határösszegektől), és már nevesítve vannak valamely ágazati operatív programban
- megfelelnek a „nagyprojekt” fogalomnak, és a Stratégiai Program felülvizsgálati időszakában a tervező szakértők számára ismert volt, de még nincsenek nevesítve egyetlen ágazati operatív programban sem, valamint
- illeszkedik a Stratégiai Program célrendszeréhez és intézkedéseihez.

OP-ban nevesített nagyprojektek:

Projekt megnevezése	Indikatív költségigény (Mrd Ft)	Fejlesztés jellege
KEOP nagyprojektek		
Nyíregyháza város és külterületei csatornázása és szennyvíztisztítása	14,9	
Észak-Alföld ivóvízminőség-javítás II. ütem	60,0	
Tisza hullámtér projekt (Vásárhelyi terv továbbfejlesztése - VTT)	11,0	
Hanyi-Tiszasülyi árvízszint csökkentő tározó	26,1	
Nagykunsági árvízszint csökkentő tározó	10,7	
Szamos-Kraszna közti árvízszint csökkentő tározó	14,2	
Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei települési szilárdhulladék gazdálkodási rendszer rekultivációs projekt	27,31	
KÖZOP nagyprojektek: 1. prioritás: Az ország és a régióközpontok nemzetközi közúti elérhetőségének javítása		
M35, M4 autópálya Debrecen - Berettyóújfalu - Nagykereki (Biharkeresztes) között + M35 Debreceni repülőtér bekötése	44,6	Gyorsforgalmivá fejleszthető út
M8 441. sz. főút - Szolnok + 445. sz. főút Kecskemét É-i elkerülő	-	Gyorsforgalmivá fejleszthető út

⁹ A 24/2005. (II. 11.) Korm. Rendelet az országos jelentőségű területfejlesztési programokra szolgáló fejezeti kezelésű előirányzatok felhasználásának részletes szabályairól szóló 75/2004. (IV. 15.) Korm. rendelet módosításáról 16§ c) bekezdése alapján: „nagyprojekt: az a projekt, melynek összes költsége a környezetvédelem esetében meghaladja a 25 millió eurót (kb. 6,3 milliárd Ft) minden más területen pedig az 50 millió eurót (kb. 12,7 milliárd Ft)”

KÖZOP nagyprojektek: 2. prioritás: Az ország és a régióközpontok nemzetközi vasúti és vízi úti elérhetőségének javítása		
A 120-as számú vasúti fővonal Szolnok – Mezőtúr – Békéscsaba – Lökösháza közötti szakaszának rekonstrukciója	76	
PP6 Szolnok-Debrecen-Záhony vonal fejlesztése	177 (Nyíregyházaig)	160 km/h pályasebesség
KÖZOP nagyprojektek: 3. prioritás: Térségi elérhetőség javítása		
4. sz. főút 2x2 sávú kiépítése Szolnok és Püspökladány között (a 4. sz főút Kenderes, Kisújszállás elkerülése a távlati M4 nyomvonalán)	18,4	négysávósítás + elkerülők építése
4. sz. főút Hajdú, Szabolcs megyei szakasza(i) 11,5 t-s burk. erősítése / fejlesztése + 354. sz. főút Debrecen északnyugati elkerülés	17,754	11,5 t-s burk.erősítés + elkerülő építése
49. sz. főút fejlesztése az M49 nyomvonalán M3 és Ökörítőfülpös között	60	Gyorsforgalmivá fejleszthető út
KÖZOP nagyprojektek: 5. prioritás: Városi és elővárosi közösségi közlekedés fejlesztése		
Debrecen villamoshálózat fejlesztése	17,810	Villamoshálózat bővítése
KÖZOP forrásokon kívüli forrásokból megvalósítandó projektek		
M3 Nyíregyháza-Vásárosnamény	121	Gyorsforgalmivá fejleszthető út
M44 Tizsakürt-Kondoros szakasz		Gyorsforgalmivá fejleszthető út

OP-ban nem nevesített, de nagyprojekt¹⁰ kritériumnak megfelelő projekt:

Projekt megnevezése	Becsült költségigény (Mrd Ft)	Fejlesztés jellege
Környezetvédelmi nagyprojektek		
Civaqua projekt	11	
Hortobágyi Nemzeti Park – élőhely-rekonstrukció	10,5	
Szolnoki Alcsi Holt-Tisza ivóvízbázis rehabilitációs projekt	12,78	
Jászság térség többcélú vízgazdálkodási rendszer Jászsági-főcsatorna Zagyvai ágának előkészítése nagyprojekt	1,5	
Tisza és mellékfolyói meglévő fővédvonalai egyes szakaszai mértékadó árvízszintre való kiépítése	14,115	
Komplex Tisza-tó projekt	6,1	

¹⁰ az a projekt, melynek összes költsége a környezetvédelem esetében meghaladja a 25 millió eurót (kb. 6,3 milliárd Ft) minden más területen pedig az 50 millió eurót (kb. 12,7 milliárd Ft)”

<u>Közlekedési nagyprojektek</u>		
Püspökladány-Biharkeresztes vasútvonal villamosítása két nyomvonalon	102	
M40-es gyorsforgalmi út Nyíregyháza és Debrecen között	75	
Debrecen-Nyírbátor-Mátészalka (471. sz.) út korszerűsítése	20,6	
M4 Szolnokot északról elkerülő Abony-Fegyvernek közötti szakaszának megépítése	100	
M4 Fegyvernek-Püspökladány közötti szakaszának megépítése	100	
32.sz főút 11,5 tonnára történő megerősítése és Jászberény elkerülő megépítése III. ütem	14,4	
442. sz mellékút (Martfű, Rákócziújfalva, Rákóczifalva, Szolnok-Szandaszőlős) elkerülő szakaszának megépítése, kétszintű közúti csomópontok építése az E60 főközlekedési út Szolnok déli elkerülő szakaszán	18,8	
M300-as gyorsforgalmi út Vásárosnamény-Záhony között	45,35	
Térségi mellékvonalak rehabilitációja SzSzB megyében, gördülőállomány beszerzése	14,26	
Kisvárda-Baktalórántháza-Nyírbátor közötti út fejlesztése Nyírbátor körgyűrű kialakításával	18	
<u>Egyéb nagyprojektek</u>		
Kunmadarasi repülőtéren nemzetközi cargo repülőtér és logisztikai bázis kialakítása	81,5	
Jósa András Oktató Kórház fejlesztése	0,405	
Roma program Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében	17,91	